

VREME

29. septembar 2011.

broj 1082

Kosovo

Incidenti na Jarinju
i njihove posledice

PRED PARADU PONOSA 2011.

KAKO SU NASILNICI POSTALI POLITIČKI FAKTOR

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnik glavnog urednika

Aleksandar Čirić

sekretarijat

Mirjana Kalezić

redakcija

Dejan Anastasijević,
Aleksandar Anđić (foto@vreme.com),
Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević,
Sonja Čirić, Jovan Dulović,
Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević,
Nebojša Grujić (kultura@vreme.com),
Andrej Ivanji (svet@vreme.com),
Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov,
Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić (medjuvreme@vreme.com),
Zoran Majdin, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković, Milan Milošević,
Teofil Pančić, Ana Radić (vreme.uspeha),
Saša Rakezić (strip@vreme.com),
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić,
Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva@vreme.com)
Jelena Mrđa (foto@vreme.com)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović,
Tanja Stanković, Vladimir Stankovski,
Slobodan Tasić; **korektori:** Ana Čuk, Marija
Halupka, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković,
Ivana Smolović; **daktilograf:** Zorica Nikolić

internet izdanje

http://www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

(prodaja@vreme.com)
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

(marketing@vreme.com)
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa

Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Međuvreme

08 **ZOOM:** Borko Stefanović u novoj epizodi
„Nemoguće misije“

10 **Incidenti na Jarinju:** Loša beskonačnost

14 **Parada ponosa 2011:**

Kako su huligani postali politički faktor

18 **Posle usvajanja srpskog zakona o restituciji:**
Problem sa Mađarima

22 **Portret savremenika:** Snežana Malović

26 Kako su nas vakcinisali: Dosije – svinjski grip

30 **Nobelovac Robert Mandel:**

Evro neće propasti, Grčka – možda

33 **Obrazovanje za XXI vek:**

Inkluzija, reforma, fotokopiranje

41 **Nuspojave:** Dobri otac Adam

42 **Ljudi i vreme**

45 **Lisica i ždral:** Prigovor savesti

KULTURA

46 Toma Zdravković, posle 20 godina:
Umoran od života, veći od života

50 **Književnost:** Roberto Bolanjo, prvi klasik 21. veka

52 **In Memoriam:** Vasilija Radojčić (1936–2011)

54 **Pripreme za jubilarni FEST:** Čekajući februar

55 **45. BITEF – Nagrade:** Uzaludni ljubavni trud

56 **In memoriam:** Serđo Boneli (1932–2011)

57 **TV Manijak:** Budi muško na moj znak

SVET

58 Palestina: Zahtev za priznanje u UN

62 **Rokada u Kremlju:** Povratak u budućnost

64 **Bafetov zakon:** Oporezivanje bogataša

MOZAIK

68 **Svetski dan kontracepcije:**

Mladima nedostaje seksualna edukacija

69 **Vreme nauke:** Pad Ajnštajnovne teorije

77 **Pošta**

78 **Vreme uživanja:** Dž. M.

Na kraju, niko u Srbiji od vakcine nije prohodao unutraške, ali je zato država nuspojave osetila “u svom džepu” i sada odlučno pokazuje da takve ubode ne prašta
Piše: Jasmina Lazić

I kao pevač i kao autor, Toma Zdravković je bio veliki umetnik, zapravo najveći koji se ikada pojavio i ostvario unutar jednog oficijelno prezrenog i nekanonizovanog žanra
Piše: Teofil Pančić

Desilo se ono što Palestinci i veći deo muslimanskog sveta nazivaju istorijskim događajem. Palestinski predsednik Mahmud Abas podneo je 23. septembra zahtev za punopravno članstvo Palestine u Ujedinjenim nacijama
Piše: Momir Turudić

Katalonija je ukinula borbe bikova, a obožavaoci su u koridi u Barseloni 25. septembra uzviknuli svoje poslednje "Ole!". Na redu je veliko spremanje...

Foto: Albert Gea / Reuters

29/09/11 - 05/10/11

prognoza vremena

28/09/11
<http://www.meteos.rs>

min°C	max°C	četvrtak	petak	subota	nedelja	ponedeljak	utorak	sreda
Beograd	14 23	12 24	14 25	14 26	15 26	15 25	14 24	
Vojvodina	12 22	10 23	10 25	10 25	11 25	12 24	11 23	
centralna i južna Srbija	10 24	10 24	11 26	11 27	10 27	11 26	11 26	

Biometeorološka situacija **povoljna** u većini dana i bez većih tegoba uzrokovanih vremenom za meteoropate i hronične bolesnike.

broj nedelje

5

U Beogradu je već pet meseci na snazi Odluka o zabrani prodaje alkohola nakon 22 sata, a kontrole su pokazale da se gotovo svaki peti prodavac usudi da proda flašu pića mimo propisa ili ne istakne upozorenje o zabrani.

KOMUNALIJE

Jednakost stranaka pred sudom

Prvi osnovni sud u Beogradu se dosjetio kako da poboljša svoje uvjete rada. V.d. predsjednice suda prije pola godine uputila je dopise javnim poduzećima, Infostanu i Upravnom odboru Beogradskog vodovoda i kanalizacije.

Infostanu, tako, piše da taj sud postupa u velikom broju predmeta u izvršnoj materiji, a JKP Infostan je “jedan od većih poverilaca kada je u pitanju broj predmeta po kojima se postupa u okviru Odeljenja za verodostojne isprave”.

“Usled nedostatka sredstava suda, obraćamo Vam se sa predlogom da u skladu sa Vašim mogućnostima Prvom osnovnom sudu u Beogradu donirate računare i računarsku opremu, koju bi koristili zaposleni u izvršnom odeljenju, kako bi se unapredio i modernizovao rad pisarnice i obezbedila efikasnija naplata potraživanja.”

Pismo Beogradskom vodovodu i kanalizaciji ima isti uvod, ali se u cilju “unapređenja i modernizacije rada pisarnice” i “efikasnije naplate potraživanja” kaže da je neophodno da se za postupak “omotiranja pristiglih zahteva za izvršenje” nabave: dva Canon štampača 3235N (A3 i A4 formata) specijalno namijenjenih za štampanje omota spisa. “Usled nedostatka sredstava Suda za kupovinu računarske opreme, pozivamo Vas

da u skladu sa Vašim mogućnostima, učestvujete u kupovini pomenutih štampača”, kaže se u dopisu Upravnom odboru i ponavlja – kao i u onom upućenom Infostanu – da se nadaju da će tom “zajedničkom akcijom nastaviti dosadašnju uspešnu saradnju”.

Što je u tome čudno, pitat će naivni ili neupućeni; pa to što su i Infostan i Beogradski vodovod i kanalizacija stranke u postupku, jednako kao što su to i dužnici čije navodne dugove, zastarjele prije deset ili više godina, povremeno pokušavaju utjerati uz pomoć suda. Po ovim pismima sudeći, beogradski Prvi osnovni sud usprkos Zakonu preferira jednu stranku, javna poduzeća i stavlja ih u povlašteni položaj – čak uspješno suradnički – nerijetko na štetu građana koji plaćaju i javna poduzeća i taj isti sud.

Možda bi sudski budžet mogle pomoći i stranke s druge strane, ako imaju viška kompjuterske opreme. Sud nama Infostanovo izvršno rješenje za zastarjeli ili nepostojeći dug iz, na primjer, 1999. godine, mi sudu neku kompjutersku sitnicu. Tako bi bar malo bili ravnopravniji iako bi i tada valjalo voditi računa da smo i svoju kompjutersku opremu, i ovu koju od javnih poduzeća ponizno traži nezavisni sud, kupili mi od svojih para.

T. TAGIROV

NOVOGOVOR

Bojkot

Florans Artman, bivša portparolka bivše glavne tužiteljke Karle del Ponte, nije platila kaznu od 7000 evra izrečenu zbog nepoštovanja Haškog tribunala.

Izvesna Saudiarabijka Šema je, navodno, jula ove godine vozila automobil u Džedi i preti joj kazna šibanjem.

U ove dve stvari ništa nije slično: Artmanova sama iz nekog njenog razloga ignoriše sud, a Šema – ako su vesti tačne – vozi automobil kao način protivljenja zabrani ženama da upravljaju automobilom i putuju bez odobrenja i pratnje muškog staratelja. Saudijke nemaju ni pravo glasa, ali je Saudi Arabija uprkos tome najveći prijatelj najvećih zaštitnika ljudskih prava na svetu, SAD.

Artmanova možda nema jači razlog za privlačenja medijske pažnje i to radi za svoj groš, Saudiarabijke bi svojim koprcanjem da pokažu kako Kraljevina po pitanju ljudskih prava i nije baš najposlednjija na svetu.

Bojkot bi, međutim, trebalo da je nešto sasvim drugo: dobrovoljno odustajanje od upotrebe, kupovine ili poslovanja sa osobom, organizacijom ili državom u znak protesta, najčešće iz nekih političkih razloga – kaže pametna Vikipedija. Tamo ima i drugih podataka o Čarlsu Bojkotu, upravniku viktorijanskog imanja odsutnog veleposednika koji je pokušao da iznudi nemoguće dažbine od propalih zakupaca, pa naišao na – bojkot. Njegovo lično ime ušlo je u politički žargon odmah, preko londonskog Tajmsa u novembru 1880, i nešto kasnije iste godine u Dejli njuzu, pa u Spektatoru, krajem januara 1881.

I, tako, dospelo je do popisa stanovništva Srbije 2011. godine, najavljenog za oktobar. Bojkot popisa najavili su Albanci iz tri južnosrpske opštine, Bujanovca, Preševa i Medveđe. Posle su bojkot najavili i Bošnjaci iz Sandžaka. Onda su se popisa odrekli i neki od hiljada u međuvremenu obučenih i angažovanih popisivača.

Ako se može u lično ime pitati: Šta čekaju Mađari? I još: Vojvođani, dođoši, izbeglice, sve naše bogatstvo u različitostima, manjine među manjinama, Valjevci, Šapčani a da o Užičanima od bar dve sorte ne pričamo, Nišlije i Leskovčani na jednoj, a Belopalančani i Piroćanci na drugoj strani. Bugari? I, da izvinite, Cigani, Romi, Aškenazi, Egipćani i ostali...

A bojkot je u stvari kad susedi odluče da nešto ili nekoga ignorišu dok se ne opameti. To je otprilike to, sve ostalo je politička zajebrancija.

ALEKSANDAR ĆIRIĆ

Fejsbukova radosnica

Znate li za ono da vam se u trenutku kada mislite da vam je došao kraj ceo film vašeg života odmota pred očima u nekoliko sekundi? Kako stvari stoje, uskoro bi takav osećaj mogli da imate kad god poželite, samo ako budete dovoljno brzo skrolovali svoj Fejsbuk profil. Ne znam šta će vam to, ali opcija postoji i jedna je od novotarija na najpopularnijoj svetskoj društvenoj mreži.

Prošle nedelje Fejsbuk je objavio velike promene, praktično novi način "socijalizacije". Budući da se bliži broju od milijardu korisnika, ta vest je značajna barem koliko i rasprava o opstanku evra.

Dve su promene posebno interesantne. Vaš profil će se ubuduće vezivati za vreme. Svi događaji u životu biće na "tajmlajnu", vremenskoj liniji ili ordinati. Zanima vas gde ste bili i šta ste radili 8. marta 1991. (za naredne dane je lako)? Otvorite svoj profil i pronađete slike, postove i sve drugo što ste postavili tog dana (naravno, pod pretpostavkom da je Fejsbuk tada postojao). I tako redom, do danas.

Logično je da će sledeći potez biti međusobno povezivanje profila po datumu, o međusobnom tagovanju da i ne govorimo. Praktično, sve i da niste korisnik Fejsbuka, priču vašeg života biće moguće rekonstruisati na osnovu uspomena vaših prijatelja koji su vas ubeležili u zajednička iskustva na svojim profilima. Zastrašujuće je i pomisliti kako će u takvom svetu izgledati poslovne biografije koje se šalju na konkurs za posao. Ili će biti dovoljno da pošaljete link.

Druga velika promena je mogućnost da pratite šta vaši prijatelji u ovom trenutku rade, to jest koju muziku upravo sada slušaju, ili koji film ili televizijsku emisiju gledaju, pa da im se priključite. Po mišljenju osnivača Fejsbuka Marka Cukerberga, to je prilika da ljudi dele iskustva i kada nisu fizički blizu, da vrše pozitivan uticaj jedni na druge. Dakle, Brad i Andželina baš sada slušaju Riju, evo uključujem se i ja, oh Bože, ovo je kao da smo zajedno! A onda će da gledaju *Kazablanku*, sa mnom, naravno! To otvara i potpuno nove marketinške mogućnosti. Mada su iz Fejsbuka poručili da će to zavisiti i od autorskih prava u zemlji u kojoj se korisnik nalazi, jer se sve aktivnosti odvijaju na internetu.

Većina korisnika Fejsbuka, pogotovo blogeri, ove promene dočekali su na zub, sa vrlo negativnim kritikama. Uglavnom se pitaju šta će nam sve to, šta da radiš kada izgubiš pasvord, ne više od svog FB naloga, nego od sopstvenog života, koji onda neko može da fingira kako mu se sviđa? A ima ih koje zanima da li je Fejsbuk postao monopolista (poput Standar ojlja nekada) što bi značilo da bi ga trebalo razbiti na nekoliko manjih sajtova.

Suština je u tome da su u Fejsbuku svesni da ne smeju da stanu jer će se ljudi zasititi i početi da traže nove izazove na mreži. Jedini način da se ne zasite jeste da ih učinite zavisnim, da svoj život bukvalno vežu uz Fejsbuk, što su mnogi već učinili, samo im se sada daje mogućnost da to ozvaniče.

DRUŠTVO

Budi muško iako si muško

"Halo? Gospodine Dačiću? Dobar dan. Ovde Andrija. Imam 17 godina i trenutno stojim pred kamerom dok Vas zovem. Lično. Hteo sam da Vas pozovem na konferenciju 'Budi muško'."

Na ovaj je način, preko Jutjuba, a na "Nikad jaču konferenciju", održanu 27. septembra, pozvan i predsednik Srbije Boris Tadić, ministri Žarko Obradović, Snežana Samardžić-Marković, šef delegacija Evropske komisije Vinsent Dežer, i drugih pedesetak bitnih ljudi iz kulturno-političkog života Srbije.

Šta je "Nikad jača konferencija"? To je deo projekta "Mladići kao saveznici u sprečavanju nasilja i sukoba na zapadnom Balkanu", koji u Srbiji sprovodi Centar E8 u partnerstvu sa CARE International NWB, a uz finansijsku podršku Ministarstva inostranih poslova Kraljevine Norveške i Ministarstva za omladinu i sport Republike Srbije.

Članovi "Budi muško" kluba isključivo su mladići, srednjoškolci, koji na interaktivnim radionicama uče o rodnoj ravnopravnosti, zdravim stilovima života i prevenciji nasilja.

"Mi promoviramo muškarca koji je ravnopravan sa ženom, samo se polno razlikuje, džentlmen je, nije nasilan, uspešan je, pametan, aktivan u društvu i neko ko doprinosi razvoju zajednice", kaže Vojkan Arsić, direktor Centra E8. Cilj projekta je rad sa mladićima, srednjoškolcima, na formiranju stavova i ponašanja koji podržavaju rodno ravnopravne društvene

norme, zdrave životne stilove i protive se nasilnom ponašanju prema zajednici, ženama i svojim vršnjacima. Cilj jeste preispitivanje stereotipa o tome da je muškarac glava porodice; da decu čuva žena, da muško ne pere, ne pegla, niti ručak sprema; da je šamar deo normalne komunikacije sa suprugom itd.

"Ako želimo da poboljšamo živote devojaka, žena, mladića i samih muškaraca, državne politike moraju da odražavaju specifične potrebe i iskustva mladića i dečaka i na bolji način odgovore kako na njihovu snagu tako i na specifične potrebe. Ovo ne znači samo razmišljati o tome šta muškarci i dečaci rade već takođe i o tome ko su oni i kako se formiraju njihovi identiteti", piše u Nacrtu izveštaja kojim CARE International i partnerske organizacije pokušavaju da skrenu pažnju na značaj odrastanja.

Projekat, koji se u Srbiji sprovodi od 2009. godine, sastoji se iz interaktivnih radionica sa mladićima na teme rodne ravnopravnosti, zdravih stilova života i prevencije nasilja. Od ove jeseni u projekat će biti uključeno 20 gradova/opština širom Srbije.

M. R.

Jesenji festival zdravlja

Prošlog vikenda (23. i 24. septembra) u Domu vojske u Beogradu održan je veliki "Aqua Viva jesenji festival zdravlja". Slogan festivala bio je "Osvesti se! Misli na svoje zdravlje", zbog čega je veliki deo sadržaja i predavanja bio posvećen prevenciji i zdravim stilovima života, sa posebnim osvrtom na oblast mentalnog zdravlja. Posebnu pažnju posetilaca privukla je i "Aqua Viva Junior Olimpijada", na kojoj su učestvovali mališani iz mnogih vrtića, a osim izlagača i uglednih profesora iz Srbije, ovoga puta gosti su bili i stručnjaci iz Slovenije, Crne Gore i Hrvatske.

Hitna pomoć i policija za životinje

Beograd bi do kraja godine trebalo da dobije Hitnu pomoć za životinje. Prema rečima Predraga Petrovića, sekretara za stambena i komunalna pitanja, Hitna pomoć za životinje funkcionisala bi na poziv javnih službi i građana u slučajevima povređivanja napuštenih i vlasničkih životinja, kojima je neophodna hitna intervencija. Nabavka vozila za hitne intervencije je u toku, a Petrović kaže da bi ova služba odmah otvorila vrata građanima, jer je još u maju dobila mobilni rendgen aparat za životinje koji je namenjen za rad Hitne pomoći. Planirano je da ova služba pokriva neophodnu prvu pomoć, bilo da je reč o slučajnom ili namernom povređivanju, kao i transport životinje. VU "Veterina" Beograd snosiće troškove samo za intervencije nad napuštenim životinjama, dok će vlasnici za svoje

foto: Reuters

ljubimce ove troškove pokriva ti sami.

O osnivanju policije za životinje govorilo se još početkom godine, kada je najavljeno da će

u Beogradu ova služba zaživeti do kraja 2011. Ipak, prema rečima Predraga Petrovića, iako je na brojnim sastancima konstatovana apsolutna potreba za osnivanjem "animalne policije", još se čeka pozitivan odgovor od Ministarstva unutrašnjih poslova.

Ta služba će biti deo Policijske uprave Beograd MUP-a Srbije, a njena nadležnost bila bi gonjenje onih osoba koje ugrožavaju život životinja. Grad je ponudio da obezbedi jedno vozilo i

neophodnu tehniku, kao i svoja iskustva u brizi i zaštiti životinja i tehničku pomoć u obuci ljudstva MUP-a Srbije za početak rada nove službe.

Dovedite prijatelje!

Akcija traje do 31.12.2011. za registrisane prepaid i postpaid korisnike koji su najmanje 3 meseca u mts mreži.

500 din
za postpaid korisnike

100 din
za prepaid korisnike

Osvojite bonus za svakog prijatelja!

Pozovite prijatelja da postane postpaid korisnik! Za svakog vašeg prijatelja koji sklopi novi postpaid ugovor dobijate 100 din kredita ako ste prepaid korisnik i 500 dinara bonusa ukoliko ste postpaid korisnik.

U mts poslovnici dovoljno je da prijatelj navede vaš mts broj kao preporuku. Koliko god prijatelja dovedete toliko puta vam se bonus umnožava!

Postpaid bonusi važe 6 meseci od prvog bonusa za pozive u mts mreži, SMS i prenos podataka.

imate prijatelje!

www.mts.telekom.rs

Korisnički servis 064/789

► zoom

piše: Dragoljub Žarković

Borko Stefanović u novoj epizodi “Nemoguće misije”: Borio se borio i u keks pretvorio, a može da bude i ambasador na Maldivima

Insajderski uvid u planove izbornih štabova i ideje direktora kreativnih kampanja pokazuje da Kosovo, kao temu, svi izbegavaju, osim u onom segmentu narikačkog sentimenta i kao polugu da dokažu nesposobnost ovih što su sada na vlasti

Barikade:

I batina ima dva kraja

SRBIJA SE NALAZI na prekretnici. Ako ovdašnja politička elita to ne shvata, onda smo zbilja nagrabusili. Bitka oko Kosova postala je ritualna. Nesretnom Borku Stefanoviću, našem izvođaču radova u najnovijoj epizodi “Nemoguće misije”, dat je mandat da pregovara niočemu i čini mi se da će njegova diplomatska karijera biti završena ambadorskim mestom na, recimo, Maldivima, dok bi prvi sekretar ambasade mogao biti Srđa Popović, poklonoprimac nekakvog ostrva u ovom arhipelagu, gde će se, po ideji istaknutog otporaša, napraviti Škola demokratije.

Borio se Borko, kao onomad Josip Kraš, “borio se borio, i u keks pretvorio”, odnosno zapalo mu je da se preganja oko tehničkih detalja koji, po preambuli srpskog Ustava, i ne postoje, mislim na tehničke detalje. Ali, postoje živi ljudi koje vlast u Beogradu sve manje kontroliše i koji vode autonomnu politiku koliko na severu Kosova toliko i južno od Ibra, svako u skladu s prilikama, a grozne su i jednima i drugima.

Barikade, kao i batine, imaju dva kraja. Barem smo mi Srbi, od Knina pa naovamo, tu lekciju morali da naučimo. Ne mislim samo na krajnji ishod, već najpre mislim na jedno stanje duha koje se javlja kod onih koji su se zabarikadirali. To izaziva osećaj opsadnog stanja, nameće istovetnost u stavovima, podstiče borbenost iznad granica mogućnosti, svi počinju da misle kao jedan što najčešće znači da niko ne misli.

Postaviti barikadu, a to sam već pisao, ne znači samo da sprečavaš druge da ti priđu, nego i da si sebe ograničio na kretanje unutar jednog kruga ljudi i ideja.

A i to s barikadama izgleda nekako dvolično. Preko Merdara, graničnog prelaza s kojeg put vodi od južne Srbije, preko Podujeva ka Prištini i Kosovskoj Mitrovici, prelaze šlaperi srpskih registracija sa srpskom robom. Znači li to da su Srbi digli ruke od Kosova južno od Ibra, mada, ruku na srce, tamo nema ko da postavi barikade, i da su se fokusirali samo na onaj deo teritorije u kome čine većinu i koji se naslanja na srpsku etničku većinu? Kako to da priznajemo, uprkos famoznoj ustavnoj preambuli kojom se garantuje celina Kosova u sastavu srpske države, kosovske carinike na jugu, a njihove kolege nećemo da priznamo na severu Kosova.

Oko ovog Jarinja i Brnjaka još će se trgovati. Nema drugog načina nego da se rovovskim pregovorima za te ljude na severu Kosova dobije što više i da se što manje izgubi u srpskom glasačkom telu. To svi znaju i svi to vide. Ali, niko nije lud da to i saopšti kad se bliže izbori.

Čist je bezobrazluk i nacionalno neodgovorna politika zagovarati ljude koji su na puteve izgurili šljunak i balvane da još i izginu na tim barikadama, a događaji od utorka upućuju na pomisao da je s obe strane barikada “skraćeni fitilj”, o čemu svedoči tekst na narednim stranicama ovog broja “Vremena”.

Rat i očekivanja:

Kako propasti na izborima

S DRUGE STRANE, one izborne, sve stranke su svesne da će prevagu na izborima dobiti oni koji najviše ubede narod da će pod njihovim vođstvom živeti bolje, imati posla i veće plate. Insajderski uvid u planove izbornih štabova i ideje direktora kreativnih kampanja pokazuje da Kosovo, kao temu, svi izbegavaju, osim u onom segmentu narikačkog sentimenta i kao polugu da dokažu nesposobnost ovih što su sada na vlasti.

foto: Reuters

U tom smislu guraće sadašnju koalicionu vladu u sve dublji rat oko Kosova s licemernim očekivanjem da će izgubiti bitku, pa da će im se to obiti o glavu, kao što i hoće kako sada stvari stoje.

Tadić i njegovi otvorili su suviše frontova za inače slabašne snage, a njihovi apeli pred međunarodnom zajednicom da se oko Kosova ne tera mak na konac dok ne prođu izbori nailazi na slab odjek, ako nije i još gore.

Cinizam velikih sila, a nama su svi takvi, svedoči o onoj narodnoj poslovice “tuci magare dok je u blatu”, drugim rečima, malo ih je briga da li je na vlasti Tadić ili neko drugi, jer ni taj drugi više nije u moći da zapali Balkan.

Kosovska drama je latentna, podgrevana na domaćoj i inostranoj vatri, a Srbiji preta novi ekonomski požar. Dužnička kriza evrozone, ovaj put uzrokovana dugovima država, što se svodi na restriktivnu investicionu politiku i recesiju u zemljama evrozone, taman pred izbore pogodiće i Srbiju.

Užasnuti tom perspektivom i duboko uvereni da vlast ne posvećuje tome adekvatnu pažnju, privrednici pokreću neki svoj Pokret, po principu “nismo članovi nijedne stranke, majke mi” a s ambicijom da se srpska politika racionalizuje i pozabavi širim krugom tema nego što su Kosovo i atentat na Zorana Đinđića.

Nekako se kao glavni spiker Pokreta u javnosti predstavio Branislav Grujić, vlasnik “Farmana” i valjda aktuelni predsednik Kluba privrednika, onog iz Šekspirove u Beogradu, mada članovi ne dele listom njegov entuzijazam oko ove vrste angažovanja. Veliko je pitanje da li će Pokret, a osnivačka skupština će valjda biti održana dok ovaj broj “Vremena” bude u rukama čitalaca, uspeti da na pravi

način, do izbora, nametne ključnu temu Srbije koja se, onako prosto, svodi na iskaz da se baba češlja, a selo gori. Odnosno, da se vrtimo u krugovima nacionalnih zabluda i mitomanije, a da realan život promiče i da Srbija ekonomski propada, odnosno da je tu potrebna ofanzivna nacionalna politika.

Dugovi i planovi: Za koga glasati?

PRE NEKI DAN sam bio kod majke, impozantne su joj godine, i ona ko majčinski pita me, zabrinuta za mene, unuke i praunuke, ko će da vraća ove silne dugove. Ja nekako izbegnem odgovor, obećavajući da ću da joj nađem “laseks” koga već dugo nema u apotekama, a mislim u sebi kako je i starica postala žrtva jedne medijski indukovane histerije koja oko tih dugova, koji su inače ispod zakonski dozvoljenog nivoa u odnosu na društveni proizvod, stalno podstiče niske strasti i ne postavlja prava pitanja.

Po meni, Srbija bi morala još da se zaduži, pa čak i preko zakonskog maksimuma, mogla bi čak i da aktivira deo deviznih rezervi zemlje, oko 9,5 milijardi dolara, mogla bi, što se mene tiče, da pusti na strana tržišta još obveznica, makar i sa kamatom od nešto preko 7 odsto, samo kad bismo znali šta ćemo s tim parama. O tome pogledajte nešto u tekstu u kome prenosimo izvode iz obraćanja nobelovca Roberta Mandela na akademiji “Banke inteza” u ovom broju “Vremena.”

Ako neko ima dobar plan, jasnu viziju i ljude kojima verujem da s tim pozajmljenim parama mogu da ostvare napredak, ja ću glasati za njega. A vi kako hoćete.

Incidenti na Jarinju

Situaciju na Severu Kosova moguće je zaoštravati i eskalirati do jedne izvesne mere – a to je kad nekome dodija. Taj neko biće onaj kome se bude moglo i prihtelo da priču okonča jednom za svagda

Utorak 27. septembra oko 13 h situacija oko Jarinja naglo je eskalirala. Pre toga trajala je igra između KFOR-a, EULEX-a i Srba sa Severa: vi zatvorite granični prelaz, mi napravimo “alternativni” kroz brda i šume, a onaj prethodni blokiramo šljunkom, balvanima i već čime imamo. Onda KFOR dođe na lice mesta i blokira “alternativni” put; onda

se Srbi naljute i tako do utorka.

U utorak oko jedan po podne, kako se može razabrati iz inače konfuznih vesti, desilo se otprilike sledeće: Srbi sa Severa Kosova doterali su pred barikadu od bodljikave žice KFOR-a nekakav kamion; vojnici KFOR-a (Amerikanci i Nemci) zatražili su od njih da ga uklone. To je razumljivo s njihove tačke gledišta: takav

Jarinje, utorak 27. septembar

Sporo kuvanje žabe

Agencijska hronologija zbivanja na administrativnom prelazu Jarinje

06.00 – Vojnici Kfora uklanjaju barikade na alternativnom putu kod prelaza Jarinje. Na okupljene Srbe ispaljen suzavac.

07.00 – Kfor hapsi sve koji koriste alternativni put oko Jarinja.

08.30 – Kfor svojom akcijom ugrožava ljudska prava građana na severu Kosova, kaže predsednik opštine Leposavić Branko Ninić.

09.00 – Pripadnici američkog i nemačkog Kfora razvukli su bodljikavu žicu u dužini od nekoliko stotina metara i u potpunoj blokadi drže nekoliko zaselaka u okolini Jarinja.

10.00 – Vojnici Kfora privode sve ljude koji pokušavaju da pređu novoutabanim alternativnim putem.

10.15 – Kfor svojim aktivnostima od prošle noći podržava Euleks u uspostavljanju prohodnosti prelaza na administrativnom prelazu Jarinje, saopštila je komanda Kfora. Po njoj, Euleks ima nadležnost nad prelazom Jarinje, a međunarodni vojnici se brinu samo za bezbednost.

10.30 – Srbi kamenicama gađali pripadnike Kfora koji su uzvratili suzavcem.

10.45 – Oko stotinu Srba ponovo se okupilo na barikadama, vojnici Kfora povukli su se iza bodljikave žice sa natpisom: “Stop ili pucamo”.

11.00 – Misija EU saopštava: “Barikade ograničavaju slobodu kretanja i treba da budu uklonjene.”

11.30 – U bazu Kfora sleću četiri helikoptera sa vojnicima.

11.45 – “Kfor će nastaviti akcije raščišćavanja barikada na severu Kosova ako to bude potrebno”, izjavio je portparol Kfora, “jer one nikome ne koriste.”

12.00 – Šef pregovaračkog tima Beograda izjavljuje da bi uklanjanje barikada “moglo da ima negativne posledice po krhki mir i stabilnost na severu Kosova”.

12.38 – Srbi na administrativnom centru Jarinje. Nezadovoljstvo zbog blokiranja alternativnog puta koji je jedina veza između Leposavića i Leška sa Raškom.

12.40 – Ministar za Kosovo i Metohiju Goran Bogdanović kaže da su Srbi spremni da razgovaraju sa Kforom u cilju obezbeđivanja slobode

POČETAK UKLANJANJA BARIKADA: Kfor baca suzavac na okupljene Srbe

foto: AP photo

kamion pokupio bi njihovu bodljikavu žicu za tren oka. Na taj zahtev s druge strane poletelo je kamenje; KFOR je uzvratio suzavcem, gumenim mecima i šok-bombama; pojedini vojnici vide se na TV snimcima dok suzavcem iz ručnog spreja prskaju preko žice. Onda je izbio sukob koji je ovoga trenutka teško rastumačiti. Navodno je došlo do upotrebe vatrenog oružja; neko je, opet navodno, “pucao u vazduh” sa srpske strane; tek kasnije, u utorak predveče, pojavile su se izjave o “rafalnoj paljbi” od strane KFOR-a; sve u svemu, kao i obično u takvim situacijama, došlo je do haosa u kome je kasnije jako teško utvrditi šta se zapravo desilo. Imamo samo medicinski ishod: Zdravstveni centar u Kosovskoj Mitrovici primio je sedam povređenih Srba; KFOR kaže da ima četiri ranjena, jednog teže – od “improvizovane eksplozivne naprave”, kako kažu. Od tih sedam Srba, šest ima “ustrelne i prostrelne rane”, kako kaže dežurni hirurg u Kosovskoj Mitrovici; jedan ima tešku iritaciju očiju od suzavca.

Da bi ta cela se priča nekako rastumačila, bio bi potreban normalan policijski uviđaj, pa da vidimo gde je ko stajao u trenutku pucnjave, šta je ko video i čuo, gde su nađene čaure, čime je ko bio pogođen i već sve što spada. Kosovska policijska služba poslala je, doduše, u utorak po podne uviđajnu ekipu, ali je mala ▶

kretanja i za Kfor i za Srbe, ali da to Kfor ne želi.

12.46 – Državni sekretar u Ministarstvu za Kosovo i Metohiju Oliver Ivanović ocenjuje da se mora naći rešenje kako situacija na Jarinju ne bi izmakla kontroli. “Apelujem na Kfor da se uzdrži od agresivnih akcija na alternativnim putevima koji su u stvari odušak za Srbe koji žive na severu Pokrajine.”

12.49 – Predsednici opština sa severa Kosova traže sastanak sa komandantom Kfora Erhardom Drevsom.

13.00 – Pripadnici Kfora su bacili šok bombe i suzavac, nakon toga začuli su se pucnji i rafalna paljba na Jarinju. Ima povređenih.

13.20 – Nekoliko ljudi je povređeno, pošto su Srbi kamenicama gađali u pravcu Kfora, a ovi uzvratili većom količinom suzavca i gumenim mecima. Neko u gomili je pucao u vazduh. Povređeni koji su u tri sanitetska vozila odvezeni sa prelaza.

13.56 – U Zdravstveni centar u Kosovskoj Mitrovici dovezeno je šestoro povređenih.

14.00 – Ministar Goran Bogdanović je izjavio da je Kfor pucao na Srbe koji su se okupili da bi sprečili zatvaranje alternativnog prelaza koji je vođio prema centralnoj Srbiji.

14.08 – Portparol Kfora saopštava da su vojnici bili primorani da u samoodbrani ispale gumene metke na Srbe okupljene na putu kod

administrativnog prelaza Jarinje.

14.15 – U Kforu kažu da nema povređenih vojnika koje su Srbi gađali kamenjem, kao i da osoba koja je pucala iz vatrenog oružja ne može biti identifikovana.

14.19 – Nekoliko stotina Srba vratilo se do prelaza Jarinje.

14.26 – Direktor Zdravstvenog centra u Kosovskoj Mitrovici izjavio je da je do 14 sati u tu zdravstvenu ustanovu primljeno sedmero povređenih, šestoro na hirurgiju, neki “sa ustrelnim i prostrelnim povredama od bojeve municije”, a jedna osoba je primljena na očno odeljenje.

14.30 – Komanda Kfora tvrdi da su u okršaju koristili samo gumene metke.

14.50 – Državni sekretar za Kosovo i Metohiju Oliver Ivanović je obišao Srbe na barikadi.

15.09 – Vojnici Kfora obezbeđuju bodljikavu žicu na prelazu Jarinje.

15.29 – “Od bombe kućne izrade ranjena su četiri vojnika Kfora, od kojih jedan teško”, saopštava Kfor.

15.45 – Incidente na Kosovu osudile su gotovo sve stranke u Srbiji.

16.03 – Helikopteri iznad Jarinja. Dvoje povređenih podvrgnuti su operativnim zahvatima u Kosovskoj Mitrovici, a još jedan će biti operisan. Lekari su novinarima pokazali snimke na kojima se vidi prisustvo bojeve municije, odnosno metaka u telima povređenih. ▶

foto: Tanjug

OD INCIDENTA DO INCIDENTA: S jedne i s druge strane barikade

šansa da ona nešto završi: KFOR ih možda pusti ili ne pusti na lice mesta (ne moraju); Srbi ih ionako ne priznaju u toj zagrejanosti situaciji, niti će im poverovati u bilo šta što budu rekli. Možda se iz Zdravstvenog centra u Kosovskoj Mitrovici dadu dobiti projektili nađeni u ranjenima (govori se i o “ustrelu” i o “prostrelu”); to bi već bilo nešto: snage KFOR-a raspolažu tipičnim i prepoznatljivim naoružanjem (ili 5,56 mm NATO ili 7,62 mm NATO); tamošnji hirurzi imaju projektile i fragmente nađene u pacijentima. S druge strane, niko normalan

ne veruje da su Srbi sa Severa baš sasvim “goloruki”; u to smo se uverili više puta do sada. Bilo kako bilo, šanse da se obavi ljudski uviđaj i da se javnost koliko-toliko prosvetli male su. Možda postoje neki snimci incidenta, ali njih još niko ne pominje.

Stanje oko tog Jarinja sada je skoro apsurdno: jedni, Srbi, zapeli su da ga izuzmu iz statusa koji inače druga dva prelaza imaju bez smetnji, jer da im je tuda bliže do Srbije, ali neće kosovsku carinu i pograničnu policiju tamo (na ona dva prelaza im ne smeta, ali

to je već metafizika u koju je bolje ne upuštati se). Tako oni zatrpaju šoderom prilaz, iako im je KFOR sklonio bodljikavu žicu. Onda KFOR proba da skloni šoder, ne bi li Srbi mogli da prolaze, a oni prokrče “alternativne puteve” na kojima misle da neće dobiti kosovsku carinu i pograničnu policiju. KFOR, naravno, po naređenju svoje komande, onda zatvori te puteve; Srbi ih onda blokiraju.

Dalji apsurd: drugi, KFOR, našli su se u neprilici. Sede tamo u nekoj nedodijeli kod Jarinja sa blokiranim putnim pravcima i snabdevaju se helikopterima iz vazduha, pojačanjima i zalihama; kao – daleko bilo – da je to neki Dijen Bijen Fu ili neka isturena američka pozicija u Vijetnamu. Dovlače oni pojačanja, ali što više vojske to više snabdevanja: hrana, gorivo, municija, smene ljudstva, rezervni delovi itd. Na duži rok, ta je situacija neodrživa, kao što znamo iz istorije. KFOR je sada pred dilemom: ili da se povuče – ili da se pojača, razvije na terenu i prihvati izazove koje nameće takav pozicioni rat iz isturene baze daleko u protivničkoj pozadini; tu sreće nema. Kako će KFOR postupiti nije više do njih; to je već uveliko političko pitanje, koje će se definisati na nekom drugom nivou.

Sve je, dakle, politika – kao i od samoga početka.

Miloš Vasić

16.20 – Predsednik Srbije Boris Tadić pozvao je kosovske Srbe na uzdržanost i mir, a Kforu poručio kako je tu da brani “goloruke građane, a ne da se sa njima sukobljava”.

16.30 – Kfor je proširio svoju bazu iznad prelaza Jarinja i okružio je bodljikavom žicom. Pojačanje koje je pristiglo u četiri helikoptera raspoređeno je po ivicama baze, na nasipima.

16.35 – Ministar policije Ivica Dačić rekao je da je današnji sukob Srba i Kfora kod Jarinja “velika stramota” za međunarodnu zajednicu.

16.43 – Kfor potvrđuje da su vojnici pucali na Srbe okupljene na prelazu Jarinja.

17.00 – EU osudila nasilje protiv međunarodne zajednice na severu Kosova. Brisel apeluje na uzdržanost i odgovorno ponašanje. Diplomatski izvori u Briselu su oštro demantovali optužbe šefa beogradskog pregovaračkog tima Borislava Stefanovića da su Kfor i Euleks prekoračili mandat koristeći silu za uklanjanje barikada.

17.50 – “Euleks ima svoje službenike na ovom prelazu, ali oni nisu bili uključeni u incident”, saopštava Euleks. Jedno vozilo te misije kamenovano je u severnom delu Kosovske Mitrovice, a tokom dana su oštećena i dva vozila KPS-a.

18.30 – Ruski šef diplomatije Sergej Lavrov pozvao na obustavljanje akcija koje destabilizuju situaciju na Kosovu. Izvestilac Evropskog

parlamenta za Srbiju Jelko Kacin je rekao da pokušaji “balvanizacije” severa Kosova ne vode nikuda osim destabilizaciji stanja i pogoršanju uslova u kojima živi srpska zajednica na Kosovu.

19.25 – Situacija je mirna, kaže ministar za Kosovo i Metohiju Goran Bogdanović: “Kfor je u svojoj bazi, a tridesetak Srba je i dalje na barikadi.”

19.37 – Registrovana aktivnost mehanizacije Kfora. Pretpostavlja se da je reč o onesposobljavanju alternativnog puta pored Jarinja.

21.02 – Šef Euleksa Gzavije de Marnjak osudio je “napade Srba” uz opasku da “postoje i druge metode da se sprovede zakon i uspostavi red”.

21.38 – Euleks i Kfor za sukobe optužili “srpske ekstremiste”. Posle odlaganja nastavka pregovora Beograda i Prištine, šef tima Borislav Stefanović rekao je da ima snaga koje ne žele da se problemi reše mirnim putem i koje su spremne da zbog toga pucaju na nenaoružane ljude. “To se radi sa ciljem da Srbija odustane od dijaloga sa Prištinom i da onda ona bude okrivljena da ne želi mirna rešenja.”

22.30 – Kfor i Euleks saopštili su da vojnici nisu koristili “smrtonosno oružje”. Upitan za izveštaj lekara da je Kfor koristio vatreno oružje i po čijem nalogu je to učinio, portparol Kfora Ralf Adamec nije želeo da govori o detaljima.

Priredio A. Č.

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

Kako su nasilnici

Na pitanju Parade ponosa prelama se odnos društva prema nasilju jačih nad slabijima, smisao svih do sada sprovedenih reformi i najvažnije – snaga države da zaštiti samu sebe i vlastite zakone. Jer, ako ovo jedno, pitanje država nije u stanju da reši, kako će izaći na kraj sa neizvesnošću izbornih rezultata, kosovskim pitanjem i napretkom ka Evropskoj uniji

Datum za koji je zakazana Parada ponosa 2011, 2. oktobar, uveliko se približio, a spekulacije o tome da li će ona ove godine uopšte biti održana sve su intenzivnije. Poslednji pokušaj implicitnog “apela” na organizatore da odustanu od Parade stigao je od ministra unutrašnjih poslova Ivice Dačića. On je rekao da bi za policiju bilo bolje da se predstojeća Parada ponosa u Beogradu ne održi, jer je prošle godine policija, kako je rekao, platila najveću cenu. “Policija uvek plati najveću cenu, ne samo finansijski nego i povredama. Prošle godine je bilo povređeno puno policajaca”, rekao je Dačić novinarima u Beogradu. Dačić je rekao da bi, ako bi se policija upravljala po bezbednosnim procenama, Parada ponosa bila proglašena za događaj visokog rizika i razmišljalo bi se o tome da se ne održi. “Nije na policiji da donosi odluke da li neki skup treba da se održi ili ne”, rekao je Dačić, dodavši da nije čudo što se policijski sindikati oglašavaju o Paradi ponosa, pošto zvaničan stav države ne postoji. Dačić je ponovo pozvao državne organe i društvo da se izjasne o Paradi ponosa, ističući da je to politički događaj od velikog značaja za državu i da mu je zato iz Evropske komisije i Evropskog parlamenta stigao dopis u kojem se napominje da ta tela pažljivo motre na održavanje Parade.

Dačićeva izjava, data u nedelju 25. septembra u Beogradu, mogla bi se sažeti u jednu

rečenicu: “Dobro jutro, čaršijo, na četiri strane.” Zaista, u ovoj kratkoj izjavi može se naći za svakog ponešto: policajci su dobili porciju ministrove brige za zdravlje, država je dobila šamar što se ne izjašnjava povodom održavanja Parade, organizatori su dobili umirivanje jer nije na policiji da procenjuje da li treba održati paradu, a Policijski sindikat razumevanje za svoj, u najmanju ruku čudan gest izdavanja zajedničkog saopštenja sa Srpskim saborom “Dveri”. Našla se tu i poruka za građane: Parada je politički događaj na koji motre Evropska komisija i Evropski parlament. Ovo poslednje zvuči kao izvinjenje građanima što će u njihovoj zemlji biti održana parada. Država koja u oktobru očekuje pozitivno mišljenje Evropske komisije o napretku evrointegracija izvinjava se građanima što – napreduje. Potpuno promašivanje poente da su reforme tu za dobrobit građana i društva, a ne zato što nas Evropska unija bez njih neće primiti u svoje društvo, kao i mnogo puta dosad, podrazumeva se.

Ko jedino nije dobio poruku od ministra Dačića? Oni pred kojima svi čute i povlače se – nasilnici. S tim u vezi, opet se treba vratiti na Evropsku uniju, čijim postojanjem vlast pravda

mnoge svoje poteze, pa čak i donošenje pojedinih zakona. Na stranicama “Vremena” ponovljeno je nekoliko puta, ali atmosfera uoči ovogodišnje Parade ponosa ukazuje da treba ponoviti još jednom: država Srbija usvojila je 2009. godine Zakon o zabrani diskriminacije, koji eksplicitno zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije, a Ustav građanima Srbije garantuje pravo na slobodu javnog okupljanja. Integritet i snagu jedne države čine njeni zakoni i mehanizmi za njihovu primenu, doneti zbog građana, a ne zbog Evropske unije i Kopenhaških kriterijuma. Kada predstavnici vlasti apeluju da organizatori Parade preispitaju odluku o održavanju ovog skupa, oni zapravo priznaju sopstvenu nemoć da prime vlastite zakone, nemoć države da stane iza sopstvenih zakona... Kada Ivica Dačić kaže da

postali politički faktor

DA LI ĆE SE PONOVI TI
PROŠLOGODIŠNJE NASILJE: Hulgani
na beogradskim ulicama

Foto: REUTERS

Podsetimo, ove godine, prva koja je Paradu u javnom govoru upotrebila za podbada nje države i izražavanje nezadovoljstva, bila je Unija prosvetnih radnika Srbije (UPRS). Ova organizacija izdala je 31. avgusta saopštenje pod naslovom "Nestajanje đačke Srbije". U njemu, UPRS traži od države da reaguje zbog sve manjeg broja đaka u srpskim školama, zbog pada nataliteta, bele kuge i odumiranja porodičnih vrednosti. Spor an deo kaže: "Zato i cinično i nevaspitano i arogantno izgleda kada vlast i mediji u prvi plan stavljaju slučaj nanogice folk-pevačice, oduzete jahte jednog medijskog mogula, dilemu za ili protiv gej parade, kada se pred državom i društvom javlja pošast i drama nestajanja!" Ovo saop-

Paradu možda ne bi trebalo održati, on time razjeda sistem čiji je deo i atakuje na srž demokratskih principa i pravne države.

Za to vreme, ponavlja se scenario od prethodne tri godine. Predstavnici "Dveri" organizuju sakupljanje potpisa protiv održavanja Parade, najavljuju porodičnu šetnju za subotu 1. oktobar, a vozila Gradskog saobraćajnog preduzeća Beograd izlepljena su nalepnicama "Pedere u blendere". Cinici bi rekli da je i to napredak, s obzirom na činjenicu da su prošle godine pretnje sa plakata i nalepnica bile mnogo eksplicitnije ("Krv će Beogradom liti, gej-parade neće biti", i slično).

ĐAČKI RASTANAK: Ublažavanje diskursa kada je o eksplicitnim pretnjama reč, moglo bi lako da zavara i navede na krivi zaključak da je ove godine homofobija u Srbiji manja

nego do sada. Međutim, pažljivijem posmatraču ne može da promakne da se ona samo presvukla, pervertirala i – institucionalizovala. U tome joj ide naruku celokupna društveno-politička situacija. Pre dve godine, uoči one nesrećne Parade 2009, koja je otkazana u poslednjem trenutku, kada je država otvoreno kapitulirala pred huliganima, saopštivši da ne može da garantuje bezbednost učesnicima Parade ponosa, plasiran je argument: "U Srbiji živi milion siromašnih, a vama je do parade." U poslednje dve godine, "milion siromašnih" pretvorili su se u Kosovo, rast broja nezaposlenih, ekonomsku krizu, pritiske Evropske unije i gomilu drugih, vrlo konkretnih problema koje Srbija ima, ali koji za jedan mali, po svim objektivnim merilima bezazlen skup na kom bi se pojavilo tek možda hiljadu ljudi, nemaju nikakvog značaja.

štenje brže-bolje iskoristili su u Srpskom saboru "Dveri", prenevši saopštenje na svom sajtu, uz bombastičan naslov "I prosveta protiv gej parade". Da pitanje gej parade u Srbiji odavno nije samo pitanje LGBT prava, već pitanje nasilja i suprotstavljanja nasilju, prosvetni radnici iz UPRS-a očigledno nisu imali na umu, baš kao što su zaboravili i da najveći broj nasilnika dolazi iz redova srednjoškolaca, te da je možda i na njima deo odgovornosti za prevenciju nasilja. Poruka koju su ovim saopštenjem prosvetari poslali svojim učenicima homoseksualne orijentacije spada u korpus tema za neku rafiniraniju raspravu od one koja se u Srbiji vodi povodom Parade ponosa i položaja LGBT populacije.

Komentarišući glavne tonove ovogodišnjeg javnog govora o Paradi, Boban Stojanović iz organizacije "Parada ponosa 2011" kaže da se ►

Parada izjava

Prošle godine Parada ponosa je bila prilika da mnogi političari iskažu sve stavove o toj akciji. "Vreme" sada, 2011, uoči Parade ponosa podseća na neke od tih izjava

Mitropolit Amfilohije

Duhovni raspad

"Sudeći prema prošlim vremenima, kad jedna civilizacija dođe na takav nivo i do takvog duhovnog raspada, to je znak njene katastrofe i propasti."

Slavica Đukić-Dejanović,

predsednica Skupštine Srbije

Protiv diskriminacije

"Protiv neznanja treba da se borimo obrazovanjem, a protiv nasilja sankcijama."

Čedomir Jovanović, lider LDP-a

Najnesrećniji dan

"Ovo je najnesrećniji dan u mom životu. Vidite koliki broj policajaca je neophodan za obezbeđivanje Parade ponosa i to samo

pokazuje nedovoljan stepen razvijenosti ljudskih prava u Srbiji."

Dragan Marković Palma,

predsednik Jedinствene Srbije

Parada srama

"Za mene je to bolest. Za nas je to parada srama, a ne ponosa."

Dragan Todorović, zamenik predsednika SRS-a

Baba se češlja

"U Srbiji je sve po principu selo gori, a baba se češlja – cela država brine da li će pederi i lezbijke da održe povorku, a zemlja u rasulu."

Velimir Ilić, predsednik Jedinствene Srbije

Protivnik

"Mi smo za crkvu, pravoslavlje, Srbiju, a protiv gej parade."

Aleksandar Vučić, zamenik predsednika SNS-a

Sigurnost svima

"Nadam se da će državni organi obezbediti sigurnost svima, učesnicima parade, ali i

svim ostalim građanima i onima koji se možda protive."

Boris Tadić, predsednik Srbije

Podrška predsednika Republike

Predsednik Srbije Boris Tadić primio je delegaciju gej i lezbijских organizacija iz Srbije i podržao održavanje Parade ponosa u Beogradu, saopštila je Pres služba predsednika Republike.

Željko Ivanji, G17 plus

Ugrožena populacija

"Ako pogledate mapu homofobičnih napada, videćete da je ta populacija ugrožena."

Svetozar Čiplić,

ministar za ljudska i manjinska prava

Veliki korak

"Parada ponosa predstavlja poruku da sve manjine u Srbiji uživaju istu ustavnu zaštitu i zaštitu drugih organa. Ona predstavlja mali korak za Srbiju, ali veliki korak za sve građane."

Dokumentacioni centar "Vreme"

za razliku od prošle, ove godine ne postavlja pitanje da li je Parada potrebna ili ne, već da li će i u kojoj meri biti nasilja. "To zabrinjava zbog drugog momenta koji će trajati duže nego sama Parada i ovogodišnja priča o njoj, a to je matrica nasilja u kojoj živimo. Činjenica da nasilje skreće toliko pažnje, da mnogima služi da bi izašli iz anonimnosti i postali vidljivi, da je društvo rezistentno na sve što se dešava gej ljudima oko njih, na visoki stepen netolerancije i nasilja, pokazuje odsustvo solidarnosti sa ljudima pored nas."

Stojanović kaže da je nakon prošlogodišnje Parade, uprkos najavama nadležnih da će "odgovor države na nasilje biti jeziv", mali broj izgređenika priveden, još manji broj njih procesuiran, a još manji osuđen: "U takvoj klimi, nepristojno je pozivati huligane na nenasilje. Dijalog postoji sa mišljenjem, a ne sa nasiljem. Huligane društvo ne treba da poziva da odustanu od nasilja. Odustajanje od nasilja na Paradi značilo bi pomeranje nasilja za neki drugi dan. Nasilje koje se desi na Paradi samo je ogoljeno stanje stvari u životu svake gej osobe u Srbiji svakog dana."

GANDIJEVA POLICIJA: Nakon UPRS-a javio se Nezavisni policijski sindikat Srbije, koji je saopštio da je Parada ponosa, najavljena za 2. oktobar u Beogradu, ne treba da se održi jer postoje bezbednosni rizici po građane i policiju. Predsednik tog sindikata Momčilo Vidojević rekao je da "ne treba da se održi Parada ponosa u

ovom trenutku", jer postoje najave da će doći do incidenata sličnih onima na prošlogodišnjem skupu, kada je povređeno više od 140 policajaca. Upitan da li će se taj sindikat pridružiti kolegama koji su najavili da će štrajkovati tokom održavanja Parade ponosa, Vidojević je rekao da je teško doneti takvu odluku, ali da će biti u kontaktu s kolegama. Na pitanje da li bi policija obezbeđivala Paradu ponosa ukoliko bi dobila veća ovlašćenja u održavanju javnog reda i mira, Vidojević je odgovorio negativno. Ovih dana, međutim, Nezavisni policijski sindikat donekle je promenio stav, pa je saopšteno da ovaj sindikat smatra da se ne sme dozvoliti da policija neopremljena izvršava svoju obaveznu zaštitu života i da traži odgovarajuću opremu za zaštitu svakog policajca koji će 2. oktobra biti na ulici, kako ne bi ponovo bile povređene desetine policajaca kao prošle godine. Kako je naveo ovaj reprezentativni policijski sindikat, pored nedostatka zaštitne opreme, problem su i upotrebljivost i ispravnost vođenih topova koji su poslednji put korišćeni pre 20 godina, kao i drugih sredstava prinude. "Naši sindikalni organi su zauzeli stav da nijednom ne dozvole kolegi da poluopremljen ili neopremljen izađe pred huligane", stoji u saopštenju. Međutim, gorak ukus izaziva rečenica iz saopštenja ovog sindikata koja kaže: "Nije rešenje u upotrebi veće sile, već je bitno da ne dođe do upotrebe sile, jer građani su oni koji napadaju i oni koji se brane." U svakom zločinu, u svakom incidentu, u

svakoj situaciji koja zahteva intervenciju policije, i počinilac i žrtva su uvek građani. Ubice, silovateli, pljačkaši, sve su to građani, pa ipak, do sada nije zabeleženo da policija na njima primenjuje gandijevske, nenasilne metode.

Do četvrtka 22. septembra policijski apeli i žalbe na ugroženu bezbednost zvučali su iskreno, naročito zbog toga što je neosporna istina da u nemirima u vezi sa Paradom ponosa zaista najdeblji kraj izvlači policija. U četvrtak, zahvaljujući zajedničkom saopštenju Sabora "Dveri" i drugog policijskog sindikata, Policijskog sindikata Srbije, na policiju je pala vrlo ružna senka sumnje u političku instrumentalizaciju. Policijski sindikat Srbije i "Dveri" pozvali su LGBT organizacije da pokažu razumevanje za tradicionalne vrednosti većine građana Srbije, kao i svest o bezbednosnom riziku, i da odustanu od održavanja Parade ponosa. Koja je to tradicionalna vrednost građana Srbije koja podrazumeva rušenje Beograda i razbijanje glava slabijima i malobrojnijima – nije poznato.

PRETORIJA: "Ukoliko LGBT aktivisti ne pokažu društvenu odgovornost, pozivamo nadležne državne organe da uskrate dozvolu za održavanje Parade ponosa, koja bi nepotrebno ugrozila javni red i mir, sigurnost imovine i izlažala opasnosti građane i policajce", kažu "Dveri" i Policijski sindikat Srbije i ukazuju na to da su situacija na severu Kosova i Metohije, bezbednosni rizici u drugim oblastima Srbije, teška socijalno-ekonomska situacija i politička

nestabilnost razlozi da se Parada ponosa ne održi i ne otvara “takva provokacija za mir i bezbednost”. Prema njihovim rečima, Parada ponosa će mobilisati hiljade policajaca u Beogradu, pa će ostali gradovi Srbije i građani koji u njima žive biti pojačano ugroženi sa stanovišta javnog reda i mira. Podsetimo, za obezbeđenje Parade ponosa angažovano je 5000 policajaca, koliko ih je do sada angažovano i prilikom diplomatskih poseta Džozefa Bajdena, Hilari Klinton, Dmitrija Medvedeva, Vladimira Putina ili za obezbeđenje fudbalskog derbi-

sindikata, čini se kao da ove godine Paradi ponosa preti i opasnost da ostane bez adekvatne policijske zaštite. Međutim, Boban Stojanović iz organizacije “Parada ponosa 2011” kaže za “Vreme” da saradnja sa policijom ide dobro. “Obe strane, i policija i organizatori, naučili su nešto iz prošle godine, tako da su neke organizacione procedure sada pojednostavljene. Važno je reći da je policija jedina relevantna da daje odgovore na pitanja o procenama bezbednosti i bezbednosti same manifestacije, a ne organizatori. Do danas, nije bilo pritisaka da se odustane ili

potpisa za njegovu smenu. “Dveri”, koje su započele transformaciju u političku stranku i najavljuju učešće na sledećim izborima, time zapravo udaraju temelje svog političkog programa. U ovom trenutku, nije nikakvo čudo da neko na Paradi ponosa prikuplja političke poene. U krajnjoj liniji, razlog ćutanja države i odbijanje da se jasno i glasno zauzme za pravo dela svojih građana na javno okupljanje jeste, između ostalog, upravo blizina izbora. O Paradi ponosa u kontekstu trenutne političke situacije u Srbiji, pisao je komentar za dnevnik “Blic”

NA METI NASILNIKA: Učesnici Parade ponosa i policija

Foto: M. Milenković

Foto: REUTERS

ja Partizan–Crvena zvezda. Nijednom se nije dogodilo da policija apeluje na nekoga od visokih zvaničnika stranih zemalja da ostane kod kuće, jer su zbog velikog broja policajaca u Beogradu građani drugih gradova i njihova bezbednost ugroženi.

Iz Policijskog sindikata Srbije ukazali su i na to da policajci dele sudbinu građana Srbije u pogledu socijalnih problema i da obavljaju odgovoran posao u vrlo otežanim uslovima, te da zato ne žele da budu “pretorijanska garda nijedne posebne društvene grupe ili lobija”. Ako je to istina, zbunjuje odluka Policijskog sindikata da se ipak stavi u službu jedne društvene grupe, odnosno lobija, u ovom slučaju pokreta “Dveri”, koji nedeljama otvoreno lobira protiv održavanja Parade ponosa, skupljajući potpise za peticiju protiv Parade u Knez Mihailovoj ulici u Beogradu. Sve i da je tačno da policija ne treba da bude ničija “pretorijanska garda”, ona treba i mora da čuva ustavni poredak i štiti zakone Srbije. Ponovimo još jednom: sloboda okupljanja je garantovana, diskriminacija zabranjena. Parada ponosa i njeni učesnici baš nikako ne ugrožavaju ničiju bezbednost. Zapravo, broj učesnika tog skupa ne može ozbiljnije da poremeti ni odvijanje saobraćaja u Beogradu u lenjo nedeljno jutro.

Imajući u vidu iznete stavove policijskih

nešto promeni u odnosu na naš plan, a mnoge insinuacije nastajale su kao produkt medijskih manipulacija”, kaže Stojanović.

PORODIČNO PAKOVANJE: Udruženje Srpski sabor “Dveri” najavilo je da će u subotu 1. oktobra u Beogradu održati porodičnu šetnju, na kojoj će zatražiti otkazivanje Parade ponosa i smenu predsednika Srbije Borisa Tadića. Na konferenciji za novinare predstavnik “Dveri” Vladan Glišić rekao je da je prijavljivanje skupa “u toku”, ali da maršrutu kojom će se kretati povorka još neće otkriti. Ovo neotkrivanje maršrute predstavlja vrhunski cinizam, koji je počeo pre nekoliko nedelja kada su iz “Dveri” tvrdili da “homoseksualci napadaju njihove aktiviste” na štandu u Knez Mihailovoj. Naime, organizatori Parade ponosa tradicionalno ne otkrivaju maršrutu Parade do nekoliko dana uoči događaja, iz vrlo jednostavnog razloga: kako bi huliganima uskratili vreme da isplaniraju strategije i taktike za napade na Paradu. Time što ne otkrivaju maršrutu porodične šetnje, “Dveri” implicitno podrazumevaju da će do nasilja na Paradi doći, a uz to i ismevaju činjenicu da je učesnicima ovog skupa objektivno ugrožena bezbednost.

Iz “Dveri” su najavili da će 1. oktobra, osim protivljenja Paradi ponosa, izneti i zahtev za smenu Borisa Tadića, a da će 2. oktobra u gradovima čitave Srbije početi sa prikupljanjem

Miljenko Dereta iz Građanskih inicijativa. Dereta ističe da je kontekst u kom se ovogodišnja parada organizuje mnogo drugačiji i složeniji nego prošle godine: “Izbiri blokiraju političke partije u pružanju podrške; Kosovsko pitanje produbljuje razlike između ‘modernista’ i ‘tradicionalista’; Znak pitanja na dobijanju statusa kandidata za priključenje EU stvara utisak da se više ne treba ozbiljno baviti pitanjima prava LGBT populacije.”

Ceo ovaj paket problema zaista ukazuje na važnost Parade ponosa u Srbiji: na njemu se prelama odnos društva prema nasilju jačih nad slabijima, smisao svih do sada sprovedenih reformi i najvažnije – snaga države da zaštiti samu sebe i vlastite zakone. Jer, ako ovo jedno, pitanje država nije u stanju da reši, kako će izaći na kraj sa neizvesnošću izbornih rezultata, kosovskim pitanjem i napretkom ka Evropskoj uniji. Ali ni to nije najgore. Najopasnija posledica ovakvog odnosa prema Paradi ponosa jeste prećutno razumevanje za čisto nasilje koje se krije pod maskom tradicije i porodičnih vrednosti i povlačenje države pred tim nasiljem, ne zato što huligani predstavljaju objektivnu silu, jaču od države, već zbog straha od izbornih rezultata. A to onda zaista znači da su nasilnici, rušitelji i huligani – relevantan politički faktor.

Jovana Gligorijević

Problem sa Mađarima

Vraćanje oduzete imovine je u Skupštini Srbije otvorilo problem domaćih “saradnika okupatora”, jer to pitanje nije razrešeno zakonom o rehabilitaciji, koji je povučen sa dnevnog reda. Poslanici SDP-a, LSV-a, SDP-a i SPS-a ne prihvataju “izjednačavanje” okupatora i žrtava, a protive se i “kolektivnoj amnestiji” pripadnika okupatorskih snaga, ali i pripadnika kvislinških snaga Nedića i Ljotića. Zbog toga je Vlada povukla spomenuti amandman, pa su iz restitucije izbačeni ne samo strani već i domaći državljani koji su služili u okupacionim snagama

Neposredno posle usvajanja Zakona o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju u Skupštini Srbije (26. septembra) Ištvan Pastor, predsednik Saveza vojvodanskih Mađara, zatražio je, u otvorenom pismu, od predsednika Srbije Borisa Tadića da ne potpiše ukaz o njegovom proglašenju, iznoseći stav da je taj zakon suprotan Ustavu Srbije, jer utvrđuje princip kolektivne krivice i “dovodi u pitanje napore za postizanje istorijskog pomirenja srpskog i mađarskog naroda”.

Prema Pastorovim rečima, sve to proizvodi član 5. Zakona, kojim se predviđa da lice koje je bilo pripadnik okupacionih snaga koje su delovale na teritoriji Republike Srbije za vreme Drugog svetskog rata (kao i njegovi naslednici), nema pravo na vraćanje imovine ili obeštećenje, bez obzira na postojanje ili nepostojanje njegove individualne odgovornosti. Tako su, kako naglašava Pastor, iz restitucije isključeni i oni državljani Srbije “koji su protivno svojoj volji prinuđeni da se odazovu vojnom, mobilizacionom pozivu, pa su tako postali pripadnici okupatorskih snaga – čak i onda ako u postupku rehabilitacije pred sudom dokažu svoju ličnu nevinost.

UZIMALA-DAVALA: Pastor se ovde, u stvari, poziva na okolnost da je posle okupacije 1941. godine, starosedelačko građanstvo Bačke, ali ne i svi međuratni kolonisti, dobilo državljanstvo Hortijeve Mađarske, pa su vojni obveznici (uključujući i Srbe i Hrvate) morali da se odazivaju na mobilizaciju pozive okupatorske mađarske vlasti.

Problem nije nov, jer se njime bavila i Skupština Vojvodine početkom 2003. godine. Tada je usvojena rezolucija u kojoj je izraženo uverenje da je “oslobađanje od kolektivne krivice

koja je u prošlosti nametnuta pojedinim nacionalnim zajednicama u Vojvodini, u interesu razvoja duha tolerancije i međusobnog uvažavanja nacionalnih zajednica koje žive u Vojvodini”.

Pastorovo nezadovoljstvo uvećala je okolnost da je Vlada Srbije pre nekoliko sedmica bila prihvatila stanovište SVM-a, pa je u Skupštinu Srbije poslala amandman u kojem se iz restitucije isključuju samo strani državljani – pripadnici okupatorskih snaga, dok bi pravo na restituciju imala “rehabilitovana lica”. No, tada se među poslanicima i parlamentarnim strankama u Skupštini Srbije otvorio problem domaćih “saradnika okupatora”, jer to pitanje nije razrešeno zakonom o rehabilitaciji, koji je povučen sa dnevnog reda našeg parlamenta. U stvari, poslanici SDP-a, LSV-a, SDP-a i SPS-a ne prihvataju “izjednačavanje” okupatora i žrtava, a protive se i “kolektivnoj amnestiji” pripadnika okupatorskih snaga, ali i pripadnika kvislinških snaga Nedića i Ljotića. Zbog toga je Vlada povukla spomenuti amandman, pa su iz restitucije izbačeni ne samo strani već i domaći državljani koji su služili u okupacionim snagama. Uzgred budi rečeno, slično rešenje postoji i u Zakonu o restituciji Slovenije.

SLUČAJ FOLKSDOJČERA: Pitanje eventualne naknade oduzete imovine proteranim Nemcima posle Drugog svetskog rata rešeno je jednostavno, ubacivanjem u Zakon odredbe da pravo na povraćaj imovine ili obeštećenje imaju oni koji su oštećeni posle 9. marta 1945. godine. Naime, imovina Nemaca koji su živeli na teritoriji Jugoslavije i sva imovina nemačkog Rajha konfiskovana je odlukom Predsedništva AVNOJ-a od 21. novembra 1944. godine. Ova konfiskacija imala je opšti karakter

i primenjivala se automatski – bilo je potrebno samo identifikovati nemačku imovinu i ona se od tog trenutka smatrala konfiskovanom.

Ovom odlukom Predsedništva AVNOJ-a od “Podunavskih Švaba” oduzeto je 389.250 hektara zemljišta. Osim toga, oni su u Vojvodini u velikom delu bili vlasnici i 516 industrijskih preduzeća, koja su u državnu svojinu prešla do 1.

**ŠTA SA IMOVINOM GRAĐANA KOJI SU U DRUGOM SVETSKOM RATU SLUŽILI U KVINSLINŠKIM I OKUPACIONIM VOJSKAMA:
Nedićevci, Ijotićevci, mađarski honved i folksdojčeri**

aprila 1945. godine (nešto kasnije nacionalizovano je i ostalih 406 industrijskih preduzeća).

Konfiskacija nemačke imovine u Jugoslaviji indirektno je praktično priznata na Potsdamskoj konferenciji savezničkih sila posle Drugog svetskog rata, od 17. do 24 jula, 1945. godine, kada su utvrđene zapadne granice Poljske, a posle koje su slične mere proterivanja,

deportacije i konfiskacije imovine nemačke manjine sprovedene i u Čehoslovačkoj i Mađarskoj. U tom smislu najčuveniji je "Benešov dekret", po kome su iz Čehoslovačke proterani Nemci i po kome im je konfiskovana sva imovina – koja je zapravo predstavljala 90 odsto industrije ove zemlje. Inače je i Češka, a slično i Slovačka – to pitanje rešila "datumom" od

koga se stiču prava na restituciju imovine oduzete tokom socijalističkog razdoblja, a ti datumu uvek su isključivali prava Nemaca i Mađara na teritoriji nekadašnje Čehoslovačke.

Ipak, proteklih sedmica, tokom skupštinske rasprave o našem zakonu o restituciji, obnovila se priča o navodnom sporazumu Tita i Branta, po kome je, Tito odustao od naplate Nemačkoj ►

Nemci su obeštećeni

Nakon promene režima u Mađarskoj, prva vlada desnog centra Jožefa Antala vodila je već 1990. godine žestoku raspravu o modelima reprivatizacije u zemlji. Manji koalicioni partner, Stranka nezavisnih sitnih posедnika, zahtevala je totalnu reprivatizaciju, dok se umerenija struja oko premijera izborila da se uvede model koji neće ugroziti tadašnjem krhku strukturu nove tržišne privrede.

Tako je Mađarska odgovarajući zakon donela već 1991. godine, prema kojem je starim vlasnicima dodelila kompenzacione kupone, kojima su mogli da otkupljuju državne obveznice i obveznice preduzeća u procesu privatizacije.

Smatralo se da se ovakva restitucija nije besplatna podela državne imovine, nego delimično obeštećenje koje zamenjuje reprivatizaciju privatne svojine, koju je država nepravedno oduzela u periodu između 1939. i 1990. godine. Po označenom vremenskom rasponu vidi se da se mislilo i na oduzetu jevrejsku, pa nemačku, a potom i na ostalu privatnu svojinu u toku jednopartijskog režima.

Posebno poglavlje je odnos prema nemačkoj manjini. Mađarski parlament je već 1990. godine doneo rezoluciju prema kojoj je deportacija etničkih Nemaca, počev od 1944. godine, bila "duboko nepravedan proces". Zato su svi oni obuhvaćeni restitucijom, oni koji su bili u sovjetskom zarobljeništvu, oni koji su osuđeni na prinudni rad i oni koje je mađarska vlast deportovala unutar zemlje.

Mnogo je komplikovaniji slučaj sa Jevrejima u Mađarskoj od kojih je najmanje pola miliona stradalo u raznim koncentracionim logorima za vreme Drugog svetskog rata. Delimično obeštećenje Jevreja je počelo već za vreme vlade socijalista premijera Đule Horna, ali je najznačajniji korak napravljen 1998. godine kada je određen način raspodele sume od 21 milion dolara (suma je postala konačna 2007. godine). Zbog kašnjenja čitavog procesa, sve je manje potencijalno obeštećenih. Dok je 1998. godine bilo 21.000 preživelih, danas ih je manje od 13.000.

Mađarska vlada je 1997. godine postigla sporazum o kompenzaciji za nacionalizovanu imovinu (deo koji nije obuhvaćen Zakonom iz 1991. godine) i sa ostalim verskim zajednicama (katoličkom, protestantskom, pravoslavnom i drugim crkvama). Ranijih godina, 12 verskih zajednica je predalo više od 8000 zahteva za obeštećenje ili za povraćaj nacionalizovane imovine. Od toga je 1383 zahteva za povraćaj prihvaćeno, 2670 odbijeno, a u 1731 slučaju isplaćena je novčana kompenzacija. Ukupna vrednost kompenzacija je bila veća od 270 miliona dolara. Prema nekim procenama, Srpska pravoslavna crkva mogla je bolje da prođe u ovim procesima – navodno joj je vraćeno svega nekoliko nekretnina.

ratne štete, a Brant odustao od potraživanja naknade za konfiskovanu imovinu Nemaca. Postojanje takvog sporazuma dosta uverljivo je i ovoga puta (u dopisu "Danasu", 14. septembra) osporio Stefan Bart, saradnik Saveza podunavskih Švaba iz Erlangena u Nemačkoj.

On se poziva i na arhivu nemačke vlade i citira kominike iz 1973. godine, izdat posle susreta Tita i Branta na Brionima, u kome samo stoji da će se "otvorena pitanja iz prošlosti rešiti na način koji odgovara interesima i jedne i druge države", te da će se to postići "dugoročnom

Benešov dekret i Lisabonski sporazum

Neposredno posle Drugog svetskog rata, tadašnji predsednik Čehoslovačke Edvard Beneš (na slici) je doneo dekret (uz odobrenje Moskve i zapadnih saveznika) da se sudetskim Nemcima (3,5 miliona) i Mađarima iz južne Slovačke (oko 500.000) – zbog kolektivne krivice oduzme državljanstvo i imovina i da se proteraju

iz zemlje. U slučaju Mađara, proterivanje nije izvršeno (verovatno zbog pritiska Staljina, koji tada nije želeo konflikte među svojim "novim saveznicima"), ali je nekoliko godina kasnije došlo do razmene stanovništva.

Sudetski Nemci od tog vremena nisu prestali sa zahtevima i pritiscima na vlade, prvo u Zapadnoj Nemačkoj, pa potom u ujedinjenoj Nemačkoj, da se učini nešto kako bi se ukinuo diskriminativni Benešov dekret. Teritorijalno gledano, reč je o zapadnoj Češkoj, sa Plzenom kao centrom regije, koji je najbogatiji i između dva rata i industrijski najrazvijeniji deo zemlje. Ti pritisci nisu doneli nikakav rezultat, štaviše, češki predsednik Václav Klaus, poznati evroskeptik, uslovio je potpisivanje Lisabonskog sporazuma (prvi "ustav" Evropske unije) time da Benešovi dekreti ne budu osporeni. I u tome je uspeo.

Ako izuzmemo verske zajednice, Zakon iz 1991. godine odnosio se samo na fizička, a ne i na pravna lica. U tu grupu se ubrajaju i stranci koji su u decembru 1990. godine (stvarno) živeli u Mađarskoj.

Inače, procena zahteva i podela prvih kupona počela je 1992. godine i posao je obavljao Biro za restituciju. Na vrhuncu, 1994. godine, nedeljna podela kupona postigla je vrednost od jedne milijarde forinti (što bi po sadašnjem kursu iznosilo oko četiri miliona evra nedeljno).

Gabor Bodiš

saradnjom u ekonomskim i drugim oblastima".

Nemačka država, inače, oko imovine konfiskovanih Nemaca nije odlučnije intervenisala ni u Poljskoj, ni u Češkoj, ni u Slovačkoj, a ne znamo da li je intervenisala u Srbiji. ◀

Dimitrije Boarov

Na ovoj stranici u štampanom
izdanju nalazi se reklama

Moćna, mlada i kriv

Bilo bi šteta da se neko ko je ipak imao hrabrosti da se upusti u razmontiranje okošalog lošeg sistema sudstva i tužilaštva (u svakom smislu) okrivi kao jedini odgovorni. Za sve greške, ne male, osim Snežane Malović, aktuelne ministarke pravde, odgovornost snose mnogi: skupštinska većina, nasleđeni mentalitet političkog uticaja, oportunitet onih koji su se sakrili iza nje mlade i krhke u Visokom savetu sudstva i Državnom veću tužilaštva i drugde u društvu

Ministarka pravde Snežana Malović, smještena na drugo mjesto na listi sto najmoćnijih žena u 2009. godini u "Blicu", bit će upamćena po dvije stvari: kao najmlađa ministarka u Vladi Srbije i kao prva trudnica u Vladi Srbije, ustanovio je taj dnevni list. Valjalo bi tome dodati i da je prva žena na mjestu ministarke pravde u Srbiji. U svakom slučaju, poziciju je zadržala i 2010. godine (prvo mjesto je obje godine zauzela Draginja Đurić iz Banke Inteza), a kako će biti ove, 2011. koja se bliži kraju, vidjet ćemo.

Njena zvanična biografija kaže da je rođena u Beogradu 10. septembra 1976. godine. Diplomirala je na Pravnom fakultetu u Beogradu 1999. godine, pa je dvije godine radila kao advokatski pripravnik u kancelariji advokata Milorada Zorića. Nakon toga, 2002. godine položila je pravosudni ispit. U međuvremenu je upisala i postdiplomske studije na beogradskom pravnom fakultetu, "koje planira da završi tek kad opet bude imala vremena za nauku", kako je rekla u jednom intervjuu.

Od 2001. do 2002. godine radila je na poslovima zamjenika sekretara Ministarstva pravde i lokalne samouprave, a od 2002. do 2003. godine bila je, u zvanju više savjetnice u Ministarstvu pravde, šefica kabineta tadašnjeg ministra pravde i lokalne samouprave Vladana Batića. Potom je, u decembru te godine, odlukom Vlade Srbije, imenovana za zamjenika općinskog javnog tužioca u Četvrtom tužilaštvu u Beogradu na period od osam godina, da bi ubrzo – u

februaru 2004. godine – po zahtjevu Tužilaštva za ratne zločine Srbije bila imenovana za generalnog sekretara tog Tužilaštva. Tu se zadržala do 2007. godine, kad se opet vratila u Ministarstvo; bila je godinu dana pomoćnica ministra pravde Dušana Petrovića, a potom i državna sekretarka tog ministarstva.

Nakon izbora 2008. godine, u julu, Vlada Srbije ju je imenovala za ministarku pravde, nestranačku ličnost koja je – kao što se iz biografije i vidi – ipak sve vrijeme bliska demokratskim političkim idejama i bloku demokratskih partija u zemlji i u parlamentu.

U službenoj biografiji stoji i to da je radila više projekata iz oblasti pravosuđa; da je bila članica radnih grupa za izradu različitih propisa (čak i kao ministarka, što joj neki iz stručne javnosti zamjeraju); sudjelovala je na mnogim seminarima i međunarodnim konferencijama o međunarodnom humanitarnom pravu, ratnim zločinima u regiji, borbi protiv korupcije i organiziranog kriminala i o državnoj upravi.

Službenoj biografiji valja dodati i to da je nedavno, odlukom Vlade Srbije, imenovana za koordinatoricu institucija koje provode borbu protiv korupcije, nakon čega je izjavila da neće biti "nedodirljivih".

ZASLUGE I KRITIKE: U tu bi "ladicu" valjalo staviti i njen angažman na izradi i usvajanju Zakona o oduzimanju imovine stečene krivičnim djelima, čemu je dala lični obol, rađeci puno na talijanskim iskustvima, a poznato je da je talijanski model postao uzor za

mnoge demokratske države u svijetu. Taj je zakon usvojen, uspješno se primjenjuje, imovina se oduzima naveliko (iako ne sasvim bez raznih nedoumica, jer se nerijetko to radi u samom početku istrage). Tu imamo – kao i u svemu ostalome – problem: činjenicu da se neki visoki dužnosnici, ne samo pravosuđa, rukama i nogama bore da baš oni sjednu u oduzeti džip ili neki luksuzni automobil oduzeti kriminalcima, ali to je predmet neke druge priče, a ne ove o ministarki Malović.

Oni koji su sa Snežanom Malović surađivali proteklih godina imaju samo riječi hvale: ambiciozna, uporna, dosljedna, lišena straha, iako kod kuće ima dvoje male djece koji svakako pate zbog njenih ministarskih obaveza i prijetnji koje povremeno stižu. Novinari također nemaju primjedbi kakvih imaju na neke druge ministre, u principu je otvorena za razgovor, većini medija spremna je dati intervju (jedino "Vreme" čeka, eto, već treću godinu da se okonča reforma pravosuđa, pa da ispunio obećanje), ne svađa se s njima i ne demantira laži koje se povremeno pojave. Tako niti riječ nije rekla kad je u javnost, u nekim medijima, puštena priča da joj je netko fonetski napisao kako da pročita engleski tekst saopćenja o izručenju Ratka Mladića ("Ingliš, Sneki!"); ministarka govori engleski i njemački sasvim solidno, kažu oni koji su prisustvovali njenim sastancima sa strancima.

Manje hvale imaju oni koje pogađa reforma pravosuđa, u prvom redu neizabrani sudije i tužioci, iako – što je prilično čudno s obzirom na njihovu situaciju koja se razvlači kao traka – većina njih o ministarki i dalje govori biserima. Jest, neki joj zamjeraju nedovoljno radno iskustvo u praktičnom radu sudova i tužilaštava, kao i činjenicu da reformu koja traje i ne zna se kad će biti dovršena uporno brani i ne priznaje greške koje su evidentne i koje je jasno primijetila i Evropska unija u pismima koja su bila upućena i iz Evropske komisije, kao i iz sudijskih i tužilačkih međunarodnih udruženja, koja su i Ministarstvo i Visoki

a za

sve

savjet sudstva krili kao zmija noge.

“Svaka priča o tome da je bilo politizacije u ovom procesu (izbora sudija) nije tačna... Ukoliko imamo ispolitizovano sudstvo, nećemo imati ni valjanu državu”, izjavila je ministarka Malović u decembru 2009. godine, nakon što je objavljena lista izabranih sudija; stotine njih koje su nakon toga ostale “ispod crte”, žalile su se Ustavnom sudu, da bi potom sve bilo vraćeno pred Visoki savjet sudstva, koji je dosad odlučio o tek manjem dijelu prigovora. Kasnije je i ministarka Malović precizirala da su na sastancima s predstavnicima EU dobili “dobronamerne sugestije koje se u najvećoj meri odnose na obrazloženja neizabranim kandidatima, kao i na veću transparentnost postupka”, ali do dana današnjeg te “dobronamjerne sugestije” nisu provedene u djelo.

PROBLEMI: Reforma pravosuđa, posebno sudstva, inače, po njenim riječima, mora se provesti u skladu sa evropskim standardima “kako bi se građanima Srbije obezbedio bolji i brži pristup pravdi, vratilo poverenje građana u pravosuđe, obezbedio otvoreniji rad pravosuđa i sprečila korupcija” (februar 2002). Danas, gotovo dvije godine od početka reforme, nismo se daleko pomakli: građani nemaju bolji pristup pravdi (sudeći po novousvojenim zakonima o izvršenju i parničnom postupku, neće ga niti imati), povjerenja imaju još manje, preispitivanje reizbora sudija s kraja 2009. godine nije ni blizu kraja (a već se bliži vrijeme da se preispita rad tad imenovanih novih sudija na vrijeme od tri godine), predsjednici sudova u cijeloj Srbiji – s izuzetkom Zeusa na sudskom Olimpu Nate Mesarović, predsjednice Vrhovnog kasacionog suda i Visokog savjeta pravosuđa – svi do jednoga, u v.d. stanju su, usprkos jasnim rokovima koji su odavno protekli... Da ne govorimo o tome da je do danas pravosuđe trebalo preuzeti i svoj vlastiti budžet (to ga sljedi kao treći stub vlasti: izvršna, zakonodavna i sudska), kao i o tome da donosimo novi zakon o krivičnom postupku ▶

Telenor
Pametna mreža

INTERNET U NOVOM SVETLU.

SURFUJ BRZO U PAMETNOJ MREŽI

SONY
ERICSSON
XPERIA ARC

1 din
UZ PRENESI
I SURFUJ 3000

SONY
ERICSSON
XPERIA RAY

1 din
UZ PRENESI
I SURFUJ 3000

ODABERI SONY ERICSSON
TELEFON ZA
NEOGRANIČENO SURFOVANJE!

Telefoni Sony Ericsson Xperia Arc sa nagradom za najbolju kameru i Sony Ericsson Xperia Ray mogu biti tvoji već od **1 dinar** uz **PRENESI I SURFUJ** pakete. Odaberi onaj koji želiš i uživaj u neograničenom surfovanju u novoj Telenor Pametnoj mreži. Uz najbrži* mobilni Internet ćeš biti još bliže svemu što te zanima, uvek i svuda.

Za sve detalje o merenju poseti www.telenor.rs. Osnovna mesečna pretplata za paket PRENESI I SURFUJ 3000 iznosi 4.490 dinara. Cena telefona uz ugovornu obavezu od 24 meseca.

Kontakt centar: **063 9000**
www.telenor.rs

telenor

Dobre stvari pokreću svet.

► Ministarka Malović neće biti upamćena samo kao najmlađa ministarka i svojevremeno prva trudnica u Vladi Srbije. Mnogo više će njenu buduću karijeru, ma u kojem pravcu ona išla, pratiti eksperiment *in vivo* reforme pravosuđa Srbije. Ona je u to – valjda upravo zbog mladosti i hrabrosti – ušla kao grlom u jagode, preuzimajući na sebe silne udarce

koji predviđa tužilačku istragu, a da sami tužioc govore da ih je premalo, da nije dovoljno učinjeno na njihovoj edukaciji u tom smislu (i još više: ostalih organa koji to moraju stručno pratiti), kao i to da i danas u tužilaštvu vlada princip subordinacije, da je tužilaštvo podložno političkim utjecajima i da reforma tužilaštvo doživljava tek kao državni organ, a ne samostalnu instituciju.

Ministarka Malović svakako, kad je sve to već općepoznata situacija i notorna činjenica, neće biti upamćena samo kao najmlađa ministarka i svojevremeno prva trudnica u Vladi Srbije. Mnogo više će njenu buduću karijeru, ma u kojem pravcu ona išla, pratiti eksperiment *in vivo* reforme pravosuđa Srbije. Ona je u to – valjda upravo zbog mladosti i hrabrosti – ušla kao grlom u jagode, preuzimajući na sebe silne udarce, čak i onaj vjerojatno najžešći kad je Nata Mesarović sve neizabrane proglasila nedostojnima, pijancima, makroima i kriminalcima i još koječime; poslije se ispostavilo da to baš i nije tako, ali bilo je kasno i mi i danas gledamo agoniju i izabranih i neizabranih sudija i tužilaca i našu, jer sve to mi plaćamo – i ne zna se dokle ćemo. Ministarka je imala argumente: dugo trajanje postupaka, nerad, nestručnost kod mnogih, ali čini se da sve to baš nije odvagano kako treba pred Visokim savjetom sudstva u kojem je ona članica po funkciji (kao i sudija Mesarović, predsjednik Odbora za pravosuđe Skupštine Srbije Boško Ristić, te predstavnici pravnih fakulteta i advokature). Ispostavilo se da su reizabrani neki koji su evidentno nestručni, koji su sudjelovali u izbornim krađama u Miloševićevom režimu, a nisu neki koji su trebali biti izabrani da su se cijevali njihovi radni rezultati.

Čuvari zakonitosti u državi Srbiji morali su voditi računa, pa i ministarka, o još jednom (teško samo) detalju: o potpuno legalnom sastavu Visokog savjeta sudstva. Otpočetka nije bilo tako. Najprije su radili bez predstavnika pravnih fakulteta, potom je nelegalno izabran predstavnik advokature (na Upravnom odboru Komore, umjesto u Skupštini), a kad je konačno ove godine izabran stalni sastav, ispostavilo se da je predstavnik pravnih fakulteta u sukobu interesa (odlukom Agencije za borbu protiv korupcije), na što Visoki savjet nije niti trepnuo, te da im je prije tek koji dan jedan sudija-član – Blagoje Jakšić – uhapšen zbog navodnog krivičnog djela počinjenog prije 13 godina

na Kosovu. Slučajno ili ne, isti taj sudija Jakšić imao je najveći broj prihvaćenih prigovora nereizabranih sudija, čiji su predmeti završili pred Visokim savjetom sudstva.

Upućeni u zbivanja u srpskom pravosuđu priznat će da je u cijelom tom procesu (ili pokušaju) reforme bilo pritisaka i podmetanja; neće to sporiti niti ministarka Malović: samo ona zna s čime i s kime se sve susretala proteklih godina u svojoj vrućoj fotelji. Jasno je da nema ni savršene države, niti savršenog sudstva, ali svi promašaji se pripisuju njoj: čak i Nate Mesarović nema više u javnosti, a bilo je nje onoliko, u obliku “slona u staklarskoj radnji”.

APSURDI I BUDUĆNOST: Ima u biografiji Snežane Malović još jedan detalj, prilično apsurdan. Naime, kad su ju imenovali za ministarku, javili su se neki mediji s ovime: “Šta povezuje suđenje vodi četničkog pokreta Dragoljuba Draži Mihailoviću i izručenje Hagu bivšeg predsjednika RS Radovana Karadžića? Familija Malović! Naime, istražni sudija na suđenju Čiča Draži, čovek koji mu je faktički presudio, bio je Josif Malović. Istorijska koincidencija, ironija sudbine šta li, tek život je to tako uredio da unuk Josifa Malovića bude suprug ministarke pravde Snežane Malović, koja će po funkciji koju obavlja staviti potpis na izručenje Radovana Karadžića Hagu!”

Spomenuti Josif Malović je, naime, bio istražni sudija u “slučaju Mihailović”. Ironija je da s njim tazbinski povezana današnja ministarka Malović u svom kabinetu, kao najbližeg suradnika, ima Slobodana Homena, otporaša i

advokata, danas državnog sekretara Ministarstva, koji je mnogo svog vremena posvetio traženju navodne grobnice Dražine, pa se u ironičnoj javnosti, nakon što je počeo cirkus s četničkom arheologijom na Adi Ciganliji, pojavio i džingl: “Iskopaće tebe Homen”.

Ministarku Malović pratit će, najvjerojatnije, reforma pravosuđa – kad joj dode kraj – u budućoj karijeri. Jednako kao što ju sve vrijeme prati i afera s dnevnicama u Republičkoj izbornoj komisiji. Naime, bilo je zakonito da ih prima kao državna sekretarka Ministarstva pravde (nakaradni propisi, ali eto), ali nije kad je postala i ministarka. Kad je afera izbila, primljeni novac je vratila u budžet, za razliku od Sonje Brkić, novosadske sudije od povjerenja tadašnje vlasti i tadašnjeg visokog savjeta sudstva (reizabrana je), koja je propis stavila iznad morala. Svejedno, i danas taj teret nosi jedino ministarka Malović.

U jedinom intervjuu kojega je, kao ministarka, u aprilu 2009. godine dala našem listu, obećala je građanima “nezavisno, samostalno i nepristrasno” pravosuđe. Po svemu dosad videom to je obećanje daleko od ispunjenoga, a teško je da će – uz sve naslijeđe prošlosti koje ju je zateklo na funkciji – i biti ispunjeno u do gledno vrijeme.

Bilo bi, međutim, šteta da se nekoga tko je ipak imao hrabrosti da se upusti u razmontiranje okoštalog lošeg sistema sudstva i tužilaštva (u svakom smislu) okriji kao jedinog odgovornog. Za sve greške, ne male, osim Snežane Malović, aktualne ministarke pravde, odgovornost snose mnogi: skupštinska većina, naslijeđeni mentalitet političkog utjecaja, oportunitet onih koji su se sakrili iza nje mlade i krhke u Visokom savjetu sudstva i Državnom vijeću tužilaštva i drugdje u društvu.

Ako nešto od problema – a oni su prilično veliki – do narednih parlamentarnih izbora uspije riješiti, mogla bi ministarka Malović srušiti, bar dijelom, predrasudu da je premlada i previše bez iskustva. Ako se to ne dogodi, ionako će ona (uz građane) podnijeti najveći teret promašaja zvanog reforma pravosuđa, što će biti posve nepravedno, jer svi oni koji su u cijeloj stvari bili uz nju neće imati nikakve posljedice po svoje (nekad i sumnjive) karijere, već će sav teret prebaciti na njenu mladu biografiju.

A nama će s njom ili bez nje biti isto i valjalo bi misliti o tome.

Tatjana Tagirov

Dosije – svinjski grip

Na kraju, niko u Srbiji od vakcine nije prohodao unatraške, ali je zato država nuspojave osetila “u svom džepu” i sada odlučno pokazuje da takve ubode ne prašta

PRVA PANDEMIJA U ovom veku odnela je desetine hiljada ljudskih života. U početku je sve nekako išlo svojim tokom. Prvo, evidentiranje zaraženih, pa umrlih, pa globalna i lokalna panika, pa očekivanje rešenja, pa rešenje u vidu vakcine, pa čekanje u redu za dobijanje spasonosnog cepiva i razočaranje zbog činjenice da najviše vakcina ide najbogatijima... Kada je napokon trebalo zavrnuti rukav, došlo je do zakreta. Stručna javnost se podelila na pobornike i protivnike vakcine. Sa jedne strane, savetovani smo da vakcinu moramo primiti što pre, i to iz dva puta, i da treba početi od najugroženijih kategorija stanovništva – od dece i hroničnih bolesnika. Sa druge strane, dobijali smo informacije da ćemo od vakcine imati više štete, nego koristi.

Na kraju, niko u Srbiji od vakcine nije prohodao unatraške, ali je zato država nuspojave osetila “u svom džepu” i sada odlučno pokazuje da takve ubode ne prašta.

Ceh, za sada, plaćaju bivša direktorka Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje Svetlana Vukajlović, direktor u Jugohemija farmaciji Vladimir Gravara i vlasnik firme Detap iz Valjeva Ljubomir Pavićević. Da li će još neko snositi odgovornost, zavisi od istrage. Evidentno je da i od nabavke vakcina i od bivše direktorke Zavoda sada svi peru ruke, a svi dobro znamo da čiste ruke sprečavaju svaku zarazu. No, kako smo, uopšte, došli dovde?

ZARAZA: “Nulti pacijent” zaražen smrtonosnim virusom H1N1 je Edgar Enrike Hernandez, kod koga je infekcija potvrđena 2. aprila 2009. godine u gradiću La Gloria, Veracruz, Meksiko. Edgar danas ima šest i po godina i nikakve posledice od svinjskog gripa. Međutim, jedna sredovečna žena iz grada Oahaka nije imala toliko sreće. Umrta je 13. aprila i smatra se prvom žrtvom. Zaraza 26. aprila stiže u grad Almansa, u Španiji. Dan kasnije, ministar zdravlja Tomica Milosavljević izjavljuje da je zdravstveni sistem

Srbije spreman za svinjski grip, ali da nema razloga za paniku. U tom trenutku, Srbija se na skali opasnosti od jedan do šest nalazi u fazi 3.

Na hitnom sastanku 11. juna Svetska zdravstvena organizacija je prvi put posle četrdeset godina proglasila pandemiju.

VAKCINA: Samo dan nakon što je proglašena pandemija, švajcarska farmaceutska kompanija Novartis iznenadila je sve veću da je napravila spasonosnu vakcinu. Novartis je uspešno završio proizvodnju prve ture vakcine za grip tipa A (H1N1) nekoliko sedmica pre nego što se očekivalo, objavljeno je u njihovom zvaničnom saopštenju, uz informaciju da kompanija pretpostavlja da će licencu dobiti na jesen, kada je SZO i predvideo značajnije širenje virusa H1N1.

Očekivano, akcije Novartisa, ali i ostalih velikih farmaceutskih kompanija, pa Roš (Roche), koji proizvodi lek tamiflu, istog dana su skočile na evropskim berzama, a 30 država je, po hitnom postupku, naručilo vakcinu.

U isto vreme, u Češkoj je već počela proizvodnja vakcine američke kompanije Bakster, koja u toj zemlji ima svoju fabriku, a prve isporuke tržištu najavili su za avgust.

Svinjski grip u Srbiji stiže 24. juna sa 29-godiš-

njim mladićem, koji je od 18. do 22. juna boravio u Argentini. Panika počinje, a pred Srbijom je i Univerzijada.

U tom trenutku, Srbija raspolaže sa 75.000 doza tamiflua ili količinom dovoljnom za jedan odsto stanovništva – što je donja granica preporuke Svetske zdravstvene organizacije. Tamiflu, inače, nije na pozitivnoj listi lekova koji se izdaju na teret fonda zdravstva, nego se kupuje uz recept lekara i košta od 2500 do 3000 dinara. U Srbiji nema prioriteta niti ima procedure po kojoj neko automatski ima pravo da dobije tamiflu. “Niko nije privilegovan po tom pitanju. Ni zaposleni u zdravstvenim ustanovama. Tamiflu će dobijati samo oni sa simptomima meksičkog gripa”, rekao je u junu 2009. za “Vreme” epidemiolog dr Predrag Kon.

Nadležni epidemiju u Srbiji proglašavaju 11. novembra. Tadašnji ministar zdravlja Tomica Milosavljević je objasnio da je to uradio na predlog Radne grupe za sprečavanje pandemije i dodao da Srbija ne kasni sa početkom imunizacije, budući da će biti jedna od prvih zemalja van EU koja će započeti vakcinaciju. U tom trenutku, u Srbiji je zabeleženo devet žrtava.

“Medicinski skandal veka”

ZAVRTANJE RUKAVA:

Tomica Milosavljević (Foto: Reuters),

Svetlana Vukajlović (Foto: A. Anđić)

i Predrag Kon (Foto: Tanjug)

NABAVKA: Nedelju dana pre proglašenja epidemije, Vlada Srbije je na hitnoj telefonskoj sednici (2. novembra) donela odluku da će što pre obezbediti dodatna sredstva za nabavku vakcina, lekova i zaštitne opreme neophodne tokom pandemije novog gripa. “Vakcina protiv H1N1 virusa u Srbiji nije registrovana, ali po zakonu možemo da pristupimo njejoj nabavci bez obzira na to da li je registrovana ili ne i u situacijama hitnosti se otvara prostor da je možemo kupiti”, rekao je u intervjuu za “Vreme” 5. novembra Tomica Milosavljević.

Na pitanje “koliko hitno?” tadašnji ministar zdravlja je odgovorio: “Naš planirani rok bio je januar 2010. godine. Učinićemo sve što možemo da taj rok bude pomeren unapred.”

U istom intervjuu ministar zdravlja objašnjava da vakcine nisu mogle biti kupljene ranije, jer “nismo imali šta da kupimo”: “Vakcina protiv virusa H1N1 postala je komercijalno dostupna tek u oktobru 2009. Ne možete kupiti tri miliona doza nečega kada nemate nikoga ko hoće da vam tri miliona doza proda na taj način. Drugo, taj neko vam ne može ni isporučiti tih tri miliona doza u roku od 24 sata. Mi smo u poslednjih nekoliko meseci obavili

ozbiljne razgovore sa svim potencijalnim proizvođačima i posle odluke vlade od 2. novembra kreće procedura hitnosti nabavke vakcina. Procedura nabavke je i do sada trajala, ali sad počinje ta procedura hitnosti koja nam omogućava da se taj proces ubrza onoliko koliko bude bilo izvodljivo.” Osvrćući se na najave da je od 1. septembra vakcine trebalo da proizvodi i Torlak, ministar je rekao: “Proizvodnja vakcina nije sađenje krompira, nego ozbiljan, komplikovan i težak proces i zbog toga Institut Torlak do sada nije osposobljen da proizvodi ni vakcinu protiv sezonskog gripa, a kamoli protiv H1N1, bez obzira na to što je ovih proteklih pet godina svake godine po milion evra ulagano u njegovo revitalizovanje i što je proizvodnja vakcine protiv gripa bila pitanje, neću reći dana, nego meseci.”

Četvrtog novembra objavljena je vest da je Vlada Srbije pokrenula hitnu proceduru za nabavku vakcine protiv novog gripa i da su “u igri” tri velike evropske farmaceutske kompanije. Odlučeno je da nabavku tri miliona doza vakcina protiv novog gripa sprovede RZZO. Raspisan je tender i to postupkom sa pogađanjem. Zahtev za dostavljanje ponude poslat je na tri adrese jer u Evropi postoje tri kompanije koje imaju vakcinu. To su Novartis, GSK i Sanofi, čije bi vakcine trebalo da budu registrovane kod nadležnih tela EU. Direktorka RZZO-a Svetlana Vukajlović je tada rekla da će svi učesnici na tenderu biti ravnopravni, a da će pobediti ona kompanija koja ima vakcinu registrovanu u EU, koja da najbolju cenu i ima vakcinu primerenu za celu populaciju, bez ograničenja za starost ili stanje pacijenta. “Svi oni koji su registrovani u EU mogu ravnopravno da konkurišu ukoliko mogu da obezbede potrebnu količinu vakcina. Naravno da će tender dobiti onaj ko ima najnižu cenu i najkraći rok isporuke. Sve spekulacije o tome ko će dobiti tender u ovom momentu nisu primerene kao ni spekulacije o eventualnoj ceni. Sve konkretne informacije o tome ko je dobio tender imaćemo u ponedeljak (9. novembra 2009, prim. aut.), kada budu otvorene ponude”, rekla je Svetlana Vukajlović.

Baš kao što je i obećala, u ponedeljak smo

Tri dana pre nego što je Srbija počela da razmišlja o odustajanju od daljnjeg snabdevanja vakcinama, Zdravstvena komisija Parlamenta EU je jednoglasno donela Rezoluciju kojom zahteva transparentnu istragu o “slučaju H1N1” i odgovor da li je pandemija rezultat korupcije Svetske zdravstvene organizacije, farmaceutske industrije i akademskih naučnika.

Priču je pokrenuo dr Wolfgang Vodar, sadašnji predsedavajući Odboru Parlamenta EU za zdravstvo, lekar i epidemiolog, koji je “pandemiju” novog gripa ocenio kao “jedan od najgorih medicinskih skandala veka”. Vodarov scenario je sledeći: krupne farmaceutske kompanije su, želeći da prodaju svoje vakcine, uticale na naučnike i agencije koje se bave javnim zdravstvom da dignu uzbunu, prisiljavajući države da nabavljaju enormne količine beskorisnih vakcina, čime su milione zdravih ljudi izložili riziku čije dimenzije niko još ne može sagledati. Vodar nije zaboravio ni “ptičji grip”, konstatujući da kampanja 2005/06, kombinovana s kampanjom “svinjskog gripa” sada nije samo uzrokovala ogromnu štetu delu vakcinisanih i zdravstvenom budžetu već da je poljuljala poverenje u značajne svetske zdravstvene institucije i njihovu odgovornost. Komisija Evropskog parlamenta tada je dobila zadatak da istraži da li je zaista bilo “lažirane pandemije” proglašene u junu 2009. i da li je grupa akademskih eksperata koja je savetovala njeno proglašenje imala “intenzivne finansijske veze” sa farmaceutskim gigantima poput Glakso Smit Klajna, Roša i Novartisa.

saznali da će tokom te nedelje ugovor o kupovini tri miliona doza vakcina protiv novog gripa biti potpisan sa švajcarskom kompanijom Novartis. Prve količine cepiva, oko 500.000 doza, u Srbiji smo mogli očekivati već 10. decembra.

Komisija za nabavku vakcine, naime, predložila je 9. novembra da Srbija treba da kupi vakcinu od kompanije Novartis, koja je jedina predala kompletnu ponudu za vakcinu protiv novog gripa. Oni su ponudili cenu od 799 dinara po dozi. Prvu turu od 500.000 vakcina mogli bi da isporuče 25 dana nakon potpisivanja ugovora. Planirano je da preostale vakcine, dva i po miliona doza, budu isporučene u tri ture – u januaru, februaru i martu 2010.

Vladimir Marković, komercijalni direktor Jugohemija farmacije, firme koja distribuira Novartisove vakcine, rekao je da je to najniža ponuda na evropskom tržištu, kao i da je vakcinu Novartisa do tog trenutka primilo 42 miliona

ljudi i da niko nije loše reagovao.

Po otvaranju ponuda, komisija koja odlučuje o izboru vakcine konstatovala je da niko osim Novartisa nije podneo kompletnu pravnu dokumentaciju.

U Republičkom zavodu za zdravstveno osiguranje 9. novembra se pojavio i predstavnik Instituta za imunologiju i virusologiju Torlak. Domaći proizvođač nije dobio tendersku dokumentaciju, ali je njihova predstavnica najavila 10. novembra da će istoga dana dobiti uzorke kineske kompanije Džejdženg Tjenjen, čija je cena 3,8 evra po dozi. Ova je vakcina atestirana, ali u tom trenutku nema dozvolu za prodaju na evropskom tržištu.

Predsednik državne komisije za nabavku vakcine Branislav Todorović rekao je da, posle zvanične preporuke komisije, konačnu reč daje Agencija za lekove, koja će odabranu vakcinu registrovati za domaće tržište.

Regularna procedura registracije i provere kvaliteta vakcine u Agenciji za lekove traje 270 dana. Međutim, pošto je situacija bila vanredna, otvorena je mogućnost da vakcina dobije atest i za 14 dana. Takođe, ministar zdravlja ima pravo da donese odluku da se prizna dokumentacija i analiza vakcine koja je rađena u Evropskoj agenciji za lekove, objasnio je Todorović.

Odmah posle registracije, cepivo se skladišti u Institutu za imunologiju i virusologiju Torlak. Odatle ide institutima za javno zdravlje širom Srbije, koji potom vakcine distribuiraju po domovima zdravlja.

Prva informacija bila je da će vakcina biti obavezna i besplatna za 915.000 građana, a ostatak stanovništva će cepivo morati da platiti, i to u okviru participacije. Prve na spisku za vakcinaciju bile su ugrožene grupe: deca, trudnice, hronični bolesnici i zdravstveni radnici.

Ministar zdravlja Tomica Milosavljević najavio je iste nedelje da će tražiti da se protiv virusa novog gripa vakciniše što više stanovnika, uz napomenu da će svako ko odbije vakcinaciju to morati i da potpiše. Direktor Torlaka dr Ranko Dakić je tada izjavio da je vakcinacija dobrovoljna, a da odluku o obaveznoj vakcinaciji može da donese samo najviše zakonodavno telo.

DEBAKL: Prvih 140.000 doza Novartisovih vakcina stiglo je u Srbiju 29. novembra, prošlo testiranje u Agenciji za lekove i ubrzo bilo distribuirano domovima zdravlja širom zemlje. Od 17. decembra vakcinu je mogao primiti svako ko želi (i potpiše). Umesto za 800 dinara,

Foto: Reuters

kolika je cena doze, zainteresovani su vakcinu dobijali – besplatno.

Ministar zdravlja je prvi zavrnuo rukav. U živom prenosu 17. decembra mogli smo da vidimo kako Tomica Milosavljević sa smeškom prima vakcinu protiv svinjskog gripa. Njegov primer, ispostaviće se ubrzo, mnogi nisu sledili.

Čim su prve doze počele da stižu, histerija za vakcinom pretvorila se u histeriju protiv vakcine. I to globalnu. Najbogatije zemlje su ponovo prve stale u red, ali ovoga puta namerne da vrate nabavljenu robu, a da im farmaceutske kompanije vrate novac. Da postoji mogućnost da i Srbija otkaze najmanje milion naručenih vakcina saznali smo 9. januara 2010, samo tri dana nakon što je Agencija za lekove izdala sertifikat o ispravnosti i bezbednosti za 200.700 doza iz treće serije vakcine protiv novog gripa. Glavni razlog bio je – slab odziv za vakcinaciju.

Direktorka Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje (RZZO) Svetlana Vukajlović izjavila je 9. januara da će Zavod “učiniti sve da priča o vakcinama prođe sa što manje štete”, a da u slučaju otkazivanja Srbija neće plaćati dodatne penale.

Međutim, što se tiče Jugohemije, zastupnika kompanije proizvođača vakcine Novartis, izmena ugovora nije mogla proći bez finansijskih posledica.

Preduzeće Jugohemija saopštilo je da sva izmena ugovora sa dobavljačem vakcina za novi grip može imati ozbiljne finansijske posledice za tu firmu kao zastupnika u poslu, kao

i za korisnike u Srbiji. U saopštenju se navodi da, prema saznanjima tog preduzeća, količine ugovorenih doza, ni ugovori o kupovini vakcina koje su evropske zemlje sklapale sa kompanijom Novartis, do sada ni u jednom slučaju nisu bili menjani. Što se tiče Jugohemije, ona je uvezla vakcine prema zahtevu države i preuzela obavezu pravovremenog snabdevanja zdravstvenog sistema Srbije, ali ima i ugovornu obavezu prema dobavljaču.

Prvobitno je bilo rezervisano milion doza vakcine, a taj zahtev je, na bazi plana Radne grupe za vakcinaciju prioritetnih grupa stanovništva, naknadno povećan na tri miliona doza. Ipak, u tom trenutku još ništa nije bilo dogovoreno, i predstavnici Jugohemije i Republičkog zavoda zdravstvenog osiguranja su “svakodnevno razmenjivali mišljenja” oko uvoza vakcina i tražili rešenje prihvatljivo za sve. Imajući u vidu i jasne ugovorne obaveze prema proizvođaču, naravno.

OTKAZIVANJE: Vlada Srbije je odluku o obustavi uvoza vakcina protiv novog gripa donela 12. januara. “Imamo 850.000 doza i ne moramo ostatak vakcina da uvozimo. Ne odustajemo od vakcinacije, ali do 20. februara na osnovu epidemioloških analiza predložićemo Vladi Srbije odgovarajuće mere u vezi sa snabdevanjem”, objasnio je tada ministar zdravlja Tomica Milosavljević.

Prošle nedelje izjavio je sledeće: “Inicijativa za prekidanje isporuke vakcina bila je moja, 12. januara 2010. godine, i to da se prekine sa tim

U Hrvatskoj je krajem septembra izbio skandal kada su mediji otkrili da je Imunološki zavod u Zagrebu dogovorio kupovinu 4,5 miliona doza vakcina protiv H1N1 od kompanije Novartis potpisavši ugovor kojim se obavezuje da će, umesto proizvođača, prihvatiti rizik od nedelotvornosti i nuspojava koje vakcina može izazvati. Redakcija "Vremena" došla je do dokumenta sa sednice Nadzornog odbora na kojoj se razmatrao predugovor između Imunološkog zavoda Zagreb i farmaceutske kompanije Novartis. U razmatranom dokumentu, između ostalog, stoji sledeće: "Budući da obje ugovorne strane shvaćaju nesigurnost uspešnog razvoja proizvoda, ubrzani rokovi razvoja i mogućnost provedbe opširnih kliničkih pokusa i pratećih aktivnosti, znači kako Novartis ni u kojem slučaju ne može jamčiti da će proizvod dati željene rezultate ili biti bez nuspojava, ali je kupac voljan preuzeti te rizike, uzimajući u obzir ugled i veliko povjerenje kupca u sposobnosti Novartisa te uzimajući u obzir registraciju Novartisa za proizvodnju probnog (mock-up) cjeviva". Imunološki zavod neće preuzeti odgovornost nabavke prije potpisivanja ugovora sa zainteresiranim stranama, te će od svojih naručioca tražiti jednake garancije kakve mora ispostaviti prema dobavljaču."

Na pitanje "Vremena" da li ćemo primiti vakcine za koje otvoreno ne garantuje čak ni njihov proizvođač i da li je RZZO na sebe preuzeo odgovornost za nuspojave ili nedelotvornost vakcine protiv H1N1, iz Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje odgovorili su postavljanjem kompletnog teksta ugovora na svoj sajt www.rzzo.rs.

U ugovoru sklopljenom između RZZO-a i kompanije Jugohemija, zastupnika Novartisa u Srbiji, osim već poznatih činjenica o količini, ceni i datumima isporuke, stoji i lanac odgovornosti za kvalitet vakcine. Prodavac (Jugohemija) obavezuje se da prilikom isporuke svake tranše vakcina Institutu Torlak preda svu dokumentaciju kojom potvrđuje ispravnost vakcina i pravilnost transporta u uslovima "hladnog lanca". Od trenutka prijema odgovornost za skladištenje vakcina, njihovu isporuku i distribuciju zdravstvenim ustanovama preuzima Torlak. Ne postoji tačka kojom se Novartis odriče odgovornosti za delotvornost i za nuspojave izazvane vakcinom.

U međuvremenu, hrvatski mediji su preneli vest da srpski ministar zdravlja Tomica Milosavljević "nema nameru da vakciniše stanovništvo lekom za koji ne garantuje sam proizvođač", a direktorka Imunološkog zavoda Zagreb Tatjana Sindik-Milošević je, odgovarajući na medijske optužbe, rekla da je "samom registracijom vakcine u Evropskoj uniji, Novartis postao odgovoran za kvalitet svoje vakcine i moguće nuspojave, a dobavljač i distributer, u ovom slučaju Imunološki zavod, za njegovu pravilnu primenu".

danom. Na telefonskoj sednici koju sam inicirao predlogom predsedniku vlade, doneta je odluka – zaključak da se sa tim danom prekine isporuka zbog slabijeg odziva na vakcinaciju."

Što se medija tiče, Svetlana Vukajlović je bila brža u proceni. Ona je 9. januara, za Radio-televiziju Srbije rekla: "Imajući u vidu dosadašnji tok vakcinacije, očigledno je da Srbija neće potrošiti tri miliona vakcina protiv novog gripa, koliko je naručeno. Zavod je učinio sve da u što kraćem roku nabavi vakcine protiv novog gripa, a sada će učiniti sve da se zaštite sredstva osiguranika i poreskih obveznika. Pregovaraćemo sa dobavljačem vakcina, firmom Novartis, o isporuci manje količine. Svaki zaključeni ugovor može se i raskinuti pod određenim uslovima. Najbolje je ako se on raskida uz saglasnost obe strane. Postoji mogućnost da se ugovor raskine i uz naknadu štete."

Istom prilikom dodala je da "Zavod očekuje inicijativu Vlade Srbije jer je i nabavka vakcina tekla u skladu sa zaključkom koji je ona

donela". Nasuprot tome, resorni ministar je smatrao da je još rano za procenu o otkazivanju dela porudžbine. "Ja sam rekao da je tri nedelje kratko za razmatranje. Drugo, ugovori su obligacioni odnosi, ozbiljne zemlje sklapaju ugovore, ljudi se vežu za dokument, papir. Kada posle mesec dana budemo analizirali efekat vakcinacije, planiraćemo sledeće korake", odgovorio je na to Milosavljević. Tri dana nakon toga, vlada je na telefonskoj sednici donela odluku o prekidu snabdevanja vakcinom, dok je ugovor sa Novartisom raskinut tek 4. februara 2010. godine.

Ko je bio inicijator obustave nabavke od prošlog ponedeljka, pitanje je svih pitanja. Time se oko godinu dana bavi i policija. Ministar policije Ivica Dačić rekao je prošle nedelje novinarima na Goču da se istraga vodi, u stvari, još od vremena kada su te vakcine nabavljane za potrebe građana Srbije. Sredinom avgusta saznali smo da je saslušano više osoba, među kojima i bivši ministar zdravlja Tomica

Milosavljević, predsednik Radne grupe za praćenje pandemije dr Predrag Kon i tadašnja direktorka Republičkog zavoda za zdravstveno osiguranje Svetlana Vukajlović. Početkom meseca saznali smo da je u istrazi zloupotreba u nabavci vakcina protiv virusa H1N1, Služba za borbu protiv organizovanog kriminala prikupila dokaze protiv osmoro ljudi i da je Tužilaštvo za organizovani kriminal napisalo optužni predlog u istrazi o nabavci Novartisovih vakcina protiv virusa H1N1, gde je navelo ime na osmoro osoba za koje je u prekrivičnom postupku utvrđena sumnja da su zloupotrebom službenog položaja oštetili budžet Srbije za 1,6 miliona evra. "Zloupotreba je otkrivena u načinu izbora ponuđača i ceni koja je, kako je utvrđeno u tenderskoj dokumentaciji, mogla da bude za 200 dinara niža po svakoj nabavljenoj dozi vakcine", rekao je 8. septembra neimenovani izvor dnevnom listu "Blic". On tada nije želeo da otkrije imena osoba kojima u ovom postupku prethodi hapšenje, ali je najavio mogućnost da "u prvom krugu hapšenja bude privedeno petoro osumnjičenih. Zatim bi akcija bila nastavljena".

Isti sagovornik je utvrdio da tadašnji ministar zdravlja Tomica Milosavljević nije na spisku za privođenje. Devetnaestog septembra uveče uhapšeni su Svetlana Vukajlović, Vladimir Gravar i Ljubomir Pavićević. Osim za učestvovanje u oštećenju budžeta, Svetlana Vukajlović se sada sumnjiči i da je bivšem ministru zdravlja davala netačne informacije u vezi sa nabavkom vakcina protiv novog gripa. Ona je, navodi se u prijavi, Milosavljeviću zapravo rekla da je isporučen deo vakcina koji zapravo nije bio isporučen, pa je vlada na osnovu toga odobrila plaćanje. Naime, Vukajlovićeva se tereti da je posle donošenja zaključka Vlade Srbije od 12. januara 2010, kojom je RZZO-u naloženo da obustavi dalju nabavku vakcina, prihvatila isporuku još 395.000 doza cepiva i neosnovano odobrila plaćanje od 340.853.400 dinara i za tu sumu je oštetila državni budžet. Svetlani Vukajlović, Vladimiru Gravaru i Ljubomiru Pavićeviću 22. septembra je određen jednomesečni pritvor. Na saslušanju se nisu branili ćutanjem.

A svinjski grip?

Pandemija je prestala mnogo tiše nego što je počela – 10. avgusta 2010. "Globalni ishod se pokazao znatno blažim nego što se strahovalo pre samo nešto više od godinu dana", saopštila je tada Margaret Čen.

Jasmina Lazić

**Nobelovac Robert Mandel:
Evro neće propasti, a Grčka - možda**

Evropski socijalni model je završen

Šta treba Srbija da uradi? Treba da dobro sluša pouke iz krize evrozone. Evropski socijalni model se završio. Ogromna potrošnja države i transferi prosto više ne funkcionišu. Zemlje Evrope koje su u evrozoni do sedamdesetih godina prošlog veka trošile su na socijalno blagostanje nekih 25 do 30 odsto BDP-a, ali 25 godina kasnije to je poraslo na 50 procenata BDP-a

JEDINO SNAŽNA AKCIJA svetske zajednice može da spreči finansijsku katastrofu. Sekretar Gajtner je zapravo rekao Evropljanima da moraju da se saberu. To je značilo da se sada shvata da je kriza globalni problem. Zajmodavci traže od Grčke, ali i od Italije, da vrši veća prilagođavanja, a to je teško jer kriza i dalje traje. Potreban nam je napredak. Treba da se napravi razlika između zemalja sa deficitom koje su nelikvidne i onih koje su nesolventne. Grčka ima 370 milijardi evra duga koji nikad neće moći da oplatiti i trebalo bi da se suočimo sa realnošću i da odlučno uradimo restrukturiranje. Kad bi se svi složili oko toga, morali bismo onda da vidimo da li ima još nekih zemalja koje bi morale to da urade i kojima bi bilo dozvoljeno da to urade.

To bi bio jedan pristup, ali je potrebno jako vođstvo. Možda čak i diktatura kako bi se donela takva odluka... Međutim, da bi se nešto učinilo, moraju oko toga da se dogovore zajmodavci, kao što je Nemačka, i zajmoprimci, kao što su Italija i Francuska. Bitno je da postoji više integracije, da se donese ekonomska politika, naročito da se ubrza rast u Evropi, da se ide ka dubljoj fiskalnoj integraciji i da se stvore

zapis evrozone i obveznice evrozone za zemlje koje su kvalitetne.

Američki zapisi i dalje se kupuju. Kina ih kupuje zato što ne postoje nikakvi zapisi u Evropi. Kinezi bi istina voleli da kupuju samo nemačke zapise i obveznice, ne bi baš voleli portugalske, španske i italijanske.

Evro je uradio ono što se očekivalo. Međutim, postoje i dalje problemi zato što su u evrozoni zemlje koje imaju fiskalne probleme. Evro je druga najveća i najvažnija valuta na svetu, a da se Britanija pridružila, imali bi veći BDP. Ali, sada je evro važna rezervna valuta i, u odnosu na BDP, svetske rezerve u evrima su neproporcionalno niske. Do 2012. se smatralo da će rezerve u evrima i dolarima biti jednake, ali to se zapravo nije dogodilo. Da li će evro prestići dolar? Teško, nije to mnogo verovatno. Nije zrelo tržište kapitala evrozone, a monetarna politika Evropske centralne banke je stroža nego što je u Americi. Morate da imate deficit ako hoćete da ljudi kupuju vašu valutu, a Amerika upravo to želi.

Pola rezervi koje zemlje drže su u dolarima i uvećavale su se sve većim deficitom bilansa plaćanja. Kina ima 3,2 biliona dolara

u rezervama, koje je gradila od 2000. godine, što je značilo da je Amerika morala da štampa taj dodatni novac da bi Kina mogla da ga kupuje. Tu ste zapravo dobijali beskamatni kredit, što je odgovaralo Americi. Za Kinu je to bilo dobro jer je imala priliku da se brzo razvija, a nije morala da se zadužuje s obzirom na svoje ogromne rezerve. Međutim, dolar je valuta u jednoj zemlji, a to nije slučaj sa evrom.

Postoje i pogrešne percepcije da će evro propasti zbog dužničke krize. Ja ne mislim da će se to desiti. Grčka bi mogla da izađe iz evrozone, a da pritom niko ne uradi ono što je Amerika uradila 1861. kada je počeo građanski rat zbog ekonomskih problema. Neće niko započeti rat ako Grčka izađe iz evrozone, ali se to neće dogoditi ni zato što su njihovi dugovi u evrima pa ne mogu da izdaju obveznice koje niko ne bi ni kupio, jer se zapravo time ništa ne dobije.

Šta treba Srbija da uradi? Treba da dobro sluša pouke iz krize evrozone. Evropski socijalni model se završio. Ogromna potrošnja države i transferi prosto više ne funkcionišu. Zemlje Evrope koje su u evrozoni do

EVRO NEĆE PROPASTI:

Robert Mandel

Foto: A. Andić

Ko će pobediti u Americi

Mi ne znamo ko će biti sledeći predsednik SAD. Ono što se dešava sa Sjedinjenim Državama od ključne je važnosti. Ukoliko Amerika ne izađe iz krize, svet neće izaći iz krize. Amerika je još uvek ogroman deo ekonomije i podsticaj svetskoj ekonomiji. Ako počne da raste, kao što se dogodilo 2002, svet će se brzo vratiti na noge i to će biti dobro i za Evropu. Politika u SAD je od presudnog značaja. Mogu da budem siguran da Obama neće prihvatiti da snizi porez na dobit preduzeća. Njegov glavni savetnik Hoker, bivši šef federalnih rezervi, takođe kaže da treba da se snizi taj porez. A on je demokrat. On je pobornik Obame, i on ima taj argument. Ali mislim da Hoker neće uspeti da navede Obamu da to uradi, ali bi možda neki drugi političar to mogao.

sedamdesetih godina prošlog veka trošile su na socijalno blagostanje nekih 25 do 30 odsto BDP-a, ali 25 godina kasnije to je poraslo na 50 procenata BDP-a. Ogromno je povećanje državne potrošnje zbog tog modela socijalnog blagostanja. U Italiji, hrišćanskoj demokratiji, imali su nešto slično čak i komunističkom modelu. Važna je bila politika da biste postigli svoje ciljeve, a finansije nisu važne. Kada nekome dozvolite velika prava, vrlo teško je da ih posle uskratite i ukinete. U nekoliko evropskih zemalja je shvaćeno da se moraju smanjiti prava i izdaci po tom osnovu, ali je to politički vrlo teško. To je sada problem Grčkoj, Italiji i Španiji. Naravno, bitni su poreski prihodi da bi država mogla svoje usluge da pruža, ali to nikada ne sme da pređe nivo od 30 odsto, a monetarna politika treba da za cilj ima monetarnu stabilnost. Monetarna stabilnost može da se definiše kao interna ili eksterna stabilnost novca. Interna stabilnost se odnosi na nivo cena, a eksterna stabilnost na devizni kurs. Kada smo imali zlatni standard, bilo je jasno šta je monetarna stabilnost. Sada se to izgubilo. Da li sada u tom smislu treba da imamo fiksni ili fleksibilni devizni kurs?

To morate da izaberete u zavisnosti od pozicije. Ono što je dobro za Ameriku nije dobro za Meksiko ili Kanadu, iako su blizu. Ono što je dobro za evrozonu možda nije dobro za Srbiju, ili je nešto drugo za Srbiju dobro, ali ne u onoj meri u kojoj mi mislimo da jeste. Znači, najbolja politika za Srbiju je da fiksira dinar za evro, ako se to fiksiranje dobro pripremi. Ne možete baš tek tako u to da uskočite. Priprema znači da se ima izbalansiran budžet, uravnotežen, i da se izabere kurs koji je konkurentan. Treba da se nauči nešto od zemalja koje su upale u probleme u evrozoni. Za malu zemlju to znači da ne možete da imate nezavisnu monetarnu politiku. Ako imate deficit plaćanja i fiksni kurs, morate da prodajete dolare i evre i da se vraćate dinaru. Ako imate višak, morate da kupujete evre i da izbacujete dinare na tržište, što znači da će se količina novca povećavati i smanjivati zavisno od toga. Tako rade zemlje kao što je Hongkong, koje imaju sistem valutnog odbora. Jedan stroži sistem od fiksnog kursa jeste sistem valutnog odbora. Mislim da bi za Srbiju bilo dobro da se taj sistem veže za evro. Ovaj sistem valutnog odbora imitira monetarnu politiku jedne monetarne

Uvoz kapitala

Vi želite da dolaze strane investicije, ali morate da stvorite klimu za to i da sve evropske kompanije pronađu šta je dobro proizvoditi u Srbiji, da poraste produktivnost u Srbiji i da se na taj način stabilizuje ekonomija. Kurs će biti važan deo toga, faktor koji će podstaći strane investitore da dođu. Ali to znači da morate da ograničite u nekom trenutku deficit. On ne može da bude neograničen. Deficit Srbije nije suviše visok, na sreću, u odnosu na druge zemlje...

Ne, ne kažem da ne treba da uopšte brinete o deficitu. Treba da brinete o deficitu koji je prouzrokovan time što država nagomilava budžetski deficit pa se zadužuje putem portfolio kapitala. To je dug. Ali, kad je deficit prouzrokovan činjenicom da dolaze strane direktne investicije, da neke kompanije dolaze i otvaraju pogone ovde, da uvozite mašine, i to će biti deo deficita. Ipak, to je dobra vrsta deficita jer to će povećati produktivnost zemlje i time će se otplatiti dugovi.

Evro vizija

Vodeća banka u Srbiji, Banca Intesa, organizovala je 21. septembra u Beogradu prvu poslovnu konferenciju "Intesa Academia", koja je okupila top menadžment grupacije Intesa Sanpaolo, srpske privrednike i stručnjake iz oblasti makroekonomije, monetarne i fiskalne politike. Tema skupa pod nazivom "Evro vizija" bavila se pitanjima budućnosti evra, značajem očuvanja zajedničke valute, krizom sa kojom se danas suočavaju razvijene zemlje i načinima na koji Srbija treba da prilagodi svoju monetarnu politiku. Specijalni predavač na skupu bio je nobelovac i tvorac evra, ugledni profesor Robert Mandel, a gost "iznenađenja" čuveni italijanski fudbalski sudija i finansijski konsultant Pjerluigi Kolina.

U ime domaćina gostima se obratila Draginja Đurić, predsednica Izvršnog odbora Banca Intesa, i kazala da je namera "Intesa Akademije" da postane tradicionalno mesto susreta na kojem se kreiraju nove ideje kroz saradnju uspešnih ljudi iz sfera privrednog, finansijskog i političkog života. Ona je podsetila da Banca Intesa nastoji da bude stabilan oslonac realnom sektoru i partner državi u sprovođenju stabilizacionih mera, kao i da nas istorija uči da se razvoj celokupne svetske privrede odvija kroz smenjivanje ciklusa rasta i kriza, pa je u korenima svake recesije moguće pronaći osnove za oporavak. Ona je naglasila da zaoštavanje krize u evrozoni nesumnjivo stvara značajne izazove kreatorima domaće ekonomske politike i da se očigledno smanjuje raspoloživost potrebnih kapitalnih resursa čiji je dominantan izvor do sada bila Evropska unija.

Konferenciju je otvorio premijer Srbije Mirko Cvetković, koji je napomenuo da Vlada sa velikom pažnjom prati događanja u vezi sa javnim dugom i načine na koje te probleme rešavaju u Evropskoj uniji. On je kazao da rebalansom budžeta neće biti ugrožen nijedan započeti investicioni projekat, niti će biti smanjene subvencije poljoprivredi i podsticaji za zapošljavanje. Premijer je ocenio da su poslovne banke dobro podnele teret krize i kamatne stope prilagodile realnim mogućnostima privrede. Cvetković je najavio da će u cilju jačanja spoljnotrgovinskih aktivnosti, podsticaja izvoza i domaće proizvodnje, uskoro biti osnovana dugo očekivana Razvojna banka. Premijer Srbije izrazio je nadu da će nastavak evrointegracija, uspešna saradnja sa MMF-om i ostalim međunarodnim finansijskim institucijama doprineti da se rizik ulaganja u Srbiju smanji.

unije. Ako se Srbiji dopada monetarna politika sistema valutnog odbora, dopašće joj se i monetarna politika monetarne unije sa evrom. Ako vam se ne dopada, pa dobro. Sistem valutnog odbora je nalik monetarnoj politici jedne unije samo ako ne postoji spekulacija o deviznom kursu. Čak i sistem valutnog odbora može da postoji, ali ljudi ne moraju da veruju vladi. Možda postoje neka trvenja unutar vlade. Jedni žele jednu politiku, drugi žele drugu. Druge zemlje, kao Ekvador, zbog toga su upale u nevolje. Sistem valutnog odbora znači da imate jasnu politiku, kao u Hongkongu, ali ako se stalno vode diskusije kakva politika treba da bude, možete da upadnete u probleme. To znači da svaka grana vlasti i svaki član kabineta, svaki član vlade mora da podržava taj projekat. Vlada mora biti jedinstvena, ili promenite vladu. To treba da uporedimo sa iskustvima Hongkonga i njihovog sistema sa valutnim odborom iz '83. godine.

Najbolji način da se počne je verovatno da se uvede fiksni devizni kurs, a zatim sistem valutnog odbora sa automatskim prilagođavanjem. Ako vam ne odgovara taj sistem valutnog odbora, neće vam odgovarati ni evropska monetarna unija. Ako vam se ne dopada, nemojte postati njen član.

(Izvodi iz šireg izlaganja, priprema redakcija "Vremena")

Inkluzija, reforma, fotokopiranje

Da je finski obrazovni sistem jedan od najefikasnijih i najboljih na svetu, čitaoci "Vremena" imali su priliku da se uvere u jednom od prošlih brojeva "Obrazovanja za XXI vek". Srpsko Ministarstvo prosvete i nauke, odnosno Dils projekat za pružanje unapređenih usluga na lokalnim nivou, koriste konsultantske usluge i savete iz finskog sistema, zahvaljujući Raisi Venalainen, finskom stručnjaku za pitanja inkluzije u obrazovanju. U ovom broju donosimo intervju s njom, o finском obrazovnom sistemu, primenljivosti tog modela na domaće školstvo i o tome šta sve inkluzija podrazumeva.

Dok primena programa inkluzije u Srbiji uglavnom uspešno funkcioniše, gimnazijalci i učenici oglednih profila u srednjim školama ove godine neće učiti po obećanim, reformisanim programima, zbog zastoja na relaciji Ministarstvo prosvete – Nacionalni prosvetni savet – Zavod za unapređenje obrazovanja i vaspitanja.

Studenti, od ove godine, imaju zadatak kako da balansiraju između zabrane fotokopiranja celih udžbenika i insistiranja profesora na kupovini novih. U teoriji, loša procena mogla bi ih odvesti čak i u zatvor.

Intervju: Raisa Venalainen,
savetnica na projektu “Pružanje unapređenih usluga
na lokalnim nivou – DILS” Ministarstva prosvete i nauke

Inkluzija nije “one man show”

“Veoma često čujem izjavu da nastavnici više vremena provode sa učenicima sa smetnjama u razvoju i invaliditetom nego sa većinom učenika. Želim da istaknem da u takvim slučajevima drugi učenici provode više vremena učeći i radeći zadatke i da nauče više nego da je nastavnik proveo ceo čas predavajući”

Do pre nekoliko godina je malo ko u Srbiji, osim onih koji su iz lične ili profesionalne zainteresovanosti bili usmereni na tu oblast, znao šta znači inkluzivno obrazovanje. Prema nekim procenama (OECD – 2006), u našoj zemlji postoji 10 odsto dece sa posebnim potrebama i mnoga nisu (bila) obuhvaćena obrazovnim sistemom. U istraživačkom projektu “Oslonci i barijere za inkluzivno obrazovanje u Srbiji”, rađenom 2006, izneta je procena da je u tom trenutku procenat romske dece koja ne idu u škole iznosio oko 80 odsto.

Koncept inkluzije koji podrazumeva “školu za sve” zasniva se na poštovanju prava na obrazovanje svakog deteta shodno njegovim mogućnostima. Iako je, na početku, bilo dosta sumnji oko njegove primene u ovdašnjim učionicama, obrazovni sistemi u inostranstvu pokazuju da takav koncept nimalo ne umanjuje stepen naučenog gradiva celog razreda. Takođe, razvija se socijalna inteligencija, a trebalo bi i da olakša uklapanje u društvo

marginalizovanih slojeva ili dece sa posebnim potrebama.

Pod inkluzijom se obično podrazumeva uključivanje dece sa posebnim potrebama. Međutim, ona obuhvata i sve one koji zbog svog društvenog položaja, marginalizovanog iz različitih razloga, nisu uključena u sistem obrazovanja. Drugi problem je kada jesu uključena u obrazovni sistem, ali im nije pružena dovoljna podrška.

Jasno je da je reč o procesu koji se ne može “srediti” preko noći, kao i da inkluzija traži angažovanje škola, nastavnika, Ministarstva, organizacija, psihološkog i pedagoškog kadra i svakako roditelja. Nastavnici su zabrinuti jer im se čini da je previše toga na njima, roditelji su zabrinuti jer ne znaju kako će njihova deca biti prihvaćena.

U poslednje dve godine, zvanična statistika pokazuje da je povećan upis u škole romske dece, kao i dece sa smetnjama u razvoju. Zaposleni u obrazovanju prolaze kroz obuku. No,

još smo na početku, a verovatno će problemi tek iskrsavati.

Raisa Venalainen je stručnjak za ovu oblast i savetnica je na projektu “Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou – DILS” Ministarstva prosvete i nauke. Ona dolazi iz Finske, zemlje u kojoj obrazovni sistem može da posluži kao uzor ostalima.

“VREME”: Kako biste ocenili sprovođenje inkluzije u Srbiji do sada? Šta vidite kao aspekt koji nam dobro ide, a na čemu još treba raditi?

RAISA VENALAINEN: Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja stavlja jak naglasak na inkluzivno obrazovanje, tj. na kvalitetno i obrazovanje dostupno za sve. U tom smislu, obrazovanje i vaspitanje usmereno je na dete i učenika kroz raznovrsne oblike nastave, učenja i ocenjivanja kojima se izlazi u susret različitim potrebama učenika, razvija motivacija za učenje i podiže kvalitet postignuća. Da bi se sprovelo obrazovanje o kome

govorimo, Zakon je propisao jednake mogućnosti na svim nivoima i vrstama obrazovanja i vaspitanja, a u skladu s potrebama i interesovanjima dece, učenika i odraslih, bez prepreka za promene, nastavljanje i upotpunjavanje obrazovanja, kao i obrazovanje tokom celog života. Sada, u okviru toga, predviđeni su individualni obrazovni planovi i pedagoški asistenti i promenjen je kurikulum. Takođe, postoji dosta primera dobre prakse.

Šta je potrebno da bi inkluzivno obrazovanje “zaživelo” u praksi?

U Srbiji je inkluzivno obrazovanje sprovedeno u praksi, ali je potrebno dosta dodatnog zalaganja, pogotovo kada je reč o školama. Druga važna stvar jeste da nastavnici nastave da se “naoružavaju” potrebnim pedagoškim veštinama, usavršavajući se. Ovdje želim da istaknem da specijalna pedagogija ili metodologija za inkluzivne učionice ne postoji. Nastavnici moraju da imaju dovoljno znanja, razumevanja i iskustva u pedagogiji i metodologiji generalno, kao i u sprovođenju školskih programa, da bi mogli da uvedu potrebne promene u učionici. Dakle, jedna od oblasti na koje zaista treba obratiti pažnju je pružanje odgovarajuće profesionalne podrške nastavnicima putem organizovanja dodatnih obuka.

Istina je da postoji određeni otpor prema inkluziji u školama i zajednici. Inkluzija ne može biti *one man show*, već školsko rukovodstvo treba da daje ideje i podršku na svim nivoima za planiranje, kao i za pregrupisavanje razreda. Postojeći resursi, kao što su psihološki i pedagoški, trebalo bi da budu uključeni nego što su sada, ne bi li se inkluzija efikasnije sprovodila.

Najveći izazov leži na nastavnicima. Po vašem mišljenju, koliko brzo oni mogu da se prilagode novoj situaciji, jer imati u razredu dete kome treba posebna pažnja zahteva veliku posvećenost.

Zaposleni u školi treba da pokažu spremnost da pruže podršku, ne samo detetu, nego i roditelju u njegovoj ulozi kod kuće, u radu sa detetom. Potrebno je da zaposleni uspostave otvorenu, dobronamernu, svrsishodnu i profesionalnu saradnju sa roditeljima učenika, da prepoznaju mogućnosti porodice za podršku detetu, razgovaraju sa roditeljima, tako da oni sami iskažu na koji način bi mogli da pomognu detetu i koje aktivnosti žele da preuzmu.

Setimo se da u svakoj profesiji, profesionalci moraju da menjaju i prilagođavaju svoj posao onda kada se menjaju situacija i zahtevi.

▣ “Istina je da postoji određeni otpor prema inkluziji u školama i zajednici. Školsko rukovodstvo treba da daje ideje i podršku na svim nivoima za planiranje, kao i za pregrupisavanje razreda” — Raisa Venalainen

Ovo se odnosi i na nastavnike, direktore i drugo osoblje. Nastavnička profesija nije rigidan sistem koji može da bude primenljiv na isti način iz dekad e dekad u. Mi, kao nastavnici, moramo da odgovorimo na promene tako što ćemo stalno da se usavršavamo, kako bismo se što bolje prilagodili novim izazovima.

Koliko je važno obrazovanje nastavnika? Rekli ste da ne postoji specijalna pedagogija ili metodologija, ali treba li neki aspekt rada sa decom sa smetnjama u razvoju i invaliditetom da bude organizovan i kao poseban predmet na fakultetu? I da li svaki nastavnik ima obavezu da završi, makar, trening kako bi radio sa ovom decom?

Stručni razvojni programi treba da budu napravljeni tako da obezbeđuju nastavnicima i ostalim zaposlenima u obrazovanju neophodne veštine, znanja, da im pomognu da promene stav i razviju motivaciju. Ovi programi bi trebalo da obuče nastavnike za susret sa novim izazovima i promenama.

Inkluzivno obrazovanje nije predmet ili

tema sama za sebe, ali bi ona trebalo da bude sastavni deo nastavničkog obrazovanja, pedagoškog kursa. Nastavnici bi trebalo da imaju osnovne veštine za prilagođavanje svojih metoda, sadržaja, materijala, zadataka. Treba pričati o primerima dobre prakse, ali i pripremati i distribuirati priručnike i vodiče za nastavnike.

Da li je, u okviru inkluzivnog programa u Finskoj, neophodno da svaki učenik sa dodatnom obrazovnom potrebom ima svog asistenta – učitelja koji će mu pomagati?

Ne, nemaju sva deca sa dodatnom obrazovnom potrebom ili individualnim obrazovnim planom ličnog asistenta. Prema Zakonu o obrazovanju, škola mora da obezbedi dodatnu podršku. Tu postoje dva načina. Prvo, škola može imati “školskog asistenta”, koji onda ide iz razreda u razred i pruža pomoć svoj deci kojoj je to potrebno. Drugo, dete može imati ličnog asistenta, ali postoje vrlo jasni i precizni kriterijumi koje dete može ostvariti pravo na to. Ako škola nije u stanju da obezbedi svu

potrebnu podršku, službe za podršku mogu da “uskoče” tako što će zaposliti asistenta. To je u Finskoj rešeno na osnovu Zakona o invaliditetu.

Koja je preporuka, odnosno šta možemo primeniti iz finskog iskustva?

Želim da naglasim da u Finskoj imamo veoma dobar sistem rane podrške, što znači da se sva nastava, vanredno specijalno obrazovanje, dopunska nastava i sve učeničke službe za socijalnu pomoć, sve se koristi na najbolji mogući način od prvog trenutka kada je primećena potreba za dodatnom podrškom. Podrška je planirana i ostvaruje se putem saradnje profesionalaca iz različitih oblasti i uvek u saradnji sa roditeljima. Kada je potrebno, učenik, roditelji i stručnjaci zajedno prave plan učenja. Verujemo da je rano delovanje i angažovanje svih učesnika jedan od razloga dobrih rezultata u učenju.

Druga važna podrška je podrška specijalizovanih nastavnika. U većini škola postoji specijalizovani nastavnik koji omogućava vanrednu podršku pojedincima ili malim grupama đaka. Nastavnik ima važnu ulogu, jer osigurava dostizanje obrazovnih ciljeva koji su postavljeni pred učenika.

Treći faktor jeste naš fleksibilni program. U Finskoj imamo nacionalni program koji definiše osnovne obrazovne ciljeve i sadržaj. Škole imaju dosta autonomije u odlučivanju kako će dostići te ciljeve. Ovo planiranje uključuje i planiranje programa za đake sa smetnjama u razvoju i invaliditetom.

Kada smo nedavno razgovarali sa profesorom helsinškog univerziteta Patrikom Sceninom, on nam je kazao da put do današnje inkluzije u Finskoj nije bio jednostavan i bez teškoća. Koje su bile prepreke i do kojih ste rešenja dolazili u praksi?

Finska je, kao i svaka druga zemlja, prošla dugačak put u razvoju svog obrazovnog sistema. Naša “kratka istorija inkluzije” uključuje nekoliko faza. Šezdesetih godina je obrazovanje za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom karakterisano kao rehabilitacija. Sedamdesetih su uvedeni delimično specijalno obrazovanje i integracija. Zatim je, u sledećoj deceniji, donesen novi Zakon koji je uveo i bitne promene. Prema tom Zakonu, lokalnim samoupravama je bilo dozvoljeno da kategorizuju “svoja” specijalna odeljenja onako kako one to žele. No, i dalje su opstali mnogi stari nazivi zasnovani na medicinskim terminima.

To nije odmah bila prava promena sa

“U Finskoj, kada je potrebno, učenik, roditelji i stručnjaci zajedno prave plan učenja. Verujemo da je rano delovanje i angažovanje svih učesnika jedan od razloga dobrih rezultata u učenju”

kategorizacije na prestanak kategorizacije. Te čvrste kategorizacije dolazile su i od strane države, kroz finansiranje. Podrška države pojedincu zavisila je od “stepena njegovog invaliditeta”. Dalje, mnoge lokalne samouprave počele su da razvijaju nove specijalne kategorije, grupe za obrazovanje. Takođe, u obuci za specijalizovane nastavnike nastavilo se s korišćenjem terminologije poput “specijalizovani nastavnik za neprilagođene” ili “prilagođeno obrazovanje”.

Kako je to uticalo na one kojima su i bile namenjene promene?

Jedna od posledica je bila iznenadna pojava novih kategorija “posebnih potreba”. “Popularnost” tih kategorija počela je ubrzano da se menja. Na primer, broj učenika sa disfazijom porastao je od 10 na 20 odsto za samo šest godina.

I kako to izgleda danas? Šta smatrate važnom prekretnicom?

Prava inkluzija, kao što vidite, nije previše star fenomen u Finskoj. Na primer, tek od 2000. godine obrazovanje za nastavnike može da ima snažan akcenat na inkluzivnom obrazovanju. Sada studenti mogu da završe paralelne studije – za nastavnika u inkluzivnom

razredu i posebnog nastavnika za podršku.

Jedna od glavnih stvari za promovisanje inkluzije na školskom nivou jeste naš novi finansijski sistem. On je promenio model od individualno-zasnovanog finansiranja specijalnog obrazovanja u rešenje koje

je više bazirano na školama. Sada, škole dobijaju određenu sumu novca na osnovu broja učenika i dodatnih potreba, kako bi mogle da planiraju na koji način će obezbediti potrebnu podršku. Verujemo da je razvoj inkluzije nastao i kao slučajna posledica ove birokratske finansijske reforme.

Ljudi izražavaju sumnju u to da u jednom razredu učenik sa smetnjama u razvoju i invaliditetom, i najtalentovaniji i onaj sa “prosečnim” sposobnostima mogu da dobiju šta im treba i da razviju svoja interesovanja. Koji je mehanizam da svaki učenik dobije ono što mu je potrebno, a da pritom svi budu uključeni?

Veoma često čujem izjavu da nastavnici više vremena provode sa učenicima sa smetnjama u razvoju i invaliditetom nego sa većinom učenika. Smatram da nije tako. Želim da istaknem da u takvim slučajevima drugi učenici provode više vremena učeći i radeći zadatke i da nauče više nego da je nastavnik proveo ceo čas predavajući. Svakako, to znači da čas mora biti dobro isplaniran kako bi svima bilo zanimljivo i kako bi svi maksimalno razvili svoje potencijale i da ceo razred ima neki zadatak.

Jelena Jorgačević

Ko uči, profitira

Za nepoštovanje odredbe Zakona o autorskim pravima, kojom se zabranjuje fotokopiranje celih knjiga, predviđena je zatvorska kazna u trajanju od tri do pet godina. Dakle, studenti, a oni su prvi koji će se naći na udaru ovog zakona jer su najredovnija klijentela fotokopirnica, u slučaju da kao brucoši budu uhvaćeni na delu, teorijski, mogli bi apsolvetske dane da dočekaju – u zatvoru

IZMENOM I DOPUNOM Zakona o autorskim pravima zabranjeno je kopirati cele knjige, osim ako je reč o delima čiji su primerci rasprodati najmanje dve godine. Do sada je Zakon o autorskom i srodnim pravima predviđao mogućnost da fizička lica umnožavaju cele knjige bez naknade autoru, ali samo u lične, nekomercijalne svrhe. Bez naknade autoru, “za nekomercijalne svrhe nastave” mogu se fotokopirati odlomci pojedinačnih autorskih dela, dozvoljeni su i “javno izvođenje ili predstavljanje objavljenih dela u obliku neposrednog poučavanja na nastavi”, kao i “javno izvođenje ili predstavljanje objavljenih dela na školskim priredbama”, ali samo ako izvođači ne dobijaju novac za učešće u školskoj predstavi. Jedna od novina je i zabrana “umnožavanja notnog zapisa muzike, osim ručnim prepisivanjem”.

Za nepoštovanje ove odredbe Zakona predviđena je zatvorska kazna u trajanju od tri do pet godina. Dakle, studenti, a oni su prvi koji će se naći na udaru ovog zakona jer su najredovnija klijentela fotokopirnica, u slučaju da kao brucoši budu uhvaćeni na delu, lako bi mogli da apsolvetske dane dočekaju – u zatvoru.

Kako je za nekoliko beogradskih medija izjavio Vladimir Marić, pomoćnik direktora Zavoda za intelektualnu svojinu, našim pravosuđem je utvrđeno da kada student za potrebe učenja i polaganja ispita na fakultetu umnoži autorsko delo, reč je o komercijalnoj potrebi, jer on time ulaže u svoje obrazovanje, posao i platu. Po istoj logici, eventualno kopiranje priručnika *Kako se udati za milionera* (autorke Ksenija Sobčak, Oksana Robski, Moskva 2010) trebalo bi da bude komercijalna svrha, u slučaju da saveti iz knjige zaista deluju. Međutim, pošto ove knjige nema na našem tržištu, po svemu sudeći, njeno fotokopiranje ne podleže odredbama novog zakona.

“Autorsko pravo je pravo privatnog karaktera i štiti se na privatan zahtev. Onog trenutka kada autor sazna za neovlašćeno

CENA KNJIGE – TRI GODINE ZATVORA: Fotokopiranje na delu

Foto: A. Andić

umnožavanje svog dela, preduzeće pravne radnje u cilju zaštite svog prava. Oni koji se profesionalno bave pružanjem usluga fotokopiranja treba da znaju da je kopiranje čitavih knjiga ovim zakonom zabranjeno”, kaže Marić. “To je učinjeno zbog visoke cene pisanja i štampanja notnog materijala legalnim putem. Polazi se od pretpostavke da bi kopiranje takvih materijala, notnih svezaka i drugih raznih partitura u fotokopirnicama ozbiljno narušavalo legitimne interese autora i izdavača”, naveo je Marić u izjavi za “Politiku”. Upitan da li će zabrana fotokopiranja

udžbenika koji su u prodaji povući za sobom i obavezu uređivanja visine cene udžbenika kako bi bili dostupni svim studentima, Marić je rekao da ova odredba sprečava neovlašćeno kopiranje knjiga i nema nikakve suštinske veze sa njihovom tržišnom vrednošću. A upravo su cene, prema rečima studenata, jedan od glavnih razloga što se mnogi od njih odlučuju za iskopirani primerak. U proseku, udžbenici koštaju od 500 do 3000 dinara, a za većinu onih “običnih”, bez posebne opreme, treba izdvojiti između 500 i 1000 dinara.

J. G.

Srednje škole

Reforma je dugo trajala

Učenici prvog razreda srednjih škola učiće po starom, iako su im obećavani reformisani nastavni programi. Đaci drugog, trećeg i četvrtog razreda devet oglednih profila takođe su godinu započeli "nereformisanim" časovima, ali će kasnije dobiti nove programe

NAJAVLJENA REFORMA NASTAVNIH programa za ogledne profile srednjih stručnih škola i gimnazija nije počela ove godine, zbog problema na relaciji Ministarstvo prosvete – Zavod za unapređenje obrazovanja – Nacionalni prosvetni savet. Dok su programi za ogledne profile vraćeni na doradu još pre mesec dana, o inoviranim programima za gimnazije, Nacionalni prosvetni savet ponovo raspravlja u trenutku pisanja ovog teksta (utorak, 27. septembar).

Učenici prvog razreda srednjih škola učiće

po starom, iako su im obećavani reformisani nastavni programi. Đaci drugog, trećeg i četvrtog razreda devet oglednih profila takođe će godinu početi "nereformisanim" časovima, ali će kasnije dobiti nove programe.

Predloženi programi za ogledne profile nisu usvojeni na sednici Nacionalnog prosvetnog saveta 30. avgusta, između ostalog jer su puni grešaka, a neki nisu ni dovoljno inovirani. Na časovima matematike i dalje treba da se koriste algoritamske tablice, ali ne i digitron. Za prehrambenog tehničara, recimo, predloženo

je 417 časova matematike godišnje, a za veterinarskog tehničara 256. Auto-električari i pekari imaju isti broj časova matematike.

Nacionalni prosvetni savet početkom jula odbio je da razmatra inovirane programe za gimnazije, uz obrazloženje da programe ne treba menjati na brzinu, a ovaj predlog ponovo je na dnevnom redu naredne sednice NPS-a 27. septembra. Kako je za dnevni list "Danas" objasnila Desanka Radunović, predsednica NPS-a, razlog za to je pismeni zahtev Ministarstva prosvete i nauke da se Savet izjasni

o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja iz 2009. godine. Radunovićeva je dodala i da su kod svih predmeta izvršene intervencije u načinu ostvarivanja programa, da bi se nastavnicima sugerisao savremeniji pristup nastavi.

Predložene promene nisu ni velike ni radikalne. Broj časova i udžbenici ostaju isti, u programima za matematiku ništa nije menjano, a velike promene pretrpeli su jedino programi za strane jezike i informatiku, jer su na ovim predmetima urađene velike promene u osnovnoj školi, a ta deca su sada pošla u srednju školu. Već u oktobru pred članovima NPS-a naći će se i predlog inoviranih programa za srednje stručne i umetničke škole. O njima bi trebalo da se izjasni i Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, s obzirom na to da je Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja uradio predloge inoviranih programa i za opšteobrazovne i za stručne, odnosno umetničke predmete. Reč je o 221 obrazovnom profilu iz 15 područja rada, koji nisu u ogledu.

Od 21. do 24. septembra, u gimnazijama širom Srbije trajala je stručna rasprava o predlogu inoviranih programa za gimnazije. Profesori su imali priliku da kažu svoje mišljenje o predloženim promenama do subote 24. septembra, kada je na sednici Konferencije gimnazija Srbije formulisani dokument koji je upućen Nacionalnom prosvetnom savetu. U njemu je Konferencija gimnazija izrazila neslaganje sa predlogom promena gimnazijskih programa.

Predlog inoviranih programa za gimnazije razmatrala je i Zajednica gimnazija Srbije. Prema rečima predsednika Zajednice i njenog predstavnika u NPS-u Radivoja Stojkovića, u izjavi za "Danas", postoji saglasnost da je nužno usvojiti nove programe za strane jezike, jer je reč o devetoj, odnosno petoj godini učenja. Na pitanje da li će podržati izmene u programima ostalih predmeta, Stojković je odgovorio da će videti "šta će o tome reći struka".

U subotu 24. septembra u Prvoj beogradskoj gimnaziji održana je četvrta Konferencija gimnazija Srbije. Posle detaljne diskusije o predloženim izmenama programa za gimnaziju zaključeno je da se KGS ne slaže sa predloženim inoviranim programom i da je "on samo prividna prepravka dosadašnjeg nastavnog plana i programa, a mi tražimo suštinske promene koje će omogućiti pravu reformu, kao i učesće gimnazijskih profesora u toj reformi".

Konferencija gimnazija Srbije smatra da Ministarstvo prosvete prvo treba da usvoji

strategiju obrazovanja Srbije, pa na osnovu nje i standarde postignuća učenika gimnazija, koji bi bili osnova za izradu reformisanih planova, kao i da je za reformu prvo potrebno obezbediti sredstva, pa je onda sprovoditi. Osim toga, KGS predlaže da se na osnovu prethodno usvojenih standarda postignuća i stavova fakulteta uvede eksterna matura koja bi omogućavala direktan upis na fakultete, da se u skladu sa standardima postignuća, lokalnoj samoupravi, školama i nastavnicima omogućiti veća autonomija u planiranju i izvođenju nastave, da predstavnici KGS-a (Miodrag Sokić, Milica Milenović i Nadica Pokrajac) prisustvuju sednici Nacionalno prosvetnog saveta u utorak 27. 9. 2011. godine, da članovi KGS-a budu uvršćeni u komisije Nacionalnog prosvetnog saveta i Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja i da se u školama organizuju javne rasprave o bilo kom budućem predlogu reforme gimnazije.

Na sednici KGS-a razmatrani su predloženi nastavni planovi po nastavnim predmetima, pa je na tu temu Konferencija gimnazija Nacionalnom prosvetnom savetu uputila još nekoliko zapažanja.

Po mišljenju KGS-a u postupku izmena nastavnih planova trebalo bi posebno razmotriti i stvarno stanje kako bi se sistemski otkloniti negativni trendovi u funkcionalnom znanju i veštinama učenika koji su sve brojniji. "Kao primere navodimo samo nekoliko: izražavanje, poznavanje i korišćenje osnovnog pisma, koji sve više nastaju kao posledica potpuno pogrešnog pristupa u korišćenju savremenih tehnologija a posebno društvenih mreža; smatramo da postoji realna potreba da u gimnazijskom obrazovanju treba odvojiti srpski jezik od književnosti, preciznije – posebno treba proučavati pravopis, istoriju jezika, fonetiku, morfologiju i sintaksu, a posebno obrađivati književna dela najznačajnijih pisaca; problemi u oblasti IT-a su sve veći jer ne postoje prava sistemska rešenja i standardi, informatička pismenost društva je na veoma niskom nivou u odnosu na sve ostale zemlje u okruženju, što kao direktnu posledicu ima niz negativnih trendova u mnogim drugim oblastima; potrebno je težiti većoj zastupljenosti kabinetske nastave, pre svega u nastavnim predmetima prirodnih nauka, ali i stranih jezika; nastavnicima treba omogućiti znatno veći stepen slobode u kreiranju nastavnih planova i tako bi učenici bili zainteresovaniji za ove predmete."

J. G.

o ovom predlogu. "Drugi razlog je što smo dobili predloge inoviranih programa i za srednje stručne škole, tako da jedan od argumenata koji se čuo u prilog tome da ne diskutujemo samo o inovacijama za gimnazije, više ne stoji. To, međutim, ne znači da moramo da usvojimo predlog u celini. Možemo da ga usvojimo delimično ili da ga sasvim odbacimo", izjavila je Desanka Radunović.

Osnovne izmene u predlogu inoviranih programa za gimnazije odnose se na ciljeve i zadatke programa, koji su usklađeni sa Zakonom

IT u prosveti

PRIVREDNA KOMORA SRBIJE je u saradnju sa Društvom za informatiku Srbije i Pokretom za elektronsku privatnost organizovala okrugli sto na temu "Implementacija informacionih tehnologija u prosveti". U uvodnom izlaganju je konstatovano da je slab nastavni program i da se očigledno ne shvata važnost IT-a u školovanju, već da je sve prepušteno improvizaciji. Primena IT-a u školama je daleko ispod potreba – po završenoj školi učenici ostaju neobrazovani u primeni informacionih tehnologija. Istaknuto je da treba ulagati u znanje, pre svega u osnovnoj školi. Tome je već doprineo projekat "Digitalna škola", koji je digitalizovao 95 odsto osnovnih škola. Deca će u praksi naučiti da računar nije samo igračka, već da se može koristiti i za posao. Podvučeno je da su zloupotreba računara i zlostavljanje dece i dalje prisutni, a da informatičko obrazovanje povećava bezbednost dece! Primećeno je da je potrebno prvo obučiti profesore, jer predmetni nastavnik treba bolje poznavati materiju od učenika, što nije uvek slučaj. S druge strane, preterano šarenilo udžbenika smanjuje pažnju učenika, a opet, đaci traže još šarenije knjige – da iz knjiga, kao u slikovnicama, iskaču razne stvari – inače gube pažnju tokom nastave. Deca internet i dalje prevashodno vezuju za Fejsbuk. Ne znaju da može poslužiti za učenje i izražavanje kreativnosti. Potrebno je da profesori ulože dodatan napor i motivišu đake da ispravno koriste računar. Napomenuto je da postoji potreba za obrazovanjem dece sa smetnjama u razvoju, koja se doskora nisu ni upisivala u školu, jer se smatralo da nisu sposobna da prate nastavu. Oni traže prilagođen softver i hardver (drugačije tastature, miševe i tablete) da bi iskazali svoju sposobnost uklapanja u okruženje. Zaključeno je da su škole zarobljene u 19. veku, nastavnici u dvadesetom, a učenici su u 21. veku. Za svaki uzrast je moguća primena informacionih tehnologija, ali sadržaj treba prilagoditi uzrastu. Ne može samo predmet informatika da se bavi informatikom. Moraju i ostali predmeti početi s njenom primenom, da bi se đaci zainteresovali u dovoljnoj meri. Čemu predmet programiranje, ako veliki broj učenika ne ume da primeni osnove Windowsa i Worda ni na fakultetu? Model škole treba da ima tačan profil profesije i koje setove znanja učenik mora da savlada na kraju obrazovanja. Tome će doprineti usmeravanje interesovanja učenika na školski sadržaj na internetu.

Usavršavanje nastavnika

U KRAGUJEVCU JE otvoren Centar za stručno usavršavanje zaposlenih u obrazovanju, koji će nastavnicima i profesorima pomagati da unaprede svoja znanja i prate trendove u obrazovanju.

Škole su do sada same birale seminare koje su nastavnici pohađali, što je izazivalo mnoge nelogičnosti i probleme. Tako su, na primer, prosvetni radnici koji predaju prirodne predmete pohađali seminare iz društvenih oblasti

i obratno. Prema rečima direktorke ovog Centra, Zorice Nikolić, do takvih situacija je dolazilo jer nije postojala koordinacija između Ministarstva prosvete i samih škola. "Osnovna svrha postojanja Centra je da svakodnevno bude na raspolaganju prosvetnim radnicima i da im blagovremeno dostavlja informacije koje će im pomoći u daljem radu i u stručnom usavršavanju", rekla je ona. Inače, od pre nekoliko godina zakon nalaže da nastavnici i profesori pohađaju seminare kako bi "sakupili" najmanje 100 sati stručnog usavršavanja.

Poziv školama za projekat profesionalne orijentacije

MINISTARSTVO PROSVETE I nauke i Ministarstvo omladine i sporta u saradnji sa nemačkim udruženjem za međunarodnu saradnju (GIZ) realizuje projekat "Profesionalna orijentacija na prelazu u srednju školu". Cilj projekta je uspostavljanje funkcionalnog i održivog sistema i programa profesionalne orijentacije za učenike na prelazu iz osnovne u srednju školu. Predviđeno je da od 2011. do 2013. godine projektom budu obuhvaćene sve osnovne škole u Republici Srbiji, u skladu sa dogovorenim strukturom i dinamikom realizacije projektnih aktivnosti. Svi programi su akreditovani i priznati od strane Ministarstva prosvete i nauke. Program profesionalne orijentacije je namenjen nastavnicima, stručnim saradnicima, roditeljima i celokupnoj zajednici u školskom okruženju i unapređuje školske i vanškolske lokalne, regionalne i nacionalne kapacitete korisnika u oblasti profesionalne orijentacije radi obezbeđivanja kvalitetnog sistema profesionalne orijentacije. Dobiti od uključivanja u program su višestruke. Učenici i mladi na prelazu u srednju školu ili na tržište rada dobijaju pristup savremenom modelu profesionalne orijentacije kroz koji o izboru škole i budućeg zanimanja odlučuju na osnovu sopstvenih interesovanja i sposobnosti. Programom stižu znanja i veštine koje su neophodne u susretu sa dinamičnim i promenljivim svetom rada. Škole i lokalne kancelarije za mlade uključivanjem u program pružaju mogućnost zainteresovanim profesionalcima da usavrše svoj rad u oblasti profesionalne orijentacije i realizuju stručno usavršavanje kroz akreditovan program profesionalne orijentacije.

► **nuspojave**

piše: Teofil Pančić

Dobri otac Adam

Sve je nametljivija analogija s turobnim tridesetim godinama: levica poletno delegitimizuje demokratski poredak, ali desnica iz toga politički profitira

Davno je, davno bio onaj *Gdanjsk osamdesete* o kojem je pevao Džoni Štulić, sa Poljskom u svom srcu. Adama Mihnjika nema imenom u tim stihovima, ali ne bi te pesme kanda nikada ni bilo da nije bilo Mihnjika, jer bi ono o čemu je pevao Štulić bez Mihnjika bilo drugačije, i svakako ne bolje. Prostije rečeno, ako je brkati Leh Valensa bio lice poljskog pokreta otpora, onda je Mihnjik tom pokretu bio mozak, a bogme i srce.

Tri decenije kasnije, od "Solidarnosti" – opozicione partije preventivno maskirane u sindikat – nije ostalo ništa, Valensa je gundavi i hiroviti eks-predsednik, socijalizam je propao, a ni kapitalizam nije baš u životnoj formi, Poljska više nije sumorna i polugladna robinja istočne despotije nego slobodna i prosperitetna zemlja, članica Evropske unije, i to uglavnom najuzornija među bivšim nevoljnim kremaljskim satelitima. A Mihnjik? Taj izdaje i uređuje najbolje i najtiražnije poljske novine (koje, zamislite, uopšte nisu tabloid). Čita, piše, sastanči, putuje, pije onako *po poljski*, pali cigaru na cigaru. Stresan posao, zar ne? Ne bi li lepše i lakše bilo dremkati na lovorikama i pobirati unošne dividende? Pa bilo bi, van sumnje, ali izgleda da ovaj poljsko-jevrejski istoričar i štošta još naprosto nije taj tip. Šta ćeš, ne umeju svi da "uzmu sve što im život pruža". Srećom je tako, inače bismo se kolektivno pogušili u smradu sveopšteg *snalaženja*.

Kako god, čitam ovih dana Mihnjikov opširan intervju zagrebačkom *Globusu* od 23. 9. 2011. (ne, džaba guglujete, *nema* ga na internetu, osim početnih delića; he he, crknite, paraziti!), u kojem govori što o Poljskoj, što o Hrvatskoj i ex-YU generalno, a sve to u kontekstu današnje "globalne krize", za koju još ne znamo pouzdano je li tek jedna od cikličnih ekonomskih kriza kojima kapitalizam plaća za svoju generalnu uspešnost, ili je pak – kako vole da veruju oni jako levo i jako desno od njega – zapravo terminalna kriza samog Sistema, koji se ne urušava samo ekonomski, nego se rastače u svakom smislu, a što potkopava temelje svega što uz njega "u paketu" obično ide, barem u "razvijenom svetu": dakle, ne samo "slobodno tržište" nego i predstavničku demokratiju i sve ono što je, u vreme Hladnog rata, roblju zatočenom sa pogrešne strane Gvozdena zavese moralo izgledati kao bolja strana ljudske stvarnosti.

U čemu je posebna vrednost Mihnjikovih uvida iz ovog intervjua, ako se složimo – što, videćete, neće biti teško – da po sebi nisu posebno novi i originalni? Možda najpre u ovome: Adam Mihnjik nije nekakav činovnik EU zadužen za "poslove proširenja" ili štagod slično, nego slobodan čovek zavidne pameti i ogromnog iskustva. I baš kao takav, on odlučno preporučuje Hrvatima i njihovim susedima da ne obraćaju pažnju na demagoški "antievropski" mambo-džambo bilo kojeg ideološkog porekla. Štaviše, to isto kaže i za svoju otadžbinu: "Po mome mišljenju, kad si u Poljskoj protiv evropske integracije – mora da si idiot". Zašto? Zato što Mihnjik, koliko god se upinjao, ne ume da vidi nikakvu trajno i fundamentalno lošu stranu poljskog pristupanja EU, niti da zamisli šta bi to danas u Poljskoj bilo *bolje* da je odabrala neki drugačiji put. Čak i kad bismo verovali da "drugačiji

put" uistinu postoji bilo gde izvan sterilnih umovanja "levih" većitih adolescenata i "desnih" palanačkih zamlata.

Pa dobro, ali da je ostalo na ovome, teško da bi me Mihnjik "nadahnuo" za ovu kolumnu. No, ima jedna rečenica na samom kraju ovog intervjua koja je, po mojem osećanju sveta, jedna od onih na izgled uzgrednih sentenci koje zapravo instantno nadrastu sopstveni efemerni povod i postanu Znakovi Epohe. Upitan da li, kao "disident jednog vremena", oseća solidarnost sa današnjim "pobunama mladih", Mihnjik veli: "S Londonom ne. Sa Španjolskom nešto više, ali nisam presretan zbog svega toga. Ljudi su se 1968. bunili protiv konzervativnog establishmenta. U Španjolskoj se danas bune protiv toga što je svijet nepravedan. To je besprogramska pobuna. Možda je tako bolje. Sigurno je da ta pobuna nešto ilustrira. Mislim da moj sin podržava tu pobunu, ali to je generacijska stvar. *Ja pripadam generaciji koja će do kraja života biti zadovoljna demokracijom* (podvukao T. P.). Mome sinu demokracija je premalo. I on je isto u pravu."

Kao dobar otac, Adam M. pokušava da razume svog sina, a ako mu to baš i ne uspe, krivicu za to pripiše sebi. Da sam cinik, rekao bih da to pokazuje kako su očinske emocije na tom mestu nadvladale nepotpunju doslednost uma, ali vi dobro znate da ja nisam cinik... Ozbiljno govoreći, Mihnjik zapravo ukazuje na jednu stvar koju danas olako zaboravljamo: demokratija nije ni oduvek ni (nužno) zauvek; koliko juče, mnogi među nama nisu je imali. Za nju smo morali da se izborimo, što je mnogo gde – svakako i u Poljskoj – zahtevalo nimalo naitvan napor, rizik i žrtvu. No, čim se ona koliko-toliko stabilizuje, a ljudi iznenađeno & uvređeno shvate da ona ipak nije Savršeni Svet kojim teknu med i mleko, dođe do nekovrsne kontrareakcije: ma, šta bre ta demokratija, rotkve strugane, "bilo je bolje u komunizmu" (čak i pod Čaušeskuom!), a i onaj Hitler je ipak gradio autobanove; da i ne govorimo o tome kako nas u njegovo vreme nisu preplavljivali mrski Stranci i oduzimali nam naša radna mesta... Na šta vas podseća tektonsko pomeranje koje možda predoseća Mihnjik, instinktom onoga koji i "iz knjiga" i iz života zna za nasušnost demokratskog poretka? Mene nekako podseća na "vajmarske" tridesete: i tada je demokratski poredak bio nešto *trulo, mlako i nedovoljno*, dostojno olakog i neodgovornog prezrenja Progresivnih Mislilaca, a o fašistima da i ne govorimo. Rezultat? Eno ga u Aušvicu, na Kolimi i kojegde još. Ne kažem da nam se spremaju novi Aušvici, ali mi je sve *zanimljivija* ta prokleto neizbežna analogija s turobnom prošlošću: "levica" poletno delegitimizuje demokratski poredak (desnica za to ionako nema intelektualni kapacitet), ali samo desnica na tome stvarno profitira. Levica kao da priziva nekakvog evropskog Uga Čaveza, ali pre će biti da će dobiti Pinočea ili Štresnera. Ako mislite da preterujem, pogledajte vrlo novu, Orbanovu Mađarsku: to je, a ne nekakvo "društvo socijalne pravde" (tj. *carstvo u kojem caruje drugarstvo*) budućnost društva u kojem je liberalno-demokratski poredak *uspešno* delegitimizovan.

“Drago mi je što naša zalaganja ceni čovek poput Miloša Bojanića”

ALEKSANDAR VUČIĆ,
povodom pristupanja
ovog folk pevača
Srpskoj naprednoj
stranci
("Alo")

Branislav Lečić,

glumac koji je obeležio srpski film i pozorište, a od devedesetih godina počeo da ispisuje i političku biografiju – bio je vođa “plišane revolucije”, studentskih demonstracija u doba Miloševićevog režima, ministar kulture u vladi Zorana Đinđića, jedan od osnivača LDP-a, kasnije je osnovao i Pokret “Moja Srbija”, koji je bio u “koaliciji” sa DHSS-a u vreme Vladana Batića, priča zbog čega je razočaran: “Zato što je cilj političara, koji ne mogu da prate zahteve i glad jednog društva kao što je naše, da, u stvari, poravnaju razlike. Da postanu slični, malo ovo – malo ono, jer svi imaju isti zajednički interes, iako se drugačije izražavaju. Niko više nije izvoran, nijedna partija, što možda čak i ne bi bilo za neku vrstu kritike, jer je normalno da se i politička misao i društvo menjaju, ali pod uslovom da se menjaju naboj. Nažalost, to nije tako vidljivo.”

Lideri partija su autokrate: “To sam upoznao lično, i mene na tom planu više niko ne može da vara. Kad bi u svakoj od partija koje sebe nazivaju demokratskim zaista bilo demokratije, kunem se da bi onda i u društvu bilo demokratije. Dakle, ne pitajte me za pojedinca. Za svakog lidera moglo bi se postaviti pitanje šta je ono što je uradio, i dobro i loše. Kada taj većinski procenat dobrog u onima koji predstavljaju politički život Srbije bude stvarno 51 odsto u odnosu na loše, mi ćemo biti u jako dobrom stanju.” (“Večernje novosti”)

Minja Miletić,

lekarka, koja više voli da bude voditeljka jutarnjeg programa, priča o primeni svog znanja u svakodnevnom životu: “Dešava se da me pitaju za savet i donesu lekarski nalaz da

im ga protumačim, kada im pozli, uglavnom mene prvo pozovu u pomoć. Desila se zanimljiva situacija u kafiću gde stalno izlazim: jedna devojka se onesvestila i ja sam joj pomogla, a konobar me je u čudu gledao i upitao: Zar ti nisi voditeljka?” (“Bazar”)

Oliver Njego,

operski pevač, profesor pevanja i tehnike glasa, govori o svojoj profesiji: “Opera? Nema više, to sam otpavao. Na koncertima se pojavljujem, pevam klasičnu, sve što je u granicama učtivosti i lepog ukusa. Opera je sama po sebi suvoparan žanr.”

Šta voli da oblači: “Ono što bih nosio to je mantija, ona mi lepo stoji i to monaška. Mnogo mi lepo stoji i vojnički fazon, sve bih probao. Na groblja i koncerte oblačim odelo.”

Kako dolazi do garderobe: “Sve što imam u kući od odeće je poklon, nikada ništa nisam kupio, osim donjeg veša i čarapa. Sve bih obukao, većina moje odeće je od pokojnika. Ne šalim se. Ako mogu to da nosim, mogu i sve ostalo. Radmila Bakočević mi je od pokojnog supruga Aleksandra dala brdo stvari. Prosledio sam ono što ne mogu da obučem, a ono što mogu zadržao sam.” (“Ilustrovan politika”)

Mira Škorić,

pevačica, “odavno je u ljubavi s pištoljima, a to nije tajna na estradi”, a sada otkriva i zašto: “Uzbuđuje me i pomisao da držim pištolj u rukama. Volim da pucam, naravno, samo u streljani i moram da se pohvalim da sam dobar strelac. Čvrst stav i mirna ruka je dobitna kombinacija da pogodite metu u centar, a ja posedujem ove osobine. Neko se opušta u teretani ili kafiću, a ja ne mogu da se opustim

ako nisam u streljani.”

Nekada je, kaže, bila razmažena princeza, ali to se promenilo: “Ja sam nešto kao žena sa muškim mozgom. Volim da isprobam sve opasne stvari. Privlači me sve što je opasno, odnosno opasni momci i vatreno oružje.” (“Kurir”)

Predrag Azdejković,

urednik portala "Gej eho", kaže da je zabrinut zbog toga što predsednik opštine Jagodina u poslednje vreme više priča o homoseksualcima, nego o svom gradu: "Mene brinu ljudi koji su opterećeni LGBT populacijom, kao što je, na primer, naš dragi Mungos. On je primetio da ga mediji zovu deset puta više da komentariše pedere, nego da priča o svojoj Jagodini, akvaparku, voštanim figurama i žirafi. Pljuvati po LGBT populaciji je politički isplativo, naročito kad je seljački i vulgarno, te je Mungos uzjahao temu i ne pušta. Moram da priznam da ga malo sažaljevam jer zamislite kad pored sveg vašeg uspeha u radu u javnosti budete prepoznati kao dežurni pljuvač po pederima. Jedino što imam da poručim Mungosu i svima koji se u preteranoj meri bave LGBT populacijom jeste da prestanu da gube vreme i da se posvete sopstvenoj sreći."

Dragan Marković Palma,

predsednik opštine Jagodina, priča o slučaju iz svog profesionalnog života: "Pre izvesnog vremena, kod mene su u kabinet došle dve lezbijke, koje su imale oko 35 godina. Rekle su mi koje su seksualne orijentacije i da imaju problem jer su nezaposlene. Saslušao sam ih i odlučio da im pomognem. Našao sam im posao, ali se to izjalovilo jer su njih dve bile na moru u periodu kada su bile pozvane na razgovor za posao. Pa neka mi neko sada kaže da ja mrzim gejeve lezbijke!" ("Alo")

Jelena Popović-Ivanović,

profesorka engleskog jezika u Mašinskoj školi u Novom Sadu, "koja je

na svom Fejsbuk profilu javno izvređala pripadnike gej populacije i pozvala na nasilje protiv manjina, napisala je dopis direktoru škole Dejanu Erdeljanu, koji će, kako je naveo, na osnovu njene izjave preduzeti adekvatne korake u skladu sa zakonskim normama i statutom škole": "Gade mi se nosioci antisrpske medijske propagande. Stav da je homoseksualnost bolest potvrđen je u mnogim inostranim zvaničnim istraživanjima. Molim da me javnost ispravi naučnim dokazima koji tvrde suprotno. Fejsbuk koristim da obavestim čak i o terminima za dopunsku nastavu, ali i da komentarišem društvene anomalije." ("Kurir")

Vesna Joksimović,

"majka pop zvezde Željka Joksimovića, nije sakrila ni tugu što je njen mlađi sin, glumac Saša Joksimović, u senci brata, a ima više kvaliteta": "Moram da priznam da mi je jako teško zbog Saše. Nikako nije uspeo da se probije jer neće da mu daju ulogu zato što je Željkov brat. A Saša je talentovaniji od Željka, ali, eto, nekako nema sreće. Mada se ni Željko nije nešto trudio da ga gura, nisu oni baš toliko bliski. Razlika između njih dvojice je devet godina, pa je možda i taj generacijski jaz učinio svoje. Različiti su, Saša je prirodan i neposredan, dok je Željko stidljiv." ("Press")

Danijela Vranić,

pevačica, "napokon je progovorila o hapšenju zbog vožnje pod dejstvom alkohola i napada na policajca": "Znala sam šta me čeka, tako da sam možda malo pružila otpor. Izvinjavam se ako sam možda bila malo drska. Smatram da su organi reda vrlo dobro to odradili. To što sam se branila i pokazala svoju prirodu i temperament sada je već moj problem i ja odgovaram za to."

Da li joj je neprijatno zbog noći koju je provela u zatvoru: "Tamo mi je bilo divno, napokon sam imala mir, niko me nije uznemiravao, nije bilo mobilnih telefona, bila sam sama... Morala sam tamo da provedem 24 sata, kao što je i predviđeno uzimajući u obzir moju agresivnost, koje se uopšte i ne sećam. I baš me briga što se ne sećam."

Da li se kaje zbog vožnje u pijanom stanju i da li ima nešto da poruči: "Iskrena sam, stojim iza svih svojih postupaka i ne kajem se ni zbog čega. Ali, uvek postoji neko žrtveno jagnje, kao što je slučaj sa Acom Lukasom. Ne poistovećujem se s njim, nego samo želim da se opravdam. Kao, samo se Aca Lukas drogira, svi su, kao, okej. E, pa nije tako!" ("Press")

БИБЛИОТЕКА
ПСИХОЛОГИЈА ЗА РАДОЗНАЛЕ
Уредник Жарко Требјешанин

БЕОГРАД

Обилићев венац 5
тел. 011/2638-405

Косовска 45

тел. 011/3227-088

Краља Милана 19

тел. 011/3235-409

Вукасовићева 50

тел. 011/3594-835

НОВИ САД

Сремска 7

тел. 021/662-4433

Матице српске 1

тел. 021/417-625

НИШ

Трг краља Александра 3

тел. 018/511-428

КОСОВСКА МИТРОВИЦА

Владе Петковића 1

тел. 028/425-111

PROFESIONALNE SELIDBE U SRBIJI I SVETU PO SISTEMU "KLJUČ U RUKE"

KUTIJE, PAKOVANJE, DEMONTAŽA, MONTAŽA
PRENOS KASA, SEFOVA, BANKOMATA, KLAVIRA...
SPECIJALNOM OPREMOM
PREKO 1000 AGENATA U 37 ZEMALJA

beocontrol
professional moving & transport service

*Dozvolite da vam profesionalni tim pakera
selidbu pretvori u zadovoljstvo - Selite se i veselite!*

www.selidbesrbija.com

BEOGRAD 011/668-02-60 NIŠ 018/45-19-500

NOVI SAD 021/66-16-027 ČAČAK 062/62-88-53

► lisica i ždral

piše: Ljubomir Živkov

Prigovor savesti

Sve su opštine srećne na isti način, a nesrećne svaka na svoj

Da li se i Institut društvenih nauka (za prirodne nauke ga i nema-mo? ili mi je promakao? mea culpa) želi uklopiti u žalopojku zbog slabašnog priraštaja stanovništva i nezadovoljavajućeg brakoljublja? Čitam kako je jedna četvrtina stanovništva starijeg od petnaest godina neudata tj. neoženjena, pa kako odabraste tu granicu, braćo?! Iz poštovanja prema Romima koji se znajući da život (potogotovo njihov: mislim da tek svaki stoti muškarac poživi pedeset godina) ne ide u nedogled uzimaju, pa ni oni ne svi, čim ih mine pubertet?! Koliko znam brakovi među maloletnicima nisu poželjni i nisu baš ni dopušteni, osim ako se umešaju roditelji (koji postaju punice, svekrve, tastovi i šta ja znam) ili zakonski staratelji – nije li onda mlađarija koja ima između petnaest i osamnaest godina čist naučnoistraživački višak! Da su ubrojane osobe starije od deset godina koje nisu još stale na ludi kamen, slika o Srbiji kao o zemlji čiji živalj zazire od braka i kloni ga se dogod može bila bi još crnja!

I koga je briga da li stanovništvo živi u grehu, samoći ili u bra-ku potvrđenom od pope to jest matičara: potonji je nekoć, opasan ukoso našom milom trobojnicom, stajao u najsvečanijoj sali opštine ili mesne zajednice, danas dolazi svatovima na noge u koju je ovima drago gostionu i na koji god mu se kaže splav, hoćemo li dobiti i patronažnog sveštenika koji će krune, krst i kadionicu nosati u posebnoj tašni te kao Božji i crkveni izaslanik svatove kurtalisati muke da parkiraju kola u blizini crkve?

Kako koga je briga vlada li se stanovništvo kao Bog zapoveda ili nešto ševrda?! Pa domaći nacisti čupaju kose i grozničavo računaju kad će smak srpskog sveta, kad će narod najstariji postati manjina na svojoj rođenoj čukundedovini, mada ima neke pravde ako se narod najstariji prvi i izloguje iz evolucije.

Ne znam shvata li polagano Toma Nikolić da će slava njegove partije biti veća pre izbora nego posle njih, ne znam da li SNS vidi kao jednog od pobednika izbora ili drži da će njegova stranka biti začim, zrnice bibera kao što je nakon prošlih izbora bio SPS, uglavnom je obelodanio da bi sa Tadićem mogao u nekoju koaliciju, ali da mu neko ne bi spočitnuo kako je prevrtljiv, dodao je da pakt dolazi u obzir samo ako Tadić kojim slučajem bude poštovao Ustav! Kakva kraljevska dosetka! Govoriš godinama da sa nekim nema suživota ni saradnje, a onda obnaroduješ da bi hteo sa njim i postaviš mu takav uslov!

Evo nekoliko rezervnih uslova koje SNS može postaviti Borisu Tadiću ako se potonji uopšte nada da će mu novi radikali ikada halaliti silesiju njegovih izdajstava, grehova, grešaka i drugih nepodopština, dakle, Toma Nikolić bi ušao u koaliciju sa Tadićem:

1. ako Tadić ostane privržen svim četirma stubovima naše spoljne politike;
2. ako B.T. održi reč da nikad neće priznati Kosovo;
3. ako ne odustane od evropskog puta i od majica sa bretelama;
4. ako nas u Evropu uvede sa našim identitetom, bio ovaj kakav

bio, zato i jeste identitet: ako i nije za podičiti se, naš je!

Evo kako se još može usloviti saradnja sa vekovnim neprijateljem: a) Ušao bih u koaliciju sa Tadićem ako se zakune da neće tlačiti manjine, ali ni većinu čije interese zastupamo mi u SNS. b) Sarađivao bih sa Tadićem ako mi ne bude iznova davao povoda da ga zovem ustašom.

Sve su opštine srećne na isti način, a nesrećne svaka na svoj. Jedino je jagodinska opština i srećna i nesrećna na svoj način. Opština (komuna, najzad pronađeni politički oblik u kome je moguće ekonomsko oslobođenje) ne želi više da se oslanja na prirodu nego se sama latila da zajednički libido stanovništva oslobodi i blagousmeri na brak u svrhu rađanja zakonitog potomstva; kao što se drugde podstiče poljoprivredna proizvodnja tako se ovde ulaže u bračne parove, gradonačelnik šalje o trošku opštine stotine ljudi na Egejsko more* i busa se da pod njegovom herojskom jurisdikcijom nema nijednog homoseksualca, i tu je opština srećna na svoj način, ali je i nesrećna jer su se pojavile dve lezbejke: pukotina na predivnoj vazi čuvanoj i glancanoj ne zna se koliko vekova. Osvanuli su grafiti koje opština smatra skarednim te su brže-bolje prekrečeni, nedostojnosti o istipolnoj ljubavi iscrtene po asfaltu prekrivene su novim slojem asfalta, postupak me podseća pomalo na šalovanje ljudi, ono kad je Dunav izbacio kovčege sa ubijenim pa zacementiranim građanima, samo što Palma subverzivne slogane i crteže sahranjuje žive.

Zaista, ako Toma Nikolić može da sarađuje sa Tadićem, zašto se policijski sindikat ne bi kolektivno učlanio u "Dveri" i to dve nedelje uoči zloglasnoga Prajda! Sarađivaćemo sa policijskim sindikatom ako se bude držao Ustava, mogla bi da kaže veleuprava "Dveri", pobratimićemo se sa "Dverima" ako ove ostanu privržene tradicionalnim porodičnim vrednostima zahvaljujući kojima smo svi začeti i kao zdrave bebe doneseni na ovaj zbrkani ama ipak lepi svet, mogli bi reći policajci koji izgleda imaju prigovor savesti kad treba da brane prava seksualne manjine.

Kako bogougodna ljubav "Dveri" i policije izgleda manjini?!

Kad se neznano zašto obreo u zatvoru Jožef Pelikan ("Krunski svedok") pita ženu da li mu je našla advokata, jesam, kaže, žena, tražio je najstrožu kaznu, tako ovde onaj ko treba da te brani obznanjuje simpatiju prema onome ko te je prošle godine napao, nadajmo se da će policija naći zajednički jezik i sa navijačima, pa da provede ugodno popodne: u sredini učesnici parade, oko njih policija, a oko policije njeni istomišljenici, simpatizeri i počasni članovi njenog sindikata, u lisici tica, u tici srce, u srcu ne znam ni ja šta...

*hoće li biti vračke novca ako se predbračno letovanje gorko izvitoperi i na moru se zavole dve devojke ili dvojica duvegija? život je čudo

Toma Zdravković, posle 20 godina

Umoran od života,

veći od života

I kao pevač
i kao autor,
Toma Zdravković
je bio veliki umetnik,
zapravo najveći koji
se ikada pojavio
i ostvario unutar
jednog oficijelno
prezrenog i
nekanonizovanog
žanra

Tridesetog septembra 2011. navršava se 20 godina od smrti Tome Zdravkovića. Tim povodom u Leskovcu, u centru grada nedaleko od mesta gde se nekada nalazila kafana "Radan", u kojoj je Toma Zdravković sa Silvanom Armenulić započeo pevačku karijeru, biće otkriven spomenik slavnom pevaču, dok će u njegovom rodnom Pečenjencu nedaleko od Leskovca biti postavljena spomen-česma sa njegovim likom i stihovima pesama koje je pevao. Istog dana, u beogradskoj Ustanovi kulture "Parobrod" biće otvorena multimedijalna izložba posvećena Tomi Zdravkoviću, koncipirana, kako organizatori ističu, kroz prizmu savremenih umetničkih tokova, uključujući etablirane ali mlade umetnike beogradske scene koji su kroz audio-vizuelne instalacije, grafičke prikaze i ilustraciju, crtež i video-radove pokušali da prodru u senzibilitet ovog beogradskog boema i poete čija je pesma ostavila trag na mnoge generacije. Pored toga biće upriličen i niz razgovora na temu opusa Tome Zdravkovića, kao i muzički prikaz Tominog dela kroz prizmu pop/soul/fanki/džez aranžmana i specifičnih audio instalacija.

*Duboko je, daleko je,
ja osetih svu gorčinu,
dotako sam dno života,
sad verujem u sudbinu...*

I ma tako nekih umetnika, objektivno velikih, *prekretničkih*, u čijoj pojavi, držanju ili već nekom simboličkom kapitalu koji su stekli ili koji ih je nekako pratio, sadržano, zapravo *skoncentrisano*, nešto toliko amblematsko da – nezavisno od sopstvene želje i ambicije – već za života, a još više nakon njega, postaju Hodajuće Ikone, role-modeli, gotovo pa nekakve mustre po kojima se kroji pojavnost onih koji-bi-da-budu-to-isto... Koji to *kosijaner* s maglovitim ambicijama ka *širenju vrata percepcije* nije uvežbavao Morisonov pogled i stav, kad već nije mogao izgled? Koji to nadobudni *pesnik-boem* nije pijano bauljao i drao se na Mesec sve verujući da time lično utelovljuje duh Tina Ujevića (a može i Brane Petrovića)? Koji uduvani grandžer iz Vlasotinca, Fafenhofena ili Vinipega nije tršavio kosicu a la Kurt Kobejn (a još ako mu je plava, ih!) sve ispod oka vrebajući odgovarajuću lokalnu Kortni?

Toma Zdravković bio je, i kao pevač i kao autor, veliki umetnik, zapravo najveći koji se ikada pojavio i ostvario unutar oficijelno prezrenog i u potpunosti nekanonizovanog žanra koji se, u njegovo vreme, najčešće nazivao "novokomponovana narodna muzika" (NNM). Za pripadnike, zatočnike i perjanice građansko-elitističke, akademski overene *klasične kulture*, koja je za muziku dostojnu sopstvenih negovanih ušesa priznavala samo isto tako *klasičnu muziku* i eventualno džez (a i to nakon nekoliko decenija prezrivo ignorancije, i tek nakon što su ga se i belci ozbiljno poduhvatili), NNM je bila fuj – nešto što, u ovoj žalosnoj fazi Naše Nerazvijenosti, sluša nepismena fukara po prigradskim kafanama, a koja će jednom, u razvijenom komunizmu, s užitkom i razumevanjem slušati "Loengrina", samo kadli je dovoljno prosvetimo & emancipujemo. Za sveštenike i vernike rokenrol (sub)kulture koja je, je li, bila opozicija i alternativa ovoj klasično-kanonizovanoj, NNM je bila... hm... pa, takođe fuj, i takođe zapravo iz istog razloga, kulturološkog koliko i "klasnog": ma, nije li to ona dernjava i kuknjava koju sluša pijana fukara po prigradskim kafanama?!

Fukara koja je toliko nepojamno zaostala da ne kapira veličinu Hendriksove solaze u *Star Spangled Banner*?! E sad, ako očekujete da ću reći da je "vreme pokazalo" da su i jedni i drugi bili u krivu, varate se: ta, ogroman deo NNM, naravno, jeste čisto smeće. Bio, jeste i biće. Samo, ima tu nešto što se nekako uvek previđa: ogroman deo *bilo kakve muzike* je čisto smeće. I to je sasvim normalno. Da nije tako, ne bismo ni znali šta vredi. A šta vredi? Ono što se iz te gomile smeća izdiže, ono što transcendirá banalnost i pomera granice, ruši kanone, uspostavlja nova pravila igre, ono što kreativno provocira naše uho, baš koliko i naše srce. Ono što nam, da prostitute, *govori i znači* tačno one stvari koje samo muzika može da nam kaže; a muzika je kao i duh – javlja se gde joj se hoće, a ne gde joj je propisano komunalnim redom. Dočim muzika koja to Nešto Neizrecivo ne uspeva da učini s našim uhom i srcem, nego nas samo razdražujući površinski čačka i svrbi ne dobacujući *unutra*, e, ona ionako nije ništa: samo bezvezan sled zvukova.

MOŽDA I SIGURNO: Pa dobro, ali kakva je to *kulturna ikona* bio taj Toma Zdravković? Kakav ►

Toma

*Ja moram da pijem da ublažim bol,
o, kako je tužan ovaj život moj!
O, kako su noći duge, Danka,
ja ispijam čaše bez prestanka
i šapučem Danka, Danka, volim te*
(TOMA ZDRAVKOVIĆ, "DANKA")

Toma Zdravković? To je onaj pevač što je od škole imao samo osnovnu i kurs za traktoristu? Tačno. Onaj što se tri puta ženio i na kraju umro bez poroda? Upravo tako. Onaj što je čitavo bogatstvo proćerdao po kafanama i kockarnicama da bi iza njega ostao samo jednosoban stan na Petlovom brdu? Potpuno ste u pravu. Pa po čemu je jedan takav zaslužio rubriku u "Vremenu"? E pa, gospođo, teško je to objasniti. Razlog je manje-više bizaran: on je, znate, bio najbolji.

Vidite, njegova priča počinje u selu Pečenjevaca kod Leskovca. Pošto tamo posla nije bilo, morao je u varoši trbuhom za kruhom. Radio je

najteže fizičke poslove, na građevini i tome slično. Jedno vreme fizikalisaio je u leskovačkoj bolnici, a u pauzama bi znao da sedne na stepenice i da peva na sav glas. Na kraju su ga primetili. To je bilo neko drugo vreme kada nije bilo dovoljno isprsi se za pet-šest hiljada maraka i snimiti ploču. Trebalo je napisati pesmu i otpjevati je. A on je znao i jedno i drugo.

Ako se ikada nađe nekakav istoričar popularne kulture kome ovakve teme nisu ispod časti, verovatno će zabeležiti da je dotični Zdravković prvi javni nastup imao ranih sedamdesetih, u hotelu "Dubočica" u Leskovcu. Pevao je pre Silvane, koja mu je i kasnije pomagala. Da, da, reč je o Silvani Armenulić. Ne, gospođo, nije to ona pevaljka kako kažete, već dama kakva vi nećete postati ni za tri života. Bez uvrede, molim, to su fakti. Elem, Silvana mu je malo pomogla na početku. Ostalo je istorija.

Potpuno ste u pravu, gospođo, njegove pesme nisu imale naročitu umetničku vrednost. Nije imao ni školovan glas. Ipak, čak i danas, posle toliko godina, kad negde krene njegova pesma, oči se ovlaže, ruke podignu, čaša razbije nekako sama od sebe, a svirac, 'bem li mu čemane, dobro se ovaj di. Najniži porivi, zadimljena krčma, odvratne mačo balkanske alkoholne

fatalni Morison, kakvi bakračići?! Čovečić mršuljav, onako nosat, neugledan, ružnjikav (da izvinete), sas reviju smešnih frizura, u košulje psihodeličnih boja, žmirkavi došljak u veliki grad odnekud "s južnu prugu" koja je naše omiljeno Drugo za iskazivanje nekažnjivog (jer unutar-nacionalnog) kulturološkog rasizma, pripadnik deprivilegovane kaste kulturalno *nedodirljivih*, kafanski pevač, pijanica i zgubidan... Međutim, šta? Ispostavilo se, dosta brzo i dosta davno, da je Toma Zdravković *možda* sve to, ali i da je *sigurno* genije. I da, što je na ovom mestu možda od posebne važnosti, koliko god bio po defaultu i doživotno nevidljiv za bilo "kanonski" bilo "alternativni" establišment kojima je naprosto prolazio negde ispod radara, taj isti T. Z. nikada suštinski i komforno nije pripadao ni "narodnjačkom" svetu u kojem mu je, sasvim je očigledno, na razne načine bilo frustrirajuće tesno, čak i onda kada je bio najviše "uspešan" i obasipan novcem i priznanjima. Ne znam kako bih vam to dočarao ako i sami to ne znate i ne osećate; možda je najbolje pogledati niz klipova dostupnih na Jutjubetu sa nekakve valjda novogodišnje te-ve terevenke, gde Toma, ko biva, peva u nekakvoj kafani, provlačeći se između stolova za kojima, čast izuzecima, sede nekakve nepojamne napirlitane guske i naćefleisani ćurani, sve krem-de-la-krem srbijanskog, bosanskog, uopšte južnoslovenskog *narodnjačkuka*. Taj čovek je za sve njih bio Vanzemaljac, ali si imao dojam da većina njih to ne bi umela da pojmi sve i da je imao zelenu krljušt, šiljate uši dr Spoka, tri rotirajuća oka, vibrirajuća

SLIKE IZ DAVNINE:
Toma Zdravković sa
Silvanom Armenulić...

ticala i digitalnu antenu navr' glave koja unapred 'vata kanale koji još ni ne postoje.

KRALJICA PEČI: Na koncu, šta je to što je Tomu Z. činilo tako izuzetnim, tako velikim, što ga je toliko izdiglo iz pretesnih okvira jedne,

rekoh, jednostužno prezrene niše masovne kulture? Vidim da se u materijalu koji prati predstojeću izložbu o Tomi u UK Parobrod spominju "šansone", spominje se i "urbana kultura" koju da – i sa Tomom Z. na zastavi – treba braniti

orgije? Možda ste u pravu, ali, kako da vam kažem, neki ljudi još uvek vole da osele miris duše, ili bar da joj čuju glas. A Toma je imao dušu, onu što od sreće tugu tka. Balkanci to vole. Pa i Halil Džubran, i Bodler, i bog te pita ko sve nije pevao o pijanstvu. Šta je Toma gori od njih?

Možda niste znali, ali g. Zdravković se vo vremena ona družio sa Miroslavom Antićem i Kemalom Montenom. U pravu ste, sve sama mokra braća. Genijalna, ali dobro, nije to bitno. Bolje da pričamo o njegovim ljubavima. U stvari, nema tu mnogo da se priča, on ih je sve lepo opevao. Znae za onu spikerku sa televizije. Lepa žena, tad su samo takve puštali pred kamere, odroni nalik na ove današnje nisu smeli ni Takovsku da pređu. Pa onda ona druga, pa treća... Ali ništa tuđe, nije džabe prepevao onu Masijasovu "Tu es la femme de mon ami". Drugo je to vreme bilo, nekako opuštenije, lepše. Ako baš hoćete, Toma je bio jedan od onih koji su ga obeležili. Jer, za koju godinu, niko se u Leskovcu neće sećati Žike Žmigavca ili nekog sličnog. Tome hoće.

Otkud tolika popularnost i za života, a naročito posle smrti? Ko zna, možda odgovor treba tražiti u tome što je narečeni singer-songwriter svaku

svoju pesmu doživeo, otpio i odbolovao. Danas ove opajdare na Pinku pevaju o čarima seoskog života dok im na problematičnim mestima pucaju Versaćeovi kostimi. Nijednoj na pamet ne bi palo da ode kod Marka u Leskovačku cigan-malu i danima peva "za dž". Nije im nivo. Zato im se ime na zaboravljaju i pre nego što se izgovore, a Tomu – pamte.

Zanimljivo, ali u onome što bi nazvali kontrakulturnom sredinom Tomi godinama traže naslednika, ali džaba. Neki su na tom mestu videli Džejla Ramadanovskog. Ne vredi, mali Ganci se skućio, ima ženu, potomstvo, kafić... Može i on da peva o nesrećnim ljubavima koliko hoće, ali ko će da mu veruje? Kako neko reče, ljubav i jektika ne mogu da se sakriju. A ni da se isfoliraju.

Tako vam je to, gospođo. Ko zna, možda jednog dana i shvatite, kad čujete svoju decu kako šrafe "Umoran sam od života" i vrište kao pomamna. Sumnjate? Dobro, videćemo. Doviđenja, sve najbolje, ljubim ruke. Nego, mali, daj još jednu duplu mučenicu i uzmi sebi nešto. Odlij malo Tomi za dušu. E, tako. Ajd, živeli.

Uroš Komlenović,
("Vreme" br. 507, 21. septembar 2000)

... na pozornici

od već tamo nečega što je ugrožava, i tako još svašta nešto; i nije da svemu tome nije mesto i da sve to nije tačno, ali opet nekako – može i bez toga. Jer bi možda moglo, makar i mimo namere priređivača, da zazvuči kao preventivno

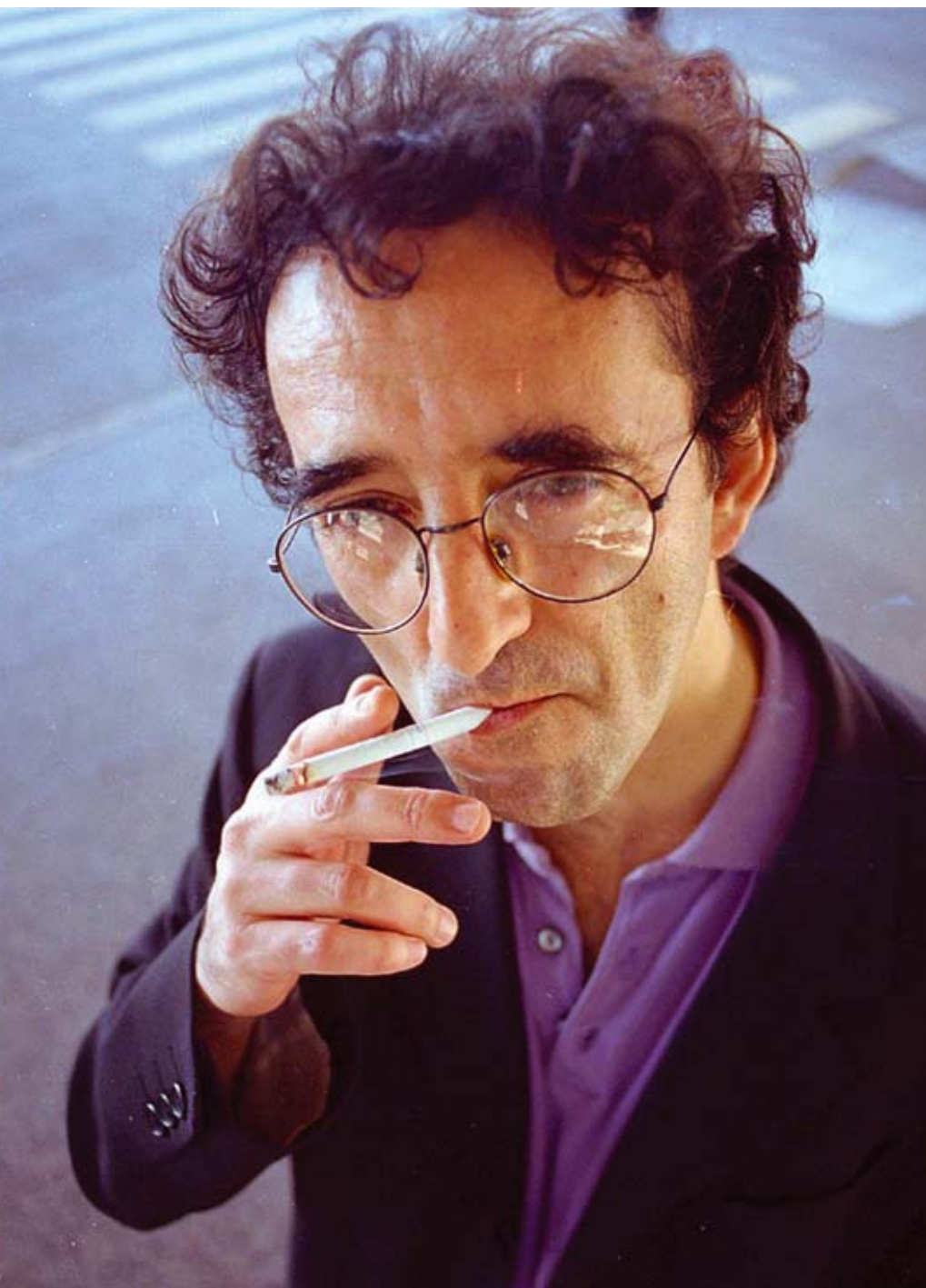
merak način; ta, neće valjda pevati o prepirkama sa Sartrom glede Alžirskog rata u Cafe de Flore?! Kako god, ni to nije ništa originalno. Međutim, Toma nije bio još jedan "interpretator novokomponovane narodne muzike",

ograđivanje od "narodnjačke" etikete koja se naprosto *ne pristoji u boljem društvu*. Ta, zar da elitno-urbane institucije prave omaž-izložbe tamo nekakvim *narodnjaci-ma*?! Sa šansonjerima je, dakako, već nešto drugo, to je ozbiljna stvar... Eto nama Žaka Brela i Arsena Dedića na ćirilici... Međutim, ne. Toma Zdravković verovatno nije bio nikakav "osvešćeni" buntovnik protiv bilo čega. Njegove pesme su tužbalice o nesrećnim ljubavima – baš kao što se to u njegovom žanru (i u većini svih žanrova) i pristoji. Ali, *kakve tužbalice*! Osim toga, one su i, recimo to tako, ode boemiji, ali na kafansko-balkanski dert-konfekcijski primerak nadarenog (ili češće, ne-nadarenog) seljačeta koje je došlo u grad ne bi li *uspelo* preko lagodnog unovčavanja domotužja svojih obescorenenih zemljaka. Umešto svega toga, Toma je, stihovima i glasom, sopstvenim životom uostalom, *isijavao toplinu* kao kakva kraljica peći, i onu retku, dragocenu vrstu plemenite iskrenosti kojoj sve, pa i patetika, dobro stoji, a stoji joj dobro baš zato što za to ne mari, što naprosto živi i peva onako kako joj to zapoveda onaj Unutrašnji Glas, jedini koji je važan, jedini koji se računa. Ako imate uho i ako imate srce, niste mogli da to ne čujete i ne prepoznate. I nije moglo da vas ne gane i da ne pokrene nešto u vama, za šta možda niste ni znali da postoji, onako kako vas pokreće i menja nabolje svaki susret sa umetnošću Većom Od Života. Dakle – sa umetnošću. Mislim, mnogo je Umetnika naokolo, ali umetnost je i dalje relativno retka pojava; zato, kad je spaziš, ne propuštaj je, valjaće ti. Zato je i ono najbolje od Tome Z. – a to je naramak od bar tuce-dva pesama – štono bi se reklo "nematerijalna baština" ove kulture. I to *par eksek-lans*, kako se to obično kaže u mehanama po kojima je Toma potrošio svoje najbolje godine, zapravo, sve svoje godine, sve osim ovih u kojima ga više fizički nema, u kojima je možda napokon dovoljno mrtav da mu se može oprostiti što je bio Veliki na nedozvoljen način, u zabranjenom žanru i registru, i uopšte, mimo srednjoročnog plana i bez odobrenja Nadležnih Organa.

Teofil Pančić

Duhovi grada

Nije živio ni stotinu dana nakon svog pedesetog rođendana, a posle smrti je postao najveća *ozbiljna* književna zvezda dosadašnjeg toka dvadeset prvog veka. Roberto Bolanjo (1953–2003) i njegov opus najnoviji su dokaz da priče i romani o pesnicima i piscima ne moraju biti sterilni i dosadni. Njegov *magnum opus*, petodelni roman *2666*, pojavljuje se pred srpskim čitaocima u izdanju Lagune i prevodu Igora Marojevića

NOVOSADSKI ČASOPIS "POLJA" objavio je nedavno tematski svezak posvećen djelu njemačkog pisca V. G. Zebalda. Priču o Robertu Bolanjo nije pogrešno započeti pominjanjem Zebalda. Iz američke perspektive, naime, perspektive zemlje u kojoj se književnost strašno malo prevodi (podatak koji je već postao notoran: od svih knjiga koje se u jednoj godini objave u Americi, samo tri posto otpada na prevode), rijetkost je da neki savremeni pisac koji ne piše na engleskom postane književna zvijezda, neko na koga će se pozivati američki pisci i navoditi ga kao uzor i idola, neko kome će esejisti i kritičari ispisivati isključivo pohvalnice i panegirike. U posljednjih petnaestak godina, takvu su sudbinu imala samo dvojica pisaca: Zebald i Bolanjo. Obojica su umrli mladi i makar je obojici slava počela rasti još za života, do vrhunca je došla tek poslije smrti njihove. Zebaldova i Bolanjova globalna slava krenula je iz Amerike, na način na koji su se nekada globalne književne slave začinjale u Parizu. I do nas su Zebald i Bolanjo došli preko Amerike; uglavnom su, naime, prošla ona vremena kad su urednici jugoslovenskih izdavačkih kuća sami od sebe avangardno prepoznavali šta je to dobro u svijetu i šta valja, pa bi se poslije ispostavilo da smo prevode pisaca koji su decenijama kasnije bivali nobelovcima imali ranije nego većina kulturnih i izdavačkih velesila.

LIRSKI ASPEKT PROMAŠENOG PESNIKA: Ima jedna zgodna Kišova fraza kojom je on znao komentarisati srodnost sebe i Borhesa, srodnost često prebanalno tumačenu: *lirski aspekt promašenog pesnika*. Različiti su razlozi zbog kojih se *promašeni* pjesnici opredijele za prozu, ali prozi to po pravilu donese dobitak. Cijelog svog života Bolanjo je sebe smatrao prvenstveno pjesnikom, a i književni uzori su mu uglavnom bili pjesnici, poput njegovog zemljaka Nikanora Pare, autora one prelijepe

pjesm(ic)e o Americi koja se sastoji od naslova i jednog jedinog stiha. Naslov je *USA*, a stih ide ovako: *tamo je sloboda kip*. Bolaño je počeo pisati prozu samo jer se ona bolje plaća! Pissao je, naime, isključivo poeziju sve dok niko drugi nije zavisio od njega, a kad se s četrdesetak godina okučio, oženio i dobio prvo dijete, počeo je pisati prozu, i pisao ju je brzo, plodno i dobro, neuporedivo dobro, pisao je prozu vjerujući u tačnost one replike iz romana 2666 “da su sve vrste poezije i svi poetski stilovi sadržani ili mogu biti sadržani u prozi”. Inače, priča o Bolañu neodvojiva je od priče o jedanaestom septembru, samo ne onom iz 2001. godine, dvadesetak mjeseci prije smrti Bolañove, nego onom iz 1973, pet mjeseci nakon Bolañovog dvadesetog rođendana. Riječ je, naravno, o Pinočeovom puču protiv Aljende, događaju koji je promijenio Čile i koji je presudno uticao na Bolañov život, kao i živote Čileanaca njegove generacije. Iako rođenjem Čileanac, Bolaño je od petnaeste godine s porodicom živio u Meksiku, a 1973. se zatekao u Čileu. Poslije udara je zbog ljevičarskog aktivizma bio uhapšen te je proveo neko vrijeme u zatvoru, no ubrzo se vratio u Meksiko. Tamo se mota po umjetničko-pjesničkim serklovima i učestvuje u osnivanju pokreta zvanog infrealizam. *Romansiranje* ovog perioda vlastitog života Bolañu će poslužiti kao temelj za jedan od njegovih najslavnijih romana, za *Divlje detektive* (originalno objavljene 1998. godine). Godine 1977. Bolaño se preseljava u Evropu, tačnije u Španiju, gdje će ostat i do kraja života.

GORKI TALOG ISKUSTVA: U Španiji Bolaño isprva uglavnom živi – što bi rekao Pol Oster – *hand to mouth*, to jest jedva sastavljajući kraj s krajem. Živio je u okolini Barselone i bavio se različitim poslovima i poslicima; bio je i perać posuđa i noćni čuvar u kampu i još mnogo šta iz istog sirotinjskog registra. Ima u njegovim knjigama partitura očito nadahnutih tim iskustvima. Kad je riječ o zaradi od književnosti, prije nego je stekao reputaciju i počeo dobivati ozbiljnije honorare, praktikovao je genijalnu foru; i u Španiji, naime, kao i kod nas uostalom, nisu tako rijetki anonimni konkursi za priču s novčanim nagradama koje nisu zanemarive. Bolaño je učestvovao na takvim

konkursima, a kad bi neka priča dobila nagradu, odnosno kad bi otkrio da ima priču na koju su žiriji takvih natječaja slabi, on bi istu priču slao i na druge konkurse, samo što bi joj promijenio naslov. Pjesnički zaljubljen u književnost, a konstantno u kontaktu s ljudima kojima književnost ne znači ama baš ništa, Bolaño je u sebi spojio evropskog i (sjeverno)američkog pisca iz one poznate dihotomije Rejmona Kenoa. Po Kenou, evropskim se piscima u životu ne dešava baš puno toga, a uglavnom su po porijeklu privilegovani buržuiji koji prvo završe dobar fakultet, a zatim dobiju dobar posao, pa oni eventualno napišu jedan do dva bildungsromana sa autobiografskim elementima, a poslije se nadahnjuju literaturom, dok američki pisci puno putuju, rade najrazličitije moguće poslove i susreću se s ljudima iz raznih klasnih i socijalnih krugova, te su im i opusi razudniji i bogatiji. Bolaño je zaista uspio združiti ove dvije paradigme, združiti ogromno (neformalno) književno obrazovanje i golem životni prtljag, doživljaj neposredne smrtno opasnosti, bijedu i izbjeglištvo. Silne književne reference u njegovim se pričama i romanima ukrštaju sa anegdotama i *gorkim talogom iskustva*.

U SRCU VAVILONA: A to iskustvo, iskustvo čovjeka iz *trećeg svijeta* koji je došao u Evropu, na *Zapad*, mada je Bolañov egzil, čisto geografski gledajući, istočno od njegove domovine, *rimuje* njegovu prozu sa muzikom jednog Manu Chaoa. Ima jedna Manu Chaoa pjesma koja zvuči tako perfektno bolañovski. To je pjesma *Clandestino*, ona koja počinje stihovima: *Solo voy con mi pena/ Sola va mi condena/ Correr es mi destino/ Para burlar la ley/ Perdido en el corazon/ De la grande Babylon/ Me dicen el clandestino/ Por no llevar papel...* (U prevodu bi to otprilike bilo: Idem sam sa svojom tugom, idem sam sa svojom kaznom, bijeg je moja sudbina, da pobjegnem od zakona,

izgubljen u srcu Vavilona, zovu me ilegalcem, jer nemam papira...). Poslije *lirski subjekt* kaže da je na sjever otišao da bi radio (u ovom ekonomskom registru, podjela *sjever-jug* je zapravo mnogo važnija od podjele *istok-zapad*!), a da mu je život ostao između Seute i Gibraltara, da je samo crta na morskoj pučini, duh u (velikom) gradu, da mu je život zabranjen, jer tako kažu vlasti. U dva refrena, Manu Chao nabraja različite *illegalce*: alžirske, peruanske, nigerijske, afričke, bolivijske. Čileanskih nema, ali se podrazumjevaju, no tu su zato *cmorukaški* (*Mano Negra*), da bi cijela priča bila razumljivija i iz *naše*, iz (mlado)bosanske perspektive. Ključni stih, međutim, barem iz bolañovskog registra, je onaj o duhu u gradu, u originalu *fantasma en la ciudad*. Više je razloga za to. Najprije, ta riječ iz Bolañovog maternjeg jezika, ta *fantasma* je u formi *fantazme* poharala globalni psihoanalitički vokabular za koji je književnost samo rudnik hiperinterpretacije, a Bolañova literatura, zapravo *stil* njegov je onaj poetski stil o kojem se sanjao Gombrovič, stil koji brani samog sebe, pa mu ni ta psihoanalitička kuga ne može ništa. Nije tu manje važna ni riječ *ciudad*, međutim, ne samo jer je Bolañova proza dubinski *urbana* (ali ne na onaj površno-banalni način na koji se taj epitet kod nas uglavnom upotrebljava), nego i zato jer je Ciudad Juarez, grad na američko-meksičkoj granici, ali s meksičke strane, *model* za ključni grad Bolañovog književnog svijeta, za Santa Terezu.

PET U JEDAN: Santa Tereza je mjesto radnje četvrtog (i najdužeg) dijela romana 2666, Bolañovog *magnum opusa*. Taj dio se zove *Dio o zločinima*. (Svaki dio ovog petodijelog romana u naslovu ima riječ *dio*, baš kao da je Bolaño, kako je primijetio neki od američkih recenzenata, parodirao princip po kojem su naslovljavane epizode TV serije *Prijatelji*.) ▶

Prvi dio se zove *Dio o kritičarima*, drugi – *Dio o Amalfitanou*, treći – *Dio o sudbini*, četvrti, kako je rečeno, *Dio o zločinima*, a peti, posljednji, *Dio o Arčimboldiju*. Originalno izdanje romana 2666 ima oko 1100 stranica, engleski prevod oko 900, a srpski, kao i španski, oko 1100. Srpski 2666 ima dva toma; nije to nerazumljiva izdavačka odluka, ali ima neke ljepote kad je cijeli roman, kao u engleskom prevodu, *spakovan* u jedan tom. 2666 je zbilja jedan od onih rijetkih, najrjeđih, romana koji čitaoca potpuno općine. Ja sam 2666 (na engleskom) kupio u Hajdelbergu, u knjižari na Hauptstrasse 86, i dobro pamtim dane čitanja kao dane kad sam skoro skroz, ali stvarno skoro skroz, bio uronjen u Bolanjev književni svijet. Teško je objasniti u čemu se sastoji magija ovog romana, romana čije objavljivanje Bolanjo nije doživio. On je bio namjerio da svaki od dijelova romana objavi kao zasebnu knjigu, a motiv je ponovo bio ekonomski, držao je da će tako ukupni honorar biti veći. Bolanjo je dugo bolovao i njemu nije bilo do novca za samog sebe, nego za porodicu. Porodica je, međutim, poslije smrti njegove, odlučila da 2666 objavi integralno. Ipak, 2666 je istovremeno i petodijelni roman i pet (kratkih) romana u jednom (velikom). Uostalom, kratki roman i jest Bolanjev žanrovski *trademark*.

SUMMA: 2666 je *summa* Bolanjevog opusa: i zbir svega onoga što je dotad pisao i iskorak u nešto novo. Niz ranijih Bolanjevih romana (od *Udaljene zvezde* preko *Čilea noću* do *Divljih detektiva*) zajedno s njegovim kratkim pričama učinio je prepoznatljivim njegov stil i kontekst njegovih proza, a 2666 se u taj kontekst uklopio produbljujući ga, a isto važi i za stil. Književni svijet u kojem se miješaju priče o piscima i pjesnicima s politikom i nasiljem postoji i ovdje, ali je geografski maksimalno proširen, dok je nasilje prisutnije i intenzivnije nego ikad ranije. *Crvena nit*, ako se može tako reći, koja spaja pet dijelova 2666 je pisac Arčimboldi, onaj koji je glavni protagonist petog dijela, onaj kojim se profesionalno bave kritičari iz prvog dijela, onaj koji je, ovako ili onako, *linkovan* i na tri središnja dijela. (Usput budi rečeno, Arčimboldi se nekoliko puta pominje i u *Divljim detektivima* što je najbolja ilustracija specifične *cjelovitosti* kompletnog Bolanjevog opusa.) U 2666 stvarno ima svega! Ima u prvom dijelu, recimo, i jedan srpski kritičar, profesor germanistike na Beogradskom univerzitetu, čiji se članak o Arčimboldiju *ukazuje* kao

komadićak ovog veličanstvenog romanesknog mozaika. Četvrti dio, svojevrsno srce romana, bavi se masovnim zločinima nad ženama u Ciudad Juarezu (koji se u romanu zove Santa Tereza), stvarnim zločinima koji, evo, već godinama obilježavaju i crne hronike svjetskih medija i filmove poput onog s Dženifer Lopez koji je prije koju godinu prikazan za filmskom festivalu u Berlinu. Stravična grozota tog *kataloga zločina* nikad, međutim, nije tako *raskrinkana* kao kod Roberta Bolanja.

TUŽNI PARADOKS: Ima kod Kiša u *Ranim jadima* ona divna *autopoetička* scena o tome kako plete majka Andreasa Sama. ("Tajna majčine veštine bila je prosta – ona se nikad nije ponavljala. Kada bi gospođa Fanika naručila isti onakav džemper kakav je gospođice Marije, moja je majka, ne mogavši da dokazuje svoje razloge sitnoj sujeti seoskih lepota, prihvatala narudžbinu bez primedbe, ali je na zadatu temu pravila novu varijaciju, samo naizgled sličnu uzoru, pa je, menjajući rukopis i šaru, stvarala jedan sasvim nov stil, samo naizgled sličan prethodnom, tek toliko da se po njemu prepozna ruka majstora, njegov lični pečat, neponovljiv.") Ima kod Bolanja, u 2666, u drugom dijelu, najkraćem, scena s mladim apotekarom koji voli da čita, ali kojem je draži Kafkin *Preobražaj* od *Procesa*, Melvilov *Bartlbi* od *Mobi Dika*, Floberovo *Priprosto srce* od *Buvara* i *Pekišea* te Dikensova *Božićna priča* od *Priče o dva grada* ili *Pikvikovaca*. Kroz um Amalfitanoa, naslovnog protagonista ovog dijela, Bolanjo komentira da se naše vrijeme boji velikih, nesavršenih, stihijskih djela koja vode u nepoznato, odnosno da preferira savršene stilske vježbe velikih majstora. To je tužni paradoks, misli Amalfitano, misli Bolanjo. Kad je riječ o opusu samog Bolanja, upravo je 2666 veliko, nesavršeno i stihijsko djelo koje vodi u nepoznato. Bilo bi, dakle, i tužno i paradoksalno uplašiti se *voluminoznosti* ovog romana. 2666 je najbolanjevskiji Bolanjo: istovremeno i epilog jednog genijalnog i konzistentnog literarnog opusa, kao i uvod (ili prolog) u (čitalački) novi književni život. Kako bi rekao Džonatan Letem, ovim je romanom Bolanjo pokazao da književnost može sve. U vremenu sveopšteg relativizovanja svega i apsolutizacije skepse, to je nešto što je bilo potrebno i književnosti i svijetu, nešto što je očito mogao napraviti upravo (da ne kažem, jedino) Roberto Bolanjo. Nije to mala stvar. ◀

Muharem Bazdulj

In Memoriam:
Vasilija Radojčić (1936–2011)

Glas čist

Svi volimo one koji žive to što pevaju – Toma, Bili Holidej – ali su nam potrebni i oni koji stoje kod zavese na pozornici i kao vanjski, svevideći narator umesto autorefleksije daju čitavu sliku, odnosno što više moguće od nje. Pogotovo kad je reč o svetu koji smo znali samo kao daleki eho. Vasilija Radojčić je bila takva pevačica

PRVI PUT KAD sam postao svjestan glasa i pojave Vasilije Radojčić – a to je, za nevjеровati, bilo prije, biće, tri i po decenije – ona je već tada (mada tek u kasnim tridesetim!) bila, kako se kod nas nemilosrdno veli, "stara pjevačica". Odnosno ljepše i točnije rečeno, pjevačica drugog vremena i ere. Glas koji je bio u diskrepanciji s našom stvarnošću u bilo kojem trenutku, i sad i onda, asociirao je uvijek na davno vrijeme – na primjer na misteriozne, rijetko čuvene snimke Radio Beograda, predratne, iz doba Kraljevine. Glas koji je kao rijetko koji utjelovljavao ono kulturno posredovano "sjećanje-prije-sjećanja".

Iako je to dijelom bila iluzija, prevara mašte, učitanje, teško poreciva činjenica je da je njen glas zaista bio od drugdje, "stariji" od nje same. Sa svojim starinskim imenom, starogrčko-ruskom izvedenicom, sve je u njoj javljalo i dojavljivalo vrijeme prošlo, starostavno, jedan prepoznatljiv dah srbijanske kulture čiji je najčistiji dio otjelovljavala, ali i dio koji je, zbog svoje inherentne uzbudljivosti i beskrajna mogućih aluzija, prebacivao u jednom trenu u svaki od krajeva pod tada jednim krovom. Zato, kad je u nekom trenu i ispala iz javnosti i nastavila boraviti u čudnom limbu kao i svi, nek se oprosti, "isluženi" pjevači – bio je to samo prvi od njenih nestanaka. Ovaj jučerašnji, fizički, i definitivni – otud je samo još jedan odlazak nekoga za koga se, kad se bolje vidi, nije

kao suza

znalo postoji li uopće (tko od nas zna uopće išta o njoj?), ali koji će, baš zato što je tako visoko apstraktno zračio, ostati prisutan, gotovo kao bestjelesna pojava, nefizička, mnogo duže od mnogih, i kad sve ostalo prođe.

IZVAN VREMENA: Vasilija naime skoro da nije djelovala kao osoba od krvi i mesa, nego više kao neko biće iz legende, kakva vila pjesme i priča, koja bi se pojavila i tonom podsjetila da ne možemo biti, da nas nema, ako ostajemo samo u svome vremenu, u prezentu; da nam bez sjećanja na *nedoživljeno*, artikuliranog ovdje kroz ton, kroz najapstraktniju od umjetnosti dakle, nema pune svijesti o svojoj okolini, niti bez projektiranja u prošlost ima imaginacije. Tako, vrativši svaki put one osjetljivije koji su znali čuti, u taj svijet iza vremena, opet bi nestajala. Vremena su se mijenjala, nagore, a samo bi te arhaične pjesme isplivale tu i tamo, da nas podsjetu na sebe i na svijet odakle su došle.

Odjenuvši svaki put pjesmu kao kaput (anterriju?), stajala je u tom vremenu-pored-vremena i interpretirala pjesme kao glumac što interpretira klasičnu ulogu, iznutra, iz pjesme, u varijetetu likova i atmosfera, da bi poslije, pretpostavljajući se, izašla iz njih, u svoju privatnost i život. Zato pjevajući uvijek iz prvoga lica, ponekad iz dva lika, ako je tekst tako nalagao, nije slučajno ostala po pjesmama što nisu standardne žensko-djevojačke, što je zadugo bila prva i glavna rola pjevačica. Nije igrala uloge likova zamišljenih zaljubljenih djevojaka s njihovim "draganima", nego češće i kompliciranije – pjevala role majki, što kore razmetne sinove *ašigđžije* i raspikuće, dakako stankovićevski, ili iz točke zapostavljenih žena, pa čak i iz muškoga lika, kako se čini, kao u vječnom izmičućoj, nikad dokraja otključanoj *Ajde Jano*, koju je ranije pjevala i danas neobjašnjiva Mara Đorđević – pjesmi koja živi jer dira u vrlo tanak nerv, u sublimno, gdje se, traumatski, srpsko i albansko sazvučje i muzičke fraze miješaju kao nigdje.

Budući visoko impostirana i divnog tananog a potpuno stabilnog tona, lako modulirajući, ležale su joj južnosrpske pjesme koje su stapale u sebe makedonski stil, u rubatu, dugih

nota, kao što je, najljepši moment, najbolja izvedba besmrtna, od dvostruke, ambivalentne ljubavi zauvijek otrovane, "Dimitrijo, sine mitre", od toga romana u tri prekratke strofe na nebeskim harmonijama.

VIŠE OD ŽIVOTA: Briljantne tehnike, uz *Profesora Gojkovića* najbolje, rekao bih (uzgred, šta je to s tim šumadincima, od Vasilije, istoga Cuneta, preko Tozovca do Mirolava i obe Gordane, da su svi tako smjerni, nevičući, decentni pjevači?), Vasilija je svojim, kao zvono čistim, bijelim glasom, kristalnim sopranom, timbra ponekad kao u djevojčice čak i u starijoj dobi, ispjevala duge duge linije lako, čega se mnogi inteligentni pjevači klone jer se takve note mogu u času pokvariti, zaprljati, pogotovo ako je pjevač (a koji nije?) sklon duvanu. Za razliku od danas, kad je to preko Amerikanaca postao stil i izbor sofisticirane publike, takve "prljave" note nekada su bile grijeh i zato su ih solisti pokušavali izbjeći ili približiti vlastitom glasu i tehnici – kraćenjem fraza i drugim trikovima zanata. Čistoća nota naime bila je sve, a čistijega tona od Vasilijinog teško da je bilo. Uz to su išli i primjereni tonaliteti – ona je po tome bila suprotnost recimo Lepoj Lukić – koja je, osim raznih mangupskih osobina, dijelila sa Frenkom Sinatrom svojstvo koje je on izmislio: pjevanje kao govor, gdje je visina tona prirodna kao govorni jezik, što pak u trenu pridonosi intimnosti između izvođača i slušatelja.

Pjevanje Vasilijino, dakle timbar i visina, nasuprot spomenutim jasno su pokazivale da se ne govori nego pjeva, interpretira, a slušatelj ne može ne primijetiti sam čin pjevanja – dakle, ne pjeva se samo o "nečemu" nego je slušatelj prisiljen da primijeti makar nesvjesno da prisustvuje i samom aktu pjesme. Pjesma dakle, a ne jedino život.

Jedna starinska i dobra – ne može se reći drugačije – konzervativnost zračila je iz nje i iz stila. Jer dok Lepava, jednako kao i Frenk, intimiziraju s nama, povjeravaju nam se, pričaju nam, kod Vasilije se nikad nismo mogli približiti suviše, i

o čemu god se pjevalo, vladala su pravila i naročita decencija – kao da bismo se metaforički morali malo uspraviti u držanju. Čak i pjesme koje su joj najbolje išle, vranjanske, niške, redom gradske, gdje je sve od nemira i prikivenog erosa južnih ljetnih noći, gdje se ne spava ili od uspaljenih čula ili od jala i jada majčinskih, ona je sasvim diskretno dočaravala.

Kako je pjevala s takvom decencijom, to nije imalo onaj karasevdah element, nego je zvučalo uvijek malo distancirano ili bolje – civiliziranije od nekih koji su sami svojim primjerom pokazivali da učestvuju direktno u pjesmi i svijetu u njoj kao otisku života. Kod Vasilije to je bilo kao u dramskom komadu – jeste emocija, jeste i dubina, ali neprekidno i svijest o mjeri jer pjevač ne učestvuje sasvim u svijetu koji portretira, niti se identifikira suviše – to bi bilo po uzusima njene etike nepristojno. Pjevač je samo onaj koji nosi poruku. Portretist.

Svi volimo one koji žive to što pjevaju – Toma, Bili Holidej – ali su nam silno potrebni i oni koji stoje kod zavjese na pozornici i kao vanjski, svevideći narator umjesto autorefleksije daju *čitavu sliku*, odnosno što više moguće od nje. Pogotovo kad se radi o svijetu koji smo znali samo kao daleki eho.

Jedna golema sposobnost davanja takvog uvida kroz pjesmu, nestala je jučer. Ne znam kako ćemo to nadoknaditi. Bojim se nikako. ◀

Đorđe Matić

Iz filma
Drvo života
Terensa
Malika

Na prethodnih 39 festivala prikazano je 4000 filmova koje je videlo oko četiri miliona gledalaca. Pet meseci pre početka jubilarnog, 40. FEST-a, objavljen je njegov program

TAČNO PET MESECI pre početka FEST-a 2012, Direkcija ovog filmskog festivala objavila je da je i programski i organizaciono gotovo sve spremno za 24. februar, za njegovo jubilarno 40. izdanje. “Nedostaje još samo nekoliko ugovora, očekujemo da će i to biti završeno narednih dana”, najavio je Miloš Paramentić, direktor Direkcije FEST-a i ocenio da je “ovogodišnji program čak značajno kvalitetniji od prošlogodišnjeg”.

Među 75 naslova u premijernom i tridesetak u pratećim programima, tvrdi selektor FEST-a Ivan Karl, biće najbitniji pobednici velikih svet-skih festivala: “Publika će moći da vidi sve što je obeležilo svetsku kinematografsku produkciju godine za nama. Smeo bih da se opkladam da će na FEST-u biti kandidati za sve glavne nagrade Oskar.”

REPERTOAR: Sudeći po filmovima koji su već ugovoreni, izrečeni optimizam nije bez osnova. Na primer, sa proteklog Kanskog festivala doći će dobitnik Zlatne palme, film *Drvo života*, reditelja Terensa Malika, sa Bredom Pitom i Šonom Penom; zatim film *Dabar* Džodi Foster, koja u njemu i glumi sa Melom Gibsonom: *Avr* Akija Kaurismakija, dobitnik

nagrade FIRPRESCI; zatim dobitnik Gran prija, film *Dečak sa biciklom*, braće Darden; *Melanholija*, Larsa fon Trira, za koji je Kirsten Danst dobila nagradu za najbolju žensku ulogu; *Koža u kojoj živim*, Pedra Almodovara, sa Antonijom Banderasom... Sa Venecijanskog festivala u Beograd stižu *Carnage*, Romana Polanskog, sa Kejt Vinslet i Džodi Foster; *Martovske ide*, Džordža Klunija; *Dangerous method*, Dejvida Kronenberga sa Kirom Najtli; Madonin rediteljski debi *W.E.* Na programu je i pobednik Berlinskog festivala *Nader i Simin*, Asgara Farhadija, dolazi i *Dark horse*, Stivena Spilberga, i tako dalje. Našu kinematografiju predstavice dva filma: *Doktor Rej i đavoli*, Dinka Tučkovića, i *Top je bio vreo*, Slobodana Skerlića. Prema rečima Miloša Paramentića, realizaciju ovih filmova je pomogao i FEST, plativši unapred njihovo prikazivanje.

Podrazumeva se, jubilarno 40. izdanje FEST-a (festival u stvari ima 42 godine, ali dva puta nije održan početkom devedesetih prošlog veka) biće obeleženo posebnim omažnim i retrospektivnim programima. Jubilej je povod i za monografiju, uspomenu na skoro 4000 do

sada prikazanih filmova, koje je videlo oko četiri miliona gledalaca.

U znaku jubileja su i gosti FEST-a. “Želimo da nam dođe ili neko od gostiju prvog FEST-a, ili neko od glumaca koji su igrali u filmu *MESH*, prvom koji je na FEST-u prikazan. Trebalo bi da nam dođe Sali Keleman, igrala je Vrelu Usnu, a u razgovorima smo i sa Eliotom Guldrom. Voleli bismo da dovedemo i nekoliko bitnih imena iz vodećih programa, i nekoliko autora i glumaca koji će tek postati zvezde”, kaže Miloš Paramentić. Priča o festivalskim gostima bila je povod i Paramentićevoj konstataciji da festivali u Srbiji nisu atraktivni gostima zato što imamo samo milion i po gledalaca godišnje. “Mi više ne postojimo kao tržište, a tržište je osnovni razlog zašto De Niro i slični njemu idu, odnosno ne idu, na neki festival.”

Osim FEST-a, i njegova direkcija obeležava jubilej – desetogodišnjicu. Između ostalog, biće to povod i koncertu 19. oktobra na kome će prvi put, posle više od decenije, svirati Ivan Tasovac, direktor Beogradske filharmonije.

Za kraj ove prve informacije o novom FEST-u – želja: da prodaju 100.000 ulaznica, odnosno da savladaju još tih nekoliko hiljada koliko im poslednjih godina nedostaje do okrugle cifre, i da im se tako ostvari rođendanska želja. ◀

Sonja Ćirić

Uzaludni ljubavni trud

Iz godine u godinu, BITEF pokušava da pokaže provokaciju, koje više, kao ni tragedije, nema

KAD OVAJ TEKST bude pred čitaocima, 45. BITEF je već u dubokom zaboravu, iako je prošlo samo nekoliko dana od njegovog kraja. Nije da nije bilo zanimljivih detalja u festivalskom Glavnom programu (Polifonija je ostala jednako provokativna), no oni su se utopili u šarenilo postdramskih pozorišnih žanrova, koje gledamo i na našoj sceni u modernom dobu.

Nagradu "Mira Trailović", međunarodni žiri (Artur Sonen, Alja Predan, Ana Lenđel, Vladica Milosavljević i Nikola Zavišić) je, posle mnogosatnog većanja, dodelio predstavi Jugoslovenskog dramskog pozorišta i sarajevskog festivala MESS, *Elijahova stolica*, po romanu Igora Štiksa, u dramatisaciji Darka Lukića i u režiji Borisa Liješevića. Kako je ova predstava već prošla kroz sud kritike posle svoje premijere, i dokazala da je odlična u svakom pogledu, ostaje karakteristična činjenica da su se na BITEF-u igrale skupe i daleke predstave, a pobedila je ona koju smo, kao i izvrstan projekata Bitef teatra *Kad bismo svi malo utihnuli*, mogli da vidimo i van ovog festivala.

Specijalnu nagradu 45. BITEF-a dobila je predstava ljubimca ovog našeg međunarodnog festivala Hajnriha Gebelsa, *Došao sam do kuće, ali nisam ušao*, koga pamtimo po interesantnoj predstavi *Eraritjaritjaka*, na kojoj su izveštači lomili jezik, kao i po pobjedničkoj predstavi na jednom od prošlih BITEF-a, *Štifterove stvari*, u kojoj su igrali klaviri, bez ijednog glumca na sceni.

Ovoga puta, u produkciji Teatra Vidi, iz Lozane, Švajcarska, čuli smo izuzetan muški kvartet "Hilijard", jednu od najboljih vokalnih grupa

na svetu. Predstava je, zapravo, koncert u tri slike, po tekstovima T.S. Eliota, Franca Kafke, Morisa Blanšoa i Samjuela Beketa. Izuzetnost rada kompozitora i reditelja Hajnriha Gebelsa (1952) ogleda se u partiturama po kojima stvara svoje predstave. Precizne do mere muzičke kompozicije, slikovno neobično zanimljive, glumačko/pevački dovedene do savršenstva, Gebelsove predstave su tipično festivalski produkti i teško je zamisliti njihov repertoarski život. Samo trenirana festivalska publika ima živaca da nekoliko sati traži suštinu u savršenstvu forme. BITEF nas je u tome izvežbao.

U to ime, neobična je i nagrada publike 45. BITEF-a, koja je dodeljena četvorosatnoj predstavi još jednog ovdašnjeg ljubimca Franka Kastorfa (1951), Folksbine, Berlin, Nemačka. Dodajući novelu *Seljaci* jednoj od najpoznatijih "komedija" Antona Pavloviča Čehova *Tri sestre*, Kastorf je pokazao rusku tranziciju sa dve strane, pogledanu od proletarijata i aristokratije, uz izuzetnu upotrebu videa i, naravno, uz odlične glumce. Ali, taj zahvat publiku košta živaca, i kraj premijere je dočekala grupica gledalaca u parteru. O reprizi da se i ne govori. No, ta manjina je glasala za Kastorfa. U jednoj rečenici rečeno, čudne su te nagrade publike na BITEF-u. Pobedila je, pre nekoliko godina, na primer, predstava za bebe, na koju može da uđe samo nekoliko desetina gledalaca, a ostali ostanu pred vratima, ili ona sa klavirima, u kojoj nema glumaca, takođe samo za pozorišne istraživače. Ko, onda, čini BITEF-ovu publiku?

Jožef Nađ, dobitnik "Politikine" nagrade 45.

BITEF-a, izveo je projekat koji je sačinio za ovogodišnje Praško kvadrijenale, *Bez naslova*. U narečenom "filozofskom istraživanju prostora intimnosti" učestvovala je i umetnica An-Sofi Lanselen. U toku festivala promovisana je i knjiga Milana Mađareva o Jožefu Nađu, znamenitom umetniku koji živi i radi u Kanjiži.

Dogodila su se i dva kurioziteta: jedan na samom kraju festivala, kada su članovi "Les ballets C de la B" iz Genta, Belgija, u režiji Alana Platela i Franka Van Lekea izveli spektakl *Gardenia*, o zatvaranju istoimenog najpoznatijeg transvestitskog kabarea u Barseloni, koji se iscrpeo u pitanju jesu li izvođači... Odgovor je "da". Ima neodoljivih elemenata poezije u ovoj predstavi, ali i patetike koja uništava smisao poruke. Drugi kuriozitet imao je elemenat horora, jer je scena Srpskog narodnog pozorišta u Novom Sadu, gde su se igrali Bergmanovi *Krici i šaputanja*, u režiji Andrea Šerbana (Mađarsko pozorište, Kluž, Rumunija) bila prava "dušegupka", od vrućine, pomanjkanja vazduha, klaustrofobije i ispraznosti predstave.

Ničeg novog pod kapom nebeskom! Tražiti novost po svaku cenu, bio bi unapred uzaludan (ljubavni) trud.

Iz godine u godinu, BITEF pokušava da pokaže provokaciju, koje više, kao ni tragedije, nema. Bar posle prvih desetak minuta predstave.

No, ne ulazeći u preskupe avione vidimo ono što drugi rade, i to na visokom nivou evropskog teatra. Imamo taj luksuz i treba da budemo zahvalni.

Dragana Bošković

Hleba i Zagora

Odlazak Serđa Bonelija jedan je od događaja koji ne obeležavaju samo evropsku i svetsku strip scenu, već i čitavu jednu eru

IGROM SLUČAJA, BAŠ u godini koja obeležava pedesetu godišnjicu nastanka stripa o Zagoru, stigla je vest o smrti Serđa Bonelija, ne samo vlasnika izdavačke kuće koja je ove stripove objavljivala (Sergio Bonelli Editore), već i Zagorovog kreatora.

Serđo Boneli je naslednik porodične imperije produkcije stripova, koju je još četrdesetih godina, u Italiji koja se oporavljala od rata, pokrenuo njegov otac Đanluidi Boneli. Formula koju je Boneli senior smislio bilo je stvaranje obimnih strip svezaka koje su u redovnom razmaku nudile celovite epizode posvećene popularnim junacima. Mladi čitaoci su iz nedelje u nedelje bili u prilici da iščitavaju stotine stranica ovih (jeftino proizvedenih) strip svezaka. To je podrazumevalo čitavu industriju koju je podržavao tim strip crtača, scenarista i drugih saradnika, na način koji je u to vreme bio uobičajeniji u Americi nego u Evropi. Već 1948. godine pojavio se *Tex*, strip o Teksu Vileru, rendžeru sa Divljeg zapada, koji se do danas smatra najpopularnijim italijanskim stripom ikada kreiranim. Usledio je čitav niz serijala koji su tokom decenija započinjani i gašeni, od kojih su i kod nas poznati Komandant Mark, Dilan Dog, Marti Misterija, Ken Parker, Mister No, Dampir i dr. Serijali Boneli produkcije postali su popularni u mnogim evropskim zemljama, naročito na Jugu kontinenta. Tu valja uključiti Tursku, i ogromno latinoameričko

tržište, zahvaljujući kojem se tiraži ovih stripova mere vrtoglavim brojkama. Stoga je odlazak Serđa Bonelija jedan od događaja koji obeležavaju evropsku i svetsku strip scenu, možda i čitavu jednu eru – u Italiji je to bila udarna vest u najvećim medijima.

MISTER STRIP: Kao i mnogi koji su aktivni u oblasti stripa, imao sam priliku da sretnem Serđa Bonelija – premda ikona strip izdavaštva, bio je vrlo jednostavan i srdačan; pratila ga je fama da voli da troši novac na putovanja, i da boravi u egzotičnim krajevima sveta. Iako je lično usmeravao čitavu mašineriju ispred koje je stajao, pored stripa o Zagoru (za kojeg je napisao praktično sva scenarija do 1980. godine), jedini lik kojeg je samostalno kreirao bio je Mister No (objavljivanje započeto 1975. godine), inspirisan vlastitim boravkom u Amazoniji.

“Sa Bonelijem se družim već više od trideset godina, najpre kao čitalac njegovih izdanja, naravno”, kaže u izjavi za “Vreme” Andrea Placi (Plazzi), strip žurnalista i urednik. “Za nekoga kao ja, ko je rođen šezdesetih, pa i za generacije pre toga, Serđo Boneli je bio neko ko je već bio započeo sa radom, pre nego što smo se mi i rodili. Tako da nikada nisam poznavao svet bez Bonelija! On je posedovao bezmernu, apsolutnu ljubav prema stripu, i to je bilo ono što

je pokretalo njegovu izdavačku kuću – giganta ‘teškog’ nekih četrdesetak miliona evra. Veoma bogat čovek po bilo kom merilu, Serđo Boneli je svesno izabrao da svoju firmu ne razgrana na različite delatnosti, niti ga je interesovalo otvaranje novih poslovnih polja, već je bio u potpunosti posvećen onome što ga je jedino zanimalo – objavljivanju stripova. Bio je to porodični posao, koji je obavljao zajedno sa sinom Davidom, koji je bio zadužen za marketing i licence. Praktično do poslednjeg dana, Serđo Boneli je uređivao i odobravao svaku stranicu pre nego što bi odlazila u štampariju. Iako ga je, s druge strane, gotovo svaka generacija mladih ljudi iz sveta stripa uzimala na zub kao ‘konzervativca’, i ‘čoveka sistema’, istina je da je bio oprezan, ali ipak otvoren za promene. Uvek se trudio da obnavlja svoje koncepte i da eksperimentiše, stvarajući stalno nove vrste ‘glavnotokovskog’ stripa, tako da je bilo moguće da uz već zastarele koncepte kao što je Zagor istovremeno postoje i sofisticirani serijali kao što su *Napoleone* i *Jan Dix*, inspirisani oniričkim temama i sa ambicijama da zadovolje publiku sa većim umetničkim kriterijumima.”

ČEŽNJA ZA AVANTUROM: Bonelijeve stripove su prilično rano, još od kraja šezdesetih, objavljivani i u našoj sredini, najpre

zahvaljujući novosadskom Dnevniku, i svako-ko imaju veoma važno mesto u popularnoj kulturi SFRJ, pa i nakon raspada države. Kao i druge, mnogi poznavaoци popularne literature su svoje detinjstvo provodili čitajući edicije kao Lunov Magnus strip ili Zlatnu seriju, zatim odrastali tra-gajući za nečim “dublji-m”, za stripom koji pre-vazilazi populistički kliše (kada su im se Zagor i Komandant Mark činili u najmanju ruku smeš-nim), a zatim su, kao već oformljeni ljubitelji ili možda i stvaraoci stripa, osetili neku vrstu če-žnje za tim jednostavnim pričicama iz prošlosti.

Beogradski strip autor Darko Perović je, po-čev od 1997. godine, prema scenariju Đanfran-ka Manfredija crtao storije koje su se pojavile u Bonelijevim serijalima *Magični vetar* (*Magi-co vento*) i *Šangajski đavo* (*Shanghai Devil*), uči-nivši da ovdašnja sredina ne samo konzument-ski, već i stvaralački učestvuje u celoj ovoj pri-či. Danas su Bonelijeve edicije prisutne na na-šem tržištu zahvaljujući beogradskoj izdavačkoj kući “Veseli četvrtak”. Možda se trag koji je Bo-neli ostavio u našoj sredini meri i beleškama koje su ljudi sa ovih prostora upisali na zvaničnom veb portalu izdavačke kuće Sergio Bonelli Edi-tore, otvorenom za utiske čitalaca nakon smr-ti osnivača. Tako je moguće pročitati zapis (na srpskom): “Iskreno Hvala, maestro! Zagor mi je bio idol, iako sam sada više nalik na Čika. Ka-ramba i karambita!”

Jedan italijanski ljubitelj stripa je zapisao: “Kao dečak, čitao sam svakog dana Bonelije-ve stripove. Mogu da kažem da sam odrastao na hlebu i Zagoru!” U vreme ekonomske krize, koja je zahvatila Italiju, vest o (može se reći izne-nadnoj) smrti Serđa Bonelija kao da je doprinela izvesnom pesimističkom sentimentu. Italijanski pisac, urednik i strip scenarista Dario Morgan-te nam je rekao: “Za mnoge od nas koji smo ra-dili u industriji stripa ili na neki drugi način bili deo te scene, Bonelijeva smrt je zaista loš znak... On je bio veoma vitalan čovek, a podatak da je poslednjih meseci bio bolestan nije ni stigao da dopre do javnosti. Uprkos tome što je vest o nje-govoj smrti dospela do svih važnih medija, re-klo bi se da tome nisu posvetili onoliko prostora koliko bi se očekivalo – Italiju trenutno more neke veće brige. Sve se to dešava u zemlji gde je gotovo svako dete raslo uz Boneli edicije... Ser-đo Boneli je bio pravi reprezent italijanskog čo-veka druge polovine dvadesetog veka – iskren, kome naporan rad nije stran, i koji je u biti levi-čar. Danas, sa smrću Bonelija odumire i ta Itali-ja koju smo pamteli.”

◀
Saša Rakezić

► tv manijak

Piše: Dragan Ilić

Budi muško na moj znak

Nedeljama unazad, na TV Prvoj sam gledao odbrojavanje do početka šou-programa “**Izađi na crtu**”. Ovaj potencijalni hit bio je veoma popularan u Nemačkoj gde je na “crti” stajao Štefan Rab, našoj publici poznat kao autor pobeđničke pesme na Eurosongu *Satelit*. Naš rab božji je **Milan Kalinić**, atletske građe i plav kao po nemačkoj licenci.

Ništa novo, još jedan spektakl kao deo promotivnog nadmetanja pri lansiranju jesenjih programskih šema. Sudeći po najavama na Pinku i Prvoj, imaćemo **superkvalitetan program**, ma nećemo se cele zime mica-ti od TV ekrana. **Šipak!**

No Srbija je zemlja gde uprkos najboljoj nameri, pri pokušajima presađivanja stranih TV pelcera obave-zno dođe do mutacije.

Količina “učitanih” značenja (po pravilu negativnih) tolika je da je gotovo nemoguće razmišljati po pravi-lima suve tržišne logike. Producentima koji su planirali jesenju šemu verovatno nije ni palo na pamet da će se premijera poklopiti sa najavljenom **Paradom ponosa**. Tako je slogan “Izađi na crtu”, koji je i ime emisije, došao rame uz rame sa najavama desničara koji poručuju “**Čekamo vas...**” Kako čovek tu da bude pametan, kada obično nadmetanje **1 na 1** postaje deo opšteg loženja na fajt. Televizija kao medij voli konfrontaciju, ali u ovom slučaju – sličnost sa pozivanjem na nasilje tokom Parade ponosa je po meni kontraproduktivno.

Da ironija bude veća, TV spot koji najavljuje šou na Prvoj, kao i kampanja po bilbordima i štampa-nim medijima, prikazuje **atletsko telo mladog Kalinića**, bez lica, sa kadrom koji dopire do golih prepona. Neupućeni gledalac će lako pomisliti da je reč o **gej oglasima** ili, što je mnogo češći slučaj – preparatu za popravljanje muške potencije. Novine su preplavljene ovim reklamama koje nude mala remek-dela PR knji-ževnosti. To su izmišljene ispovedi naših muškaraca koji su “zaškrpali”, ali sada rade ko singerice. Tu se da-kle “na crtu” izlazi sa **isukanom muškošću**.

No, budimo ipak poštteni prema uticaju gej kulture i estetike u našim komercijalnim medijima. Na vrhuncu svog uzleta, Pink je svesno upotrebio **gej estetiku** stvarajući novi “look” naših turbo-folk vedeta. Dok nisu dopali u ruke naših stilista, pevači i pevačice su izgledali upravo onako kako se od njih očekivalo na tezgama po kafanama. Izuzetak su malo duže suknje ili odela za nastupe na državnoj televiziji. TV Prva, u suštini, ponovo pokušava da Pink **pobedi njegovim oružjem**, jer koristi istu matricu – u tehnološkom i produkcij-skom smislu prilagođenu 2011. godini. Ako se sećate, gotovo identičan TV spot snimio je pre više od deset godina Boško Jakovljević, go do pasa sa farmerkama spuštenim do prepona. Nakon toga u video-spotovima za pevaljke ste imali barem jednog (a kod Cece pola tuceta) tih **dus ili dibidus golih muškaraca** sa pločica-ma na stomacima i naduvanim bicepsima. Ti kršni momci su uvek đuskali u pozadini ili se uvijali oko “zve-zde”, a nisu mi izgledali kao navijači ili fajteri. Poruka nabildanog tela i “izlaženja na crtu” jeste – gledajte Prvu, to je **Pink na steroidima!**

U borbi za što veći deo medijskog i marketinškog kolača ovo se može shvatiti kao prozivka.

Još jedan gaf me podsetio na genetsku srodnost ove dve televizije. Dobro se sećam emisije “Siti” gde je voditeljka opušteno najavila Madoninu kandidaturu za “majora” jednog gradića u Americi. Ova **izgublje-nost u prevodu** ponovila se kada je Ivan Ivanović opušteno pitao Brajana Ferija o bendu “**Foksi mjuzik**”, a vredna grafika je to titlovala u prevodu. Niti će Madonu da penzionišu kao pukovnika (ili pukovnicu) niti će Feri da menja ime benda. U oba slučaja je prisutna beskrajna lakoća zabave, omaška koju možemo na-zvati “**čortanizmom**” prema rodonačelnici Adrijani Čortan. Ona je Novi Sad nazvala “**Nju nau**” u razgovo-ru sa gošćom u studiju.

Sve će ovo biti simpatično i nikom neće škoditi, ali pokazuje jednu tužnu činjenicu. Naš javni medijski pro-stor obeležen je nasiljem, čak i kada to nije naša namera, a greške u prevodu su **tužan znak** da se sve lošije razumemo sa svetom.

Obećana

Desilo se ono što Palestinci i veći deo muslimanskog sveta nazivaju istorijskim događajem. Palestinski predsednik Mahmud Abas podneo je 23. septembra zahtev za punopravno članstvo Palestine u Ujedinjenim nacijama. Prema tom zahtevu, palestinska država bi trebalo da obuhvati Zapadnu obalu, pojas Gaze i istočni Jerusalem. Generalni sekretar UN Ban Ki Mun prosledio je zahtev Savetu bezbednosti, ali tu se priča o punopravnom članstvu Palestine u UN završava, jer su Sjedinjene Američke Države najavile da će staviti veto na palestinski zahtev

Situacija je na prvi pogled paradoksalna. Pre godinu dana, predsednik SAD Barak Obama, čiji izbor su pratile i nade da će doći do promene u politici SAD na Bliskom istoku koja bi omogućila trajni mir između Izraela i Palestinaca, na sednici Generalne skupštine UN govorio je o pravu Palestinaca

na sopstvenu državu. Međutim, kada su Palestinci najavili podnošenje zahteva, Obama je izjavio da “nema prečice do mira na Bliskom istoku”, da se mir neće postići “saopštenjima i rezolucijama u UN”, već direktnim pregovorima Izraelaca i Palestinaca o svim nerešenim problemima. Uzalud su Palestinci ponavljali

zemlja

SVEČANI DOČEK: Predsednik
Palestinaca Mahmud Abas u
Ramaluhu po povratku iz Njujorka

Fotografije: REUTERS

da je jedan od povoda za podnošenje zahteva u UN jednogodišnji prekid pregovora, uz nastavak izgradnje jevrejskih naselja na Zapadnoj obali – veto SAD je siguran, a to je jedno od retkih pitanja oko kojih u Kongresu SAD nema suprotnih mišljenja. Izraelski premijer Benjamin Netanjahu pohvalio je američko reagovanje i zahvalio Obami, govoreći o “medalji časti”

koju bi predsednik SAD trebalo nosi zbog svog stava. SAD pominju i da bi jedna od posledica sa kojima bi Palestinci mogli da se suoče mogla da bude i ograničavanje finansijske pomoći SAD sadašnjoj palestinskoj državi, koja je u poslednjih pet godina dobila 2,5 milijardi dolara.

Palestina je kao nezavisna država proglašena još 1988. godine, sa Jerusalimom kao glavnim

gradom, iako je on pod kontrolom Izraela. Tu državu priznaje više od 120 zemalja sveta, ali u UN ima samo status posmatrača. Uz dvotrećinsku većinu u Generalnoj skupštini, gde SAD nemaju pravo veta kao u SB, Palestina bi mogla da dobije status “posmatrača države koja nije članica”, da bude birana u organizacijama UN, ali bez prava glasa. Francuski predsednik Nikola Sarkozy podržao je takvu mogućnost, uz zahtev da pregovori između Palestine i Izraela počnu za mesec dana, da se postigne saglasnost oko granica za šest meseci i potpiše mirovni sporazum do kraja sledeće godine.

Ban Ki Mun je apelovao na izraelskog premijera da “odgovorno, uzdržano i mudro” reaguje na odluku Palestinaca. I Ban Ki Mun je, poput Obame, potvrdio da podržava palestinsku državu, ali i izneo mišljenje da je put do države moguć samo preko pregovora. Na pregovore je pozvao i Herman van Rompaj, predsednik Evropske komisije, a unutar same EU postoje različita mišljenja o statusu Palestine u UN.

Generalna skupština UN ovacijama je dočekala Abasa. Neki članovi izraelske delegacije, među kojima i šef diplomatije Avigdor Liberman, napustili su salu kada je Abas prišao govornici. Međutim, i izraelski premijer Netanjahu bio je nagrađen aplauzom u GS UN. On je izjavio da Izrael ponovo nudi ruku svim susedima njegove zemlje, posebno Palestincima, kao i Egiptu, Jordanu i Turskoj, da je Izrael spreman na “bolne kompromise” i da bi “Palestinci trebalo da žive u svojoj slobodnoj državi”, ali i da budu spremni na kompromise i da “ozbiljno uzmu u obzir bezbednosne brige Izraela”.

Uz toliko pominjanje mira na svim stranama, reklo bi se da razloga za zabrinutost nema, ali svi su svesni da je u pitanju puka retorika. Posle priča o miru, padaju teže reči, koje zvuče mnogo realnije kada se zna višedecenijska istorija izraelsko-palestinskog sukoba. Nikola Sarkozy je upozorio da bi američki veto u SB mogao da podstakne još jedan talas nasilja u regionu, čega se svi pribojavaju, što ne znači da će bilo ko odstupiti od svojih pozicija.

NEIZMIRLJIVI STAVOVI: Izraelski državni vrh definitivno odbacuje opciju dve države u

MRŽNJA: Žid na Zapadnoj obali i paljenje izraelske zastave

granicama iz 1967. godine, što traže Palestinci. Izraelski premijer je rekao da bi povlačenje s okupiranih teritorija samo pojačalo islamske ekstremiste i da je suština sukoba odbijanje Palestinaca da priznaju jevrejsku državu. Izraelski zamenik ministra spoljnih poslova Deni Ajalon poručuje da palestinska područja nisu okupirana, pa da Palestinci shodno tome ne mogu legitimno polagati pravo na Zapadnu obalu. "Ni nacije ni države pod imenom Palestina 1967. godine nije bilo. Je li je uopšte ikada bilo? Prisustvo Izraela na Zapadnoj obali rezultat je odbrambenog rata, to područje ne bi trebalo posmatrati kao okupirano, nego kao sporno područje." Sa druge strane, Abas neprekidno ponavlja da pregovora ne može biti dok Izraelci grade naselja na Zapadnoj obali i dok se ne vrate granice pre sukoba iz 1967. godine.

Usred arapskog proleća, kada padaju režimi u arapskim zemljama, odnos prema Izraelu i Palestincima je pitanje koje ponovo izranja

na površinu. Potezanje Izraela kao neprijatelja je zgodno za svaku zemlju koja pretenduje da bude lider u muslimanskom svetu, poput Turske i njenog premijera Tajipa Erdogana. Erdogan je veliki deo svoje sadašnje slave u regionu stekao kada je najavio zahlađenje odnosa sa Izraelom. Povod je bio odbijanje Izraela da se izvini zbog prošlogodišnjeg ubistva devetorice turskih aktivista, koji su brodovima pokušali da doture pomoć Palestincima u blokiranoj Gazi. Erdogan je zatražio u UN da se izvrši međunarodni pritisak na Izrael da sklopi mir sa Palestincima, a nešto ranije se podsmevao Izraelu, nazivajući ovu zemlju "razmaženim detetom Zapada".

I Egipat, drugi blizak saradnik Izraela u muslimanskom svetu, u ovom trenutku se udaljava od Izraela. Upad demonstranata u izraelsku ambasadu u Kairu, čiji je povod bio ubistvo pet egipatskih vojnika od strane Izraelaca na egipatsko-izraelskoj granici, samo je jedan od simptoma novog doba u odnosima između

ove dve zemlje. Čini se da vojska, koja praktično vlada posle pada Hosnija Mubaraka, nije spremna da na svaki način guši mržnju i nezadovoljstvo prema Izraelu, što je opšte mesto među stanovništvom arapskih zemalja. Ukoliko na vlast posle izbora dođu partije sa islamiističkim predznakom, poput Muslimanske bratće, za tako nešto će biti još manje volje. Kako zbog podilaženja "volji naroda" tako i zbog toga što je umesto ispunjavanja socijalnih zahteva i drugih unutrašnjih problema uvek lakše te probleme prekrivati mržnjom prema spoljašnjem neprijatelju, a tu Izrael u arapskom svetu nema konkurencije osim, možda, Amerike.

I iranski predsednik Mahmud Ahmadinežad više voli da se bavi spoljnom politikom nego domaćim problemima. Ahmadinežad je 22. septembra u svom govoru na zasjedanju Generalne skupštine UN ponovio veći deo svojih prošlogodišnjih optužbi na račun SAD i Izraela; optužio ih je da izazivaju ratove, promišlju globalnu "neslogu" i šire "totalitarizam"; otkrio je i "arogantne sile" Zapada da izazivaju svetsku recesiju i socijalnu nejednakost, naglasio da su zapadne sile iskoristile terorističke napade 11. septembra kao izgovor za napade na Irak i Avganistan. Tokom njegovog govora, delegacije SAD i još dvadesetak država napustile su dvoranu. Mada njegovi čelnici vole da pričaju o bratstvu svih muslimana, Iran u inostranstvu najaktivnije pomaže šiitski Hezbolah u Libanu.

SAM PROTIV SVIH: Sadašnja izraelska vlada ne pokazuje želju da popusti na bilo kom polju, jer je po ustaljenom mišljenju u ovom delu sveta popuštanje znak slabosti koji neprijatelj jedva čekaju. Stiće se, ipak, utisak da po prvi put Izrael deluje zbunjeno, i kao da ne zna kako da se suoči sa događajima koji se ređaju po arapskom svetu. Gubitak Turske i Egipta kao retkih saveznika u tom svetu je ozbiljan udarac za ovu zemlju. Možda bi Erdogan našao i drugi povod da pokaže zube Izraelu, ali odbijanje Izraela da se makar izvini za ubistvo devet turskih aktivista idealno mu se namestilo. Baš kao i nemušto izvinjenje Izraela zbog pogibije egipatskih vojnika novim (starim) vlastima u Kairu. Požar kojim plamti Sirija ostavlja Izrael bez reči, u dubokoj zebnji. Ova zemlja srlja u kaos sa nepredvidivim rezultatima, i lako bi se moglo desiti da se unutrašnji bes okrene prema spoljašnjem neprijatelju, a nema dela sirijskog društva, bio za ili protiv sadašnje vlasti, koji nije kivan na Izrael zbog okupacije Golanke visoravni koja traje od 1967. godine. Još

Rat bez kraja

Nerešivosti palestinsko-izraelskog problema doprinosi i činjenica da su u taj sukob upetljani interesi velikog broja zemalja, ne samo iz regiona. Bliski istok je oduvek bio previše važan da bi bio prepušten samo njegovim stanovnicima. Kada se posle Prvog svetskog rata raspala Otomanska imperija, područje su među sobom delile velike sile poput Velike Britanije i Francuske. Velikoj Britaniji je kao mandatno područje pripala Palestina, gde su ogromnu većinu stanovništva činili Arapi, ali se demografska slika menjala doseljavanjem Jevreja iz celog sveta u zemlju koju smatraju svojom istorijskom domovinom. Samo dan posle proglašenja Izraela 1948. godine počeo je napad vojski Egipta, Sirije, Transjordanije, Iraka, Libana i Jemena, uz učešće arapskih boraca iz Palestine. Apsurde kasnijih prelamanja interesa na ovom području pokazuje i činjenica da je u tom ratu važnu ulogu u naoružavanju Izraela imao Sovjetski Savez, koji je kasnije počeo da podržava arapske susede Izraela, čiji su najbliži saveznik postale SAD.

Poraz arapskih država u ratu 1948. godine doveo je do brojnih političkih prevrata u mnogim arapskim zemljama. U Siriji je 1949. počela serija vojnih udara koja se okončala tek 1963. dolaskom na vlast Hafeza el Asada, oca sadašnjeg predsednika Sirije Bašara el Asada; posledica tog rata bilo je i svrgavanje egipatskog kralja Faruka i proglašenje Republike 1952. godine; jordanskog kralja Abdulaha je 1950. godine ubio Palestinac, nezadovoljan potpisivanjem primirja sa Izraelom.

I u narednim decenijama, širom regiona, ali i čitavog muslimanskog sveta, odnos prema Izraelu i palestinskom pitanju bio je važan faktor kako spoljašnje tako i unutrašnje politike. Režimi koji su sa Izraelom sklopili mir, poput Egipta Hosnija Mubaraka i Jordana pod vođstvom kralja Huseina, bili su sa sumnjom i mržnjom gledani u arapskom svetu, ali i od strane velikog broja domaćeg stanovništva. Dolazak Hosnija Mubaraka na vlast usledio je posle smrti tadašnjeg predsednika Sadata, čije se ubistvo smatralo posledicom politike pomirenja sa Izraelom.

bi se moglo ispostaviti da je za Izrael sadašnji predsednik Bašar el Asad najpogodniji vladar Sirije, jer je poznati neprijatelj uvek bolji od nepoznatog. Od preliivanja sukoba i talasa izbeglica iz Sirije strepe i Liban i Jordan, poslednja zemlja regiona koja za sada drži svoje dobrosusedske pozicije prema Izraelu. Sukobi vojske pokojnog jordanskog kralja Huseina sa palestinskim oružanim formacijama 1970. godine izgledaju kao davna prošlost, ali među velikim brojem palestinskih izbeglica i njihovih potomaka koji i sada žive u Jordanu još su i te kako živa sećanja na "crni septembar".

Teške situacije su verovatno svesni iskusni delovi izraelske vlasti. Ministar odbrane Jehud Barak je u nedavnom privatnom obraćanju državnom rukovodstvu rekao: "Pooštravanjem tenzija sa Palestincima prizivamo izolaciju Izraela." On je navodno dodao da Izrael mora da osmisli naprednu strategiju kako bi se suočio sa realnošću "arapskog proleća". Ehud Barak je rekao izraelskim vođama da će, kada ovogodišnji bilans bude jasno sveden, svi morati "da se zapitamo šta smo mogli uraditi drugačije". Međutim, Netanijahu i dalje uglavnom pretili, kao i drugi članovi izraelske vlade, poput tvrdog populiste Avigdora Libermana, ministra spoljnih poslova.

Čini se da su na nepopustljivim pozicijama zajedno dva najvernija saveznika u ovom delu sveta, Izrael i SAD. Posle intervencija u Iraku i Avganistanu, rejting najveće svetske sile u muslimanskom svetu srozao se na niske grane. U poslednje vreme, Americi se ljutito obraćaju i saveznici poput Pakistana i Turske, a stavljanje veta na zahtev Palestinaca, koji muslimanske zemlje redom podržavaju, na duži rok će cementirati priču da Amerika podržava Izrael po svaku cenu, uvek preko leđa muslimana.

NA IVICI HAOSA: Sve to, međutim, ne znači da je položaj Palestinaca mnogo povoljniji i perspektivniji nego što je do sada bio. Oni navode da su za podnošenje zahteva za prijem u UN podstaknuti "arapskim prolećem". Mada trenutno deluje da se muslimanski svet ujedini oko podrške, ne bi bilo prvi put da se ta podrška izmakne i da Palestinci budu moneta za potkusurivanje u trgovanju zbog sopstvenih interesa. Osim toga, ni unutar same palestinske zajednice nema saglasnosti šta je konačan cilj. Hamas, koji je na vlasti u Gazi, želi nestanak Izraela; Palestinska uprava, koja drži vlast na Zapadnoj obali, ne odbacuje mogućnost da prihvati Izrael kao državu. Ne treba zaboraviti da je prethodnih decenija, u sukobima različitim palestinskih frakcija, poginulo bar onoliko

Palestinaca koliko i u borbama sa Izraelcima.

Mada je predsednik Palestine po povratku iz Ujedinjenih nacija dočekan kao heroj na Zapadnoj obali, verovatno je i on svestan da međunarodno priznanje samo po sebi ne bi rešilo nijedan od nagomilanih problema među Palestincima, poput očajnog stanja ekonomije. Priznanje ne bi prisililo Izrael ni da povuče svoju vojsku na granice od pre 1967. godine, niti bi se stotine hiljada palestinskih izbeglica vratile u svoje domove iz kojih su prethodnih decenija proterane. Možda Abas traži ono što sada izgleda nemoguće da bi dobio bar nešto konkretno, a možda je zahtev u UN posledica frustracije i očaja. Tu frustraciju izaziva i odbijanje bilo kakvog gesta Izraela i SAD kojim bi se pokazalo da priča ove dve zemlje da žele da se dođe do nekakvog trajnog rešenja ima bilo kakvu osnovu. Posle 20 godina pregovora, jevrejsko stanovništvo na Zapadnoj obali je udvostručeno, Izrael drži pod kontrolom ceo Jerusalim, Gaza je izolovana, i većina Palestinaca misli da je priča Izraela o pregovorima samo kupovanje vremena u kome Jevreji ostvaruju sve što poželeva.

I kada je stanje u ostalim zemljama bilo mirnije, sukobi Izraela i Palestinaca mogli su da u haos bace čitav region. U ovom trenutku, nemir i neizvesnost u ostatku regiona kao da podiže temperaturu između Palestine i Izraela. U takvom stanju, stvari lako izmiču kontroli, za šta je na ovim prostorima bilo bezbroj dokaza prethodnih decenija. Iz sukoba je Izrael, uz podršku SAD, izlazio skoro uvek kao pobednik, dovoljno jak da ne poštuje nijednu rezoluciju UN koja mu nije odgovarala. Postavlja se pitanje zašto je onda Izraelu i SAD bilo toliko stalo da zaustave pokušaj Palestine da postane ravnopravan član UN? U surovom igri svako se trudi da ne pokaže slabost, ali bar deo odgovora sigurno ne podleže racionalnom objašnjenju.

ZALOG MRŽNJE: Dva naroda istog, semitskog porekla nerazmrsivo su upletena u klupko smrti i rata. Velike sile su problem projektovala i konvertovale za daleku budućnost, a traganje za mirovnim procesom koji niko ne želi deluje besmisleno. Sigurno i na jednoj i na drugoj strani postoje oni koji su svesni da život zasnovan na mržnji koja se upija od rođenja nije nikakav залог za budućnost, ali glas takvih se najslabije čuje, naročito u danima poput sadašnjih, kada ratni bubnjevi ponovo tutnje na području gde već decenijama retki periodi mira smenjuju rat koji neprekidno traje. ◀

Momir Turudić

NEPOBEDIVI DVOJAC: Putin i Medvedev na kongresu Jedinstvene Rusije

Foto: REUTERS

Rokada u Kremlju

Povratak u budućnost

Premijer Vladimir Putin biće predsednik, a predsednik Dmitrij Medvedev premijer, odlučeno je prošle subote na partijskom kongresu Jedinstvene Rusije. Ishod parlamentarnih izbora 4. decembra i predsedničkih marta sledeće godine niko ni ne dovodi u pitanje. Dok borci za demokratiju i zapadni mediji kritikuju primopredaju državne vlasti pri partijskom vrhu i autokratsku rusku vlast, zapadne vlade prećutno, a predstavnici privrede izražavaju olakšanje zbog "kontinuiteta političke stabilnosti"

DMITRIJ ANATOLJEVIČ, OPUŠTEN i dobro raspoložen, najavljuje predsedničku kandidaturu Vladimira Vladimiroviča. Vladimir Vladimirovič skromno se zahvaljuje na "velikoj časti" koja mu je ukazana i odlučnim glasom kaže da "Rusija mora da bude jaka", da mora da ima privredni rast od šest do sedam odsto godišnje da bi postala jedna od pet najrazvijenijih privreda sveta, te da će to ostvariti sa Dmitrijem Anatoljevičem na čelu njene vlade. Vladimir Vladimirovič obećava dvadeset miliona novih radnih mesta u narednih dvadeset godina. Niko od 11.000 ljudi koji oduševljeno aplaudiraju i skandiraju na olimpijskom stadionu Lužnjiki u Moskvi ne sumnja da će dvojac koji je i do sada vodio Rusiju bar toliko dugo ostati na vlasti.

Na kongresu partije Jedinstvena Rusija prošle subote praktično je izvršena formalna primopredaja državne vlasti: predsednik Dmitrij Medvedev ustupio je svoje mesto premijeru Vladimiru Putinu, premijer Putin svoju funkciju predsedniku Medvedevu. Pitanje pobjednika parlamentarnih izbora 4. decembra ove i predsedničkih marta 2012. godine uopšte se ne dovodi u pitanje. Ni u Rusiji, ni izvan Rusije.

Za partijsku rokadu na čelu države glasaju 582 delegata. Uzdržanih nema, ali jedan delegat glasa protiv kandidature Putina za predsednika države. Vidno iznenađen, Putin pita: "Gde je ta osoba? Ko je taj disident?", prenose zapadne agencije. Ali ništa ne može da poremeti pobjedničko raspoloženje na stadionu

Lužnjiki, tu "posebnu energiju" koja se oseća u vazduhu, kako atmosferu opisuje Medvedev. Predsednik Rusije, u koga su neko vreme nevladine organizacije, borci za ljudska prava i liberalne grupacije polagali nade kao u mogućeg reformatora ruskog političkog sistema i vesnika "prave" demokratije, koji je svojevremeno kritikovao činovnički aparat i rekao da "moraju da nauče da pošteno pobeđuju i pošteno gube", na ponovnom ustoličenju Putina kao glavnokomandujućeg hvalio je na sva usta "unutrašnjopartijsku demokratičnost" Jedinstvene Rusije. Na Zapadu se dugo spekulisalo o tome da bi Medvedev mogao da se suprotstavi Putinu, naveliko su se citirale njegove izjave o vladavini prava i društvenom pluralizmu.

NESMENJIVA VLAST: Ako sve glavne protagoniste posluži zdravlje, čini se da je vlast u Rusiji zacementirana do 2024. godine. Nakon promene ustava predsednički mandat od sledeće godine traje šest umesto dosadašnje četiri godine. Putin bi tako bez dodatnih legalističkih akrobacija mogao da vlada narednih dvanaest godina.

Zapadni mediji o primopredaji državne vlasti u Rusiji na partijskom kongresu uglavnom pišu ironično, sve u smislu "car je mrtav, živeo car", o Medvedevu govore kao o "virtuelnom" predsedniku. Povodom Putinovog sasvim izvesnog trećeg predsedničkog mandata – mogući protivkandidati u trci za predsednički mandat, kao što su šef komunista Žjuganov ili šef nacionalističke Liberalno-demokratske partije Žirinovski, nemaju nikakve šanse – i pobeđe Jedinštvene Rusije izvlači se stara teza da je vlast u Rusiji defakto nesmenjiva, te da Rusija stoga i nije demokratska država, da u njoj tobože vlada princip da nije važno kako se glasa, već ko broji glasove. Nemački "Spigl" navodi primer Čečenije u kojoj Jedinštvena Rusija redovno osvaja 99 odsto glasova, kao nekada Socijalistička partija Srbije na Kosovu. Kaže se da je Putin za svoja dva predsednička

Partijska čistka

Putinova kandidatura za predsednika Rusije – koji je tu funkciju već vršio u dva mandata od 2000. do 2008. godine – nije nikakvo iznenađenje. Obelodanjanje da će ponovo stati na čelo države čitavih pola godine pre predsedničkih izbora očigledno bi trebalo da dodatno osnaži poziciju Jedinštvene Rusije pred decembarske parlamentarne izbore, na kojima joj je cilj osvajanje dvotrećinske većine u Dumi. Zbog lošeg glasa koji bije partiju u narodu, da je puna "lopova i korumpiranih gubernatora" (od 172 ispitane države Rusija je po indeksu korumpiranosti na 154. mestu) zbog čega je na lokalnim izborima prošlog proleća osvojila jedva 40 odsto glasova, Putin je kao šef Jedinštvene Rusije pre parlamentarnih izbora "očistio" partiju. Imenovao je 360 novih kandidata koji nikada do sada nisu učestvovali na izborima, jedva polovina dosadašnjih poslanika u Dumi može da računa na novi mandat. Većina ih je iz udruženja Sveruski narodni front – predstavnici omladinskih organizacija, organizacija veterana ili sindikata bliskih Kremlju.

U ZDRAVOM TELU: Vladimir Putin

mandata stavio demokratske institucije, organizacije koje promovišu razvoj civilnog društva i medije pod državnu kontrolu. Moskovske dnevne novine "Moskovski komsomolac" pišu da je konačno došlo vreme da se Rusija preimenuje u "Putlandiju". "Putin će zauvek ostati na vlasti", rezignirano je izjavio mladi ruski političar Ilja Jašin, jedan od vodećih ljudi opozicionog pokreta Solidarnost.

Iako nešto okrnjena, popularnost Putina u Rusiji je i dalje velika. Rusi nisu zaboravili u kakvom je haosu bila zemlja posle raspada Sovjetskog Saveza, u kakvoj se bedi živelo pred kraj mandata predsednika Borisa Jeljcina. Od 2000. do 2010. godine privredna snaga Rusija je porasla za okruglo 60 odsto, prosečna mesečna primanja su se sa 81 popela na 614 dolara. Procenat stanovništva koje živi ispod granice siromaštva opalo je sa 29 na 13 odsto. Uz to je zemlji bačenoj na kolena posle hladnog rata Putin pružio osećanje ponosa da je ponovo postala velesila. "Slabi dobijaju batine", rekao je jednom Putin, a to Rusiji više nikada ne sme da se dogodi.

ZAVISNI OD NAFTE: Kritičari pak smatraju da je ruska privreda isuviše zavisna od izvoza nafte i gasa – prema proceni svetske banke sektor energije i sirovina čini četvrtinu bruto društvenog proizvoda (BDP) – da je Rusija svoj procvat i privredni rast od oko 10 odsto mogla da zahvali isključivo skoku cena nafte na početku 21. veka. Izostala su suštinska ulaganja u trulu infrastrukturu i tehnologiju koja datira još iz sovjetskih vremena. Zbog toga je svetska privredna kriza Rusiju pogodila kao malo koju drugu zemlju – BDP je opao za čitavih osam odsto.

I pored toga Kremlj pred parlamentarne i

predsedničke izbore najavljuje da će vojska do 2020. godine dobiti 500 milijardi evra, da će se uskoro udvostručiti plate policajaca i činovnika. Rusija ima oko 1,7 miliona državnih činovnika, jedan milion vojnika i milion policajaca. Oko 200 milijardi evra ide za obnovu puteva, a ranije najavljeno povećanje dažbina za nepokretnosti i komunalije se odlaže. Jedinu koji se u vrhu vlasti javno protivio ovakvim izdacima i kritikovao rokadu na čelu države rekavši da ne želi da bude deo Medvedevljeve vlade, ministar finansija Aleksej Kudrin, najuren je po kratkom postupku na insistiranje Medvedeva. Kudrin, koji je važio za Putinovog čoveka, izjavio je u utorak da je dao ostavku jer se ne slaže sa "rizičnim finansijskim kursom" vlade, koji povećava budžetski deficit. Dvojac Putin–Medvedev demonstrirao je jedinstvo.

KONTINUITET POLITIČKE STABILNOSTI: Rusija će ove godine zabeležiti privredni rast od oko 4,2 odsto, umesto željenih šest do sedam odsto. "Jasno je da ovaj privredni model koji zavisi od cene nafte i gasa ne može da nosi privredni rast", kaže Kris Viver iz ruske investicione banke "Trojka dijalog". Potrebno je povećanje stranih investicija, a članstvo u Svetској трговинској организацији moralo bi da bude prioritet Rusije.

Dok zapadni mediji i belosvetски borci za demokratiju ismevaju Rusiju kao "kneževinu" ili je napadaju kao nedemokratsku, u političkim krugovima zapravo vlada prećutno olakšanje zbog "kontinuiteta političke stabilnosti" koju u izgled stavlja prosta rokada na čelu Rusije. Predstavnici privrede otvoreno govore o tome da je Putin garant za "kontinuiteta" u Rusiji. Smatra se da će politička izvesnost zaustaviti beg kapitala koji je prošle godine iznosio 25 milijardi evra. Šef austrijske građevinske firme Strabag Hans Peter Hazelštajner kaže da je, i pored opravdane kritike zbog izostanka reformi u Rusiji, sigurnost u planiranju koja iz toga proističe gotovo neverovatna prednost u odnosu na evropsku politiku. U proizvodnji u Rusiji je, na primer, švedska Ikea uložila do sada 296 miliona evra i planira otvaranje novih pogona, a Koka-Kola bi u narednih pet godina trebalo da uloži 2,23 milijarde evra.

Kada je u novogodišnjoj noći 1999. bolesni Boris Jeljcin imenovao Vladimira Putina za prelaznog predsednika, ovaj je obećao: "Ni jednog jedinog minuta neće doći do vakuuma vlasti u ovoj zemlji." Obećanje je ispunio.

Andrej Ivanji

Oporezivanje milionera

Kada je Voren Bafet, težak 50 milijardi dolara, napisao da plaća procentualno manji porez od svoje sekretarice, to je inspirisalo američkog predsednika Baraka Obamu da predloži zakon o većem oporezivanju najbogatijih. Ideju podržava dve trećine američkih birača, pa i Bil Gejts, i francuski i nemački biznismeni, ali ona ima i žestoke protivnike: mnoge milijardere, a i "reganovce" i "fridmanovce", koji su bili i za "zatvaranje javnih parkova", a sada se protive takozvanom Bafetovom zakonu

UPITAN TOKOM AMERIČKE velike depresije zašto je pljačkao banke, neki Vili Saton je odgovorio: "Zato što tamo leži novac." Iz konteksta se da zaključiti da neoliberalni autor teksta u kome se anegdota spominje aluziju upućuje na adresu američkog predsednika Baraka Obame, koji je objavio plan za smanjivanje zaduženja SAD, a u okviru njega povećanje poreza za najbogatije, koju inače podržava većina Amerikanaca.

Obama je inspirisan inicijativom multimilijardera Vorena Bafeta, teškog 50 milijardi dolara, koji je prošlog meseca u kolumni u *Njujork Tajmsu* napisao da plaća porez po nižoj stopi od svoje sekretarice: "Ja plaćam samo 17,4 procenata oporezovanih prihoda, to je manje od procenta koji plaćaju službenici u mojoj kompaniji (*Berkshire Hathaway*)." Bafet, kako piše magazin *Tajm*, nije objasnio kakva je struktura njegovih prihoda, na koje je platio 6,9 miliona poreza za 2010. godinu, i da li je imao neka oslobađanja od poreza, ali zdravorazumska pretpostavka govori da čovek koji ume da zaradi 50 milijardi dolara, ume i da nađe rupe u poreskim zakonima.

Bafetovi prihodi najverovatnije potiču od njegovih dividendi koje su u SAD oporezovane po stopi od 15 procenata. U 1996. jedan odsto Amerikanaca koji pripadaju klubu najbogatijih sticao je 59,7 odsto svojih prihoda preko plata i nadnica, a sudeći po analizi institucije *The World Top Incomes Database*, prošle godine ih je bilo 55,7 odsto. Ostalo su zaradili iz profita.

U američkoj štampi predsednička inicijativa se zove Bafetov zakon i po svojoj prilici tako će biti nazvan i zakon koji predlaže Obama, ako

republikanci pristanu. Pored Vorena Bafeta, ideju o većem oporezivanju najbogatijih podržava i Bil Gejts, jedan od trojice najbogatijih ljudi na svetu, koji poziva bogataše da se udruže, ne na nacionalnom, nego na globalnom nivou i da kao "svesni Zemljani" deo svog novca odvoje za dobrobit stanovnika planete.

Kada je pedesetih godina XX veka promovisan *cadillac eldorado*, najbogatiji Amerikanci su plaćali 90 odsto poreza na prihode, a tokom sledećih pedeset godina su teret federalnog poreza prevalili na sve ostale. Razlika između stopa po kojima porez plaćaju najbogatiji i najsiromašniji je, u međuvremenu smanjena. Kritičari takvog stanja kažu da su niski porezi nakon šezdesetih glavni razlog što su bogati postali toliko bogatiji, a nejednakost u visini prihoda u SAD došla je na nivo od pre jednog veka.

Bogati imaju više novca pa tako i mogućnost da utiču na politiku i da tako obezbede dalje smanjenje sopstvenog oporezivanja. U SAD 1997. porez na kapitalnu dobit je smanjen sa 28 odsto na 20 odsto, a pod Džordžom Bušom mladim na 15 odsto, a da su navodno prihodi američkog budžeta od takse na kapitalnu dobit ostali isti deceniju i po.

Kriza dovodi u pitanje taj model, ne samo u Americi.

EVROPSKE TENZIJE: U Evropi u kojoj se bitka oko toga ko će snositi teret krize vodi i na ulicama Atine, Madrida, Pariza, Londona i

DOBROVOLJNI DAVALAC DOLARA:
Milijarder Voren Bafet

Dablina, takođe isplivava kontroverza oporezivanja milijardera. U Britaniji su torijevci najavljivali smanjivanje oporezivanja onih koji zarađuju preko 150.000 funti sa 50 na 40 odsto, ali se vode teške rasprave o tome da li je moralno ili čak i ekonomski ispravno da se jednostrano smanji poresko opterećenje za vrlo mali broj najbogatijih, kad ne mogu da se smanje porezi za milione drugih.

Deni Aleksander, glavni sekretar britanskog trezora, izjavio je na jednoj konferenciji Liberalnih demokrata (Lib Dem) da će to obezbediti

**APEL NA SAVEST BOGATIH:
Predsednik SAD Barak Obama**

Fotografije: REUTERS

da 350.000 najbogatijih plate svoj poštenu udeo (*fair share*) poreza.

Londonški *Economist* piše da su neki bogati Nemci i Francuzi potpisivali peticije u korist većih poreza. Luka di Montezemolo, koji prodaje *ferarije* mnogima od njih, izjavio je za italijanski list *La Repubblica* da je ispravno da bogati plate više. Široka publika se slaže: u Americi koja mrzi poreze (*tax-hating America*), dve trećine anketiranih podržava Obamin predlog da se oporezuju najbogatiji. Ideja nailazi na podršku i u Evropi u kojoj su najviši prihodi znatno više oporezovani nego u Americi (Austrija 50 odsto, Belgija 50 odsto, Danska 51,5 odsto, Finska 53 odsto, Francuska 41 odsto, Nemačka 45 odsto...). Francuzi pripremaju povećanje poreskih stopa za one koji zarađuju više od 500.000 evra godišnje, a Italijani za one teže od 300.000 evra. Uglav-

nom, što je zemlja manje razvijena, manji su porezi na visoke zarade (Makedonija 10, Srbija 14, Rusija 13, Rumunija 16 odsto).

Ideja o većem oporezivanju kapitalista je prošle jeseni plasirana i u Hrvatskoj i na rečima su je podržali tamošnji biznismeni, ali uz ogradu koju je najbolje definisao Ivica Todorić, jedan od bogatijih Hrvata: "Bitno je naglasiti da je jedno percepcija bogatstva, a sasvim drugo – realne mogućnosti oporezivanja. Podržavam dodatno oporezivanje bogataša, ali u slučajevima gde mogućnost oporezivanja, odnosno stvarno bogatstvo objektivno i postoji..." Srpski biznismeni su se u anketama uglavnom izjašnjavali protiv dodatnog oporezivanja.

ISTRAGA U RAJU: Vidljivi su i pokušaji da se smanji izbegavanje oporezivanja, mada je po nekim analizama naplata poreza u Evropi

veća nego u Americi. U Velikoj Britaniji, u okviru pokušaja da se smanji deficit, regrutuju oko 2000 poreskih inspektora da istraže izbegavanje oporezivanja, uz javno iznetu pretpostavku da oko 5000 bogataša u toj zemlji krije novac u of-šor zonama. Britanci su uspeli da postignu sporazum sa Švajcarcima o tome da se kamate onih koji ulažu novac u švajcarske banke, bez povrede tajnosti njihovih računa, ipak oporezuju po stopi od 27 do 48 odsto i da se porez ustupi zemlji čiji su rezidenti. Slične pregovore vode i Nemci, a i Amerikanci, mada su oni daleko od dogovora.

Stalni predstavnik Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) za Srbiju Bogdan Lisovolik je prošle jeseni rekao da Srbija treba da suzbija utaju poreza preko of-šor zona – u skladu sa najboljom evropskom praksom. Na apel predsednika Republike Borisa Tadića da srpski biznismeni treba da pokažu ekonomski patriotizam i plaćaju porez u Srbiji, a ne u zemljama "poreskim rajevima", bivši ministar trgovine Slobodan Milosavljević je izjavio da ima prostora za promenu određenih domaćih zakona, kako se ne bi sve prepuštalo voluntarizmu i osećaju onih koji to treba da urade.

KLUB 0,3 Odsto: Naravno, u Americi ima mnogo milijardera koji se protive tome da se klatno vrati nazad, a neki komentatori kažu da će se oni toj reformi protiviti pa makar se svet raspao na parčiće. Magazin *Tajm* objašnjava da bogataši i sada traže rupu u zakonu i citira nekog Marka Matsona iz firme *Matson Money* teške 2,9 milijardi dolara: "Verujem da ću duplirati svoje prihode pre nego što ih Obama konfiskuje..."

Neki manji američki listovi u tom kontekstu s priličnim ogorčenjem pominju Larija Silversteina, vlasnika Svetskog trgovinskog centra koji su razorili arapski teroristi 11. septembra 2001, koji ne obazirući se na nacionalnu tragediju traži dvostruku osiguravajuću kompenzaciju, pošto su tamo bile dve kule od sedam milijardi dolara, umesto 3,5 milijardi koliko je specifikovano u osiguravajućoj polisi popunjenoj mesec i po dana pre terorističkog akta.

Broj ljudi koji potpadaju pod Bafetov zakon je, po jednima, u američkim okvirima veoma mali – obuhvata samo njih 60.000. Drugi kažu

da će Bafetov zakon obuhvatiti 450.000 "respektabilnih Amerikanaca koji plaćaju svoj porez i spavaju mirno", što je opet hrpica od 0,3 odsto među 144 miliona poreskih prijava popunjenih 2010. u SAD.

Obamin tim tvrdi da je američka država morala da pozajmi 700 milijardi dolara da bi održavala poreske olakšice za bogate, a da ceo Obamin program za povećanje broja radnih mesta iznosi oko 440 milijardi.

Izvode se i poređenja te bogate grupe sa 46,2 miliona Amerikanaca koji su prošle godine živeli ispod tamošnje linije siromaštva – koja je po američkom Ministarstvu zdravlja u 2011. za četvoročlanu porodicu iznosila 22.350 dolara, a za jednočlanu 10.890.

Sadašnji američki poreski sistem ima šest "razreda" onih koji za porez izdvajaju 10, 15, 25, 28, 33, 35 odsto svojih prihoda, a u svakom razredu oni na vrhu te grupe plaćaju više od onih na dnu. Poreski obveznici iz srednje klase u proseku plaćaju od 15 do 25 odsto.

Milioneri u načelu plaćaju 35 odsto poreza na plate, ali poreske statistike kažu da je u 2008. 400 najbogatijih ljudi u Americi oko 60 odsto svojih prihoda (u proseku 270 miliona dolara u 2008) ostvarilo iz kapitalne dobiti, na šta su porez plaćali po stopi od 18 odsto u proseku.

Saradnici finansijskih mogula često zarađuju šestocifrene dolarske plate ili bonuse koji ih svrstavaju među najveće poreske obveznike. Amerikanci koji zarađuju preko milion dolara godišnje u proseku su plaćali porez po stopi od 23,3 odsto. Oni koji zarađuju od 500.000 do milion dolara godišnje plaćaju porez po prosečnoj stopi od 24 odsto.

Prosečni zaposleni Amerikanac je uz sva ▶

FILANTROPI: Džordž Soroš i zadužbina Melinde i Bila Gejtsa

poreska oslobađanja slao Ujka Semu, odnosno federalnoj vladi, 13,6 odsto svoje zarade, a oni s godišnjom platom između 30.000 i 50.000 dolara – 7,2 odsto.

Bafetov zakon kaže da kapitalisti (investitori) koji zarade milion dolara godišnje treba da plate isti porez kao svaki drugi Amerikanac srednje klase. Po sadašnjem sistemu Bafetova sekretarica odvaja za porez veći procenat svoje zarade nego njen gazda, najbogatiji čovek na svetu, zato što su u prethodnim administracijama kapitalisti oslobađani poreza kako bi se povećale investicije i zato što oni koji zarađuju preko miliona dolara nisu obuhvaćeni obavezanim socijalnim osiguranjem. Naime, doprinosi za socijalno osiguranje ne plaćaju se na prihode iznad 106.800 dolara – iznad te sume milijarderi su oslobođeni doprinosa, a pripadnici srednje klase nikada ne dosegnu taj nivo prihoda i plaćaju socijalno osiguranje na sav svoj prihod.

Protivnici oporezivanja, međutim, kažu da

je svaki dolar koji je Bafet dobio oporezovan dva puta: dividende su im isplaćene iz profita na koji je porez platila korporacija po stopi od 35 odsto, a drugi put se porez plaća kad on dođe u privatne ruke. U okviru velikog pogađanja koje traje ima gledišta da bi porez na prihode bogatih mogao i da se poveća ako ga se korporacije oslobode kako bi se uklonila prepreka da se ekonomija zavrti.

Bafetova sekretarica plaća porez na platu i na bonuse po stopama koje idu i do 35 procenata za najviše prihode.

PET MITOVA: Vodi se žestoka polemika za i protiv. Jedan članak u londonskom *Ekonomistu* nosi naslov “Oporezivanje i klasni rat: Lov na bogate”...

Džon Stil Gordon, autor knjige *Carstvo bogatih: Epska istorija američke ekonomske moći*, pokušava da dekonstruiše pet mitova o bogatašima:

Prvo osporava mit “Milioneri su bogati”. Autor *Epske istorije američke moći* izračunava da

milion u banci generiše kamatu od oko 50.000 dolara, što je skoro jednako prihodu prosečnog domaćinstva u 2010. godini...

Kaže da je biti bogat postalo skupo: bogatstvo od milion dolara bilo je neobično u XIX veku, pa je i samu reč milioner skovao tek 1827. književnik, kasniji britanski premijer Bendžamin Dizraeli. Godine 1845. Mozes Bič, izdavač lista *Njujork san*, objavio je pamflet “Bogatstvo i biografije bogatih građana Njujorka”. Kriterijum za dolazak na Bičovu listu bila je zarada od 100.000 dolara. Prva *Forbsova* lista 400 najbogatijih ljudi u Americi, objavljena 1982, kao najmanje bogatstvo pominje 75 miliona. Mnogi su se obogatili u poslednjih 30 godina – zahvaljujući mikroprocesorima (Dell, Microsoft, Bloomberg) – pa su sada na listi samo milijarderi.

Drugi osporeni mit: “Milioneri misle da su bogati...” “Bogat”, kao i “siromašan,” kako tvrdi Džon Stil Gordon, relativni su pojmovi. Autor u tom kontekstu kaže i da je prosečna američka porodica bogatija i od najluđih snova prosečne porodice u Bangladešu. Porodica koja živi od američkog prosečnog prihoda od 50.000 dolara možda misli da su oni sa 500.000 dolara bogati, ali ta druga familija verovatno zna familije koje su bogatije od nje, koja verovatno misle da im treba pet miliona dolara godišnje da budu stvarno bogati, itd.

Autor pominje internet anketu u kojoj 44 odsto anketiranih u tom onlajn istraživanju izjavljuje da milion godišnjih prihoda čini čoveka “bogatom”. U jednom redovnom istraživanju 2008. u Čikagu samo 22 odsto je izjavilo da zlatno jaje od milion dolara čini čoveka bogatom. Autor pominje istraživanje kompanije *Fidelity Investments* u kome četiri od deset milionera za sebe kažu da nisu bogati. Većina anketiranih savetnika za investicije izjavljuje da milion nije dovoljan za penzionisanje. Kada je Džon D. Rokfeler saznao 1913. da je pokojni Dž. P. Morgan ostavio imovinu vrednu 60 miliona, uključujući i poznatu umetničku kolekciju, navodno je izjavio: “*And to think – he wasn’t even rich.*” I treba da mislimo da nije bio bogat...

Autor osporava treći mit: “Milioneri plaćaju manji porez nego siromašni...” Kaže da polovina američkih porodica ne zarađuje dovoljno da bi uopšte plaćala porez. Po štampi se pojavilo mnogo tvrdnji da 50 odsto Amerikanaca ne plaća porez, ali kritičke analize govore da i siromašniji i te kako plaćaju razne poreze. U Americi kao federalnoj državi, pored federalnog, porez se plaća svim nivoima vlasti, državam, gradovima, a u njih treba uračunati

poreze na dohodak, na imovinu, na promet, na uvoz, na plate, na imanja i poklone, kao i razne takse.

Zanimljiva je i analiza mita: "Milioneri dele ista uverenja..."

Autor kaže da je to možda bilo tačno u prerevolucionarnoj Francuskoj, "gde su plemići bili izuzeti iz oporezivanja, pa posle zbog toga bili izloženi smrtonosnom pronalasku dr Giljotina", ali da to nije tačno u Americi u XXI veku, gde su razlike među bogatima isto tako velike kao i među ostalima.

Kao primer, on navodi Džordža Sorosa i na *Forbsovoj* listi takođe visoko kotiranu braću Čarlsa i Davida Koha, vlasnike druge po veličini američke kompanije *Koch Industries*, teške 100 milijardi dolara. Soros finansira demokratske kampanje, a braća Koh pomažu "revoluciju Partije Čajanka". Obama je 2008, na primer, dobio 60 odsto glasova onih s prihodima ispod 50.000 dolara i 52 odsto glasova onih koji zarađuju više od 200.000. Mekejn je osvojio srednju klasu.

Ta *Epska istorija američke moći* takođe uči da su u Americi milioneri uvek imali slobodu da se ne slože s Belom kućom i da su Franklina Ruzvelta, jednog od najbogatijih predsednika SAD, nazivali klasnim izdajnikom kada je uveo "new deal", a da su i Džona F. Kenedija proglasili verolomnim kada je nekoliko dana pre nego što će biti ubijen predložio plan nazvan "Rat siromaštvu".

Taj očito neokonzervativni autor osporava i tezu da Obamino oporezivanje milionera neće limitirati investicije, potcrtavajući neoliberalnu tezu da oporezivanje uvek razara investicione odluke: "Zašto bacati novac u produktivnu imovinu, onu koja donosi prihod i uvećava bogatstvo kroz proizvodnju bogatstva, ako novac može da se oporezuje", piše sarkastično.

Protivnici oporezivanja kažu da sistem i nije toliko "nefer" koliko se tvrdi, te da, kako piše londonski *Economist*, jedan odsto najbogatijih Amerikanca plaća više od trećine svih federalnih poreza u Americi (i oko 40 odsto poreza na prihode) – mada uzimaju manje od 20 odsto prihoda pre oporezivanja. Dalje se razvija teza da bogati, kad im se smanji porez, više ulažu u otvaranje novih radnih mesta. Kaže da je nezaposlenost u SAD smanjena za trećinu (sa 6,2 na 4,2 odsto) četiri godine nakon što je Buš smanjio poreze 2003.

POLITIČARI I MILIONERI: Britanski premijer Dejvid Kameron i predsedavajući Ferarija Luka Kordero di Montezemolo

DEVET AMERIČKIH TAJNI: Nasuprot neoliberalnim "fridmanovcima", "koji su predlagali i zatvaranje javnih parkova", u raspravu su isto tako aktivno uključeni i zagovornici oporezivanja.

Jedan tekst u *Njujork tajmsu* glasi: "Devet stvari koje kapitalisti ne žele da znaju":

1. Siromašni Amerikanci zaista plaćaju porez – porez na gas, porez na promet, komunalne takse i ostale poreze – niko ne živi bez poreza u Americi...

2. Najbogatiji Amerikanci ne nose teret križe pošto socijalno i zdravstveno osiguranje i porez za nezaposlene uglavnom plaća 90 odsto nadničara.

3. U osnovi bogati plaćaju manje poreze.

4. Mnogi veoma bogati ne plaćaju porez uopšte, zato što hedž fondovi menadžere nagrađuju ne isplatom oporezivog keša, već davanjem akcija u fondovima, na šta porez plaćaju tek kad akcije u fondu pretvore u keš, što za mlade menadžere može da dođe i posle nekoliko decenija.

5. I (iznenađenje!) od Regana naovamo, samo su bogati stekli značajne prihode: prosečan prihod ogromne većine – 90 odsto Amerikanaca – porastao je za oskudna 303 dolara, ili jedan odsto. Drugačije rečeno, u odnosu na svaki dolar koji je velika većina ljudi zaradila u 1980, u 2008. njihov prihod je bio do jedan dolar i jedan cent.

Prosečna zarada onih jedan odsto na vrhu je, međutim, u tom periodu više nego udvostručena – u proseku na 1,1 milion dolara.

6. Kad je reč o korporacijama, priča je ista – veća kompanija, manji porezi.

7. U toj kontratezi iznosi se i tvrdnja da neke poreske olakšice razaraju radna mesta. Godine 2004. saglasnošću demokrata i republikanaca dozvoljeno je, na primer, da 800 kompanija koje rade u inostranstvu izvrše repatrijaciju svoje delatnosti, da vrate posao kući u Sjedinjene Američke Države. Umesto uobičajenih 35 odsto poreza, kompanije su plaćale samo 5,25 odsto. Republikanski senator iz Nevade Džon Ensin tvrdio je da će to u Americu doneti 660.000 novih radnih mesta.

Pfizer, farmaceutska kompanija, bila je po toj analizi najveći dobitnik. Donela je kući u SAD 37 milijardi dolara, uštedela 11 milijardi dolara poreza, odmah "omogućila" da oko 40.000 radnika ode,

a sve u svemu, čini se da je zatvoreno najmanje 100.000 radnih mesta.

8. Republikanci takođe vole da oporezuju.

9. Druge zemlje to rade bolje...

Američki zagovornici oporezivanja bogatih kažu da moguli novac koji uštede izbegavanjem poreza ne troše za kreiranje radnih mesta, već ga ulažu u hedž fondove preko kojih u sadašnje vreme špekulišu naftom i hranom, čije cene skaču i potkopavaju ekonomski oporavak većine Amerikanaca i izazivaju patnju širom sveta. Moguli uštedeni "poreski novac" pozajmljuju vladi kupujući njene obveznice. Onda vlada mora da oporezuje ostale da bi bogatima platila kamatu. Drugo, bogati novac ušteden smanjenjem oporezivanja ulažu u Kinu, Indiju i drugde, gde se otvara više radnih mesta nego u Americi, sa više robe, koja se kupuje za dolare, koji se gomilaju u stranim bankama i kod stranih vlada, koje onda pozajmljuju američkoj vladi, koja ne oporezuje dovoljno sopstvene bogataše...

Milan Milošević

Mladima nedostaje seksualna edukacija

I mladići i devojke su zainteresovaniji za kontracepciju nego ranijih godina

Foto: M. Milenković

“ŽIVI SVOJ ŽIVOT, saznaj svoja prava. Uči o kontracepciji!”, slogan je ovogodišnjeg Svetskog dana kontracepcije (SDK), obeleženog 26. septembra na Tašmajdanu u Beogradu. Lekari Udruženja za reproduktivno zdravlje, sa predstavnicima kompanija koje su podržale SDK, promovisali su prava mladih na informisanost o reproduktivnom zdravlju i istakli važnost edukacije, neophodne da bi se promenio trenutni trend nekorišćenja savremenih sredstava kontracepcije u Srbiji.

Zajedno sa mladima koji su se okupili na Tašmajdanu, organizatori su formirali oblik kontraceptivne pilule i poslali simboličnu poruku o važnosti kontracepcije u očuvanju reproduktivnog zdravlja, prema kome se mladi, sa različitih krajeva sveta, odnose na različite načine.

Prema istraživanju sprovedenom u 29 zemalja širom sveta ove godine, farmaceutske kompanije “Bayer”, koja pored ostalih podržava Svetski dan kontracepcije – informisanost o savremenim metodama kontracepcije se razlikuje od zemlje do zemlje.

Srbija je među zemljama sa najnižom stopom korišćenja savremenih kontraceptivnih sredstava, kako u svetu tako i u regionu. Prema istraživanju Instituta za majku i dete, iako najveći broj mladih u seksualne odnose stupa sa 16 ili 17 godina, informisanost o odgovornosti koju seksualna aktivnost nosi je na niskom nivou. Čak 79,7 procenata ispitanih nije znalo da odgovori na pitanje o tome kako se određuju plodni dani (period kada je mogućnost začeća najveća), dok svaka deseta devojka uzrasta od 15 do 25 godina smatra da je abortus metod kontracepcije. Rezultat je liderska pozicija u broju abortusa. “To se može promeniti jedino edukacijom i informisanjem mladih”, smatra predsednica Udruženja za reproduktivno zdravlje doc. dr Ana Mitrović-Jovanović.

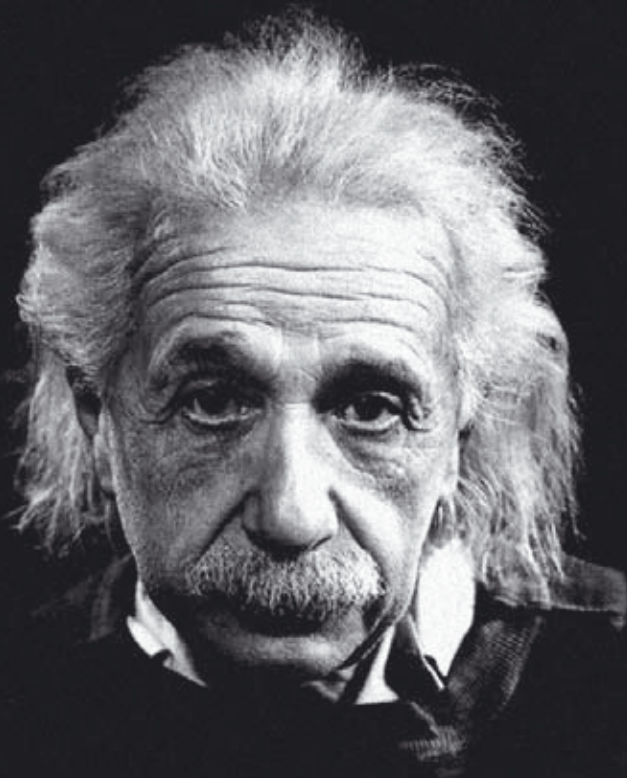
U Srbiji se mladi najčešće informišu putem medija i interneta. Internet sajt www.21dan.com prvi je internet portal na srpskom jeziku koji

uređuju ginekolozi, a koji mladima pruža informacije o kontracepciji i odgovornom seksualnom ponašanju. Doc. dr Ana Mitrović-Jovanović, jedna od saradnika na pomenutom sajtu, kaže da je posećenost sajta velika i da se kroz pitanja koja mladi postavljaju ginekolozima vidi izvestan napredak u vezi sa svešću o reproduktivnom zdravlju. “I mladići i devojke su zainteresovaniji za kontracepciju nego ranijih godina. Zato je edukacija jako važna, i veliki korak je učinjen kroz pokretanje sajtova, ali ne možemo se lečiti i obrazovati preko interneta.” Savremena kontracepcija u vidu kondoma, spirala, kontraceptivnih pilula, pilula za dan posle, dostupna je mladima u Srbiji kao i vršnjacima u ostalim zemljama sveta. Međutim, većina mladih oslanja se na predrasude poput toga da će kondom svakako pući i da može da umanjiti intimnost i da su kontraceptivne pilule “hormonske bombe”. Lekari Udruženja za reproduktivno zdravlje objašnjavaju da je dvojna zaštita, kombinovanjem prezervativa i pilule, najefikasnija. Dok

kondom sprečava prenos polnih bolesti, pilula sprečava začeće. Savremene pilule, kako objašnjava doktorka Mitrović-Jovanović, mogu zapravo da pomognu u regulisanju menstrualnog ciklusa, ublažavanju predmenstrualnih tegoba, regulaciji telesne težine i problemima sa aknama. One sadrže različite količine hormona i zato je važno konsultovati lekara pre upotrebe. “Ne odgovara svakome ista pilula, zato je jako važno otići kod ginekologa. Ono što je prava pilula za jednu devojku, ne mora biti za drugu. Individualnim pristupom se zapravo sprečavaju moguća neželjena dejstva”, kaže doktorka Mitrović-Jovanović.

Udruženje za reproduktivno zdravlje, osnovano 2007. godine, kao nestranačko i neprofitno, stručno udruženje, istražuje narušavanje reproduktivnog zdravlja i sprovodi edukaciju mladih podizanjem svesti o reproduktivnom zdravlju. Uz podršku Ministarstva zdravlja, od 2006. godine formirana su savetovališta za mlade pri domovima zdravlja u istom cilju. Međutim, za promenu trenutne slike u zemlji potrebna je konstantna edukacija. Seksualna edukacija u školama u Srbiji ne postoji. Na okruglom stolu “Zdravlje i mladi”, održanom u maju ove godine, predstavnici Ministarstva prosvete i nauke istakli su dobru volju da podrže očuvanje reproduktivnog zdravlja mladih, ali su zaključili da je teško organizovati takav vid edukacije. Da je potrebna ne samo podrška već i konkretna akcija Ministarstva prosvete kako bi se uvođenjem seksualne edukacije u obrazovni sistem očuvalo zdravlje mladih, veruje i doktorka Mitrović-Jovanović: “Na tom okruglom stolu ja nisam prepoznala neku veliku zainteresovanost Ministarstva prosvete, iako su oni istakli važnost ovog pitanja, a seksualna edukacija u obrazovnom sistemu je od ogromne važnosti i doprinela bi u smanjenju broja abortusa u narednih deset godina.”

Petra Živić

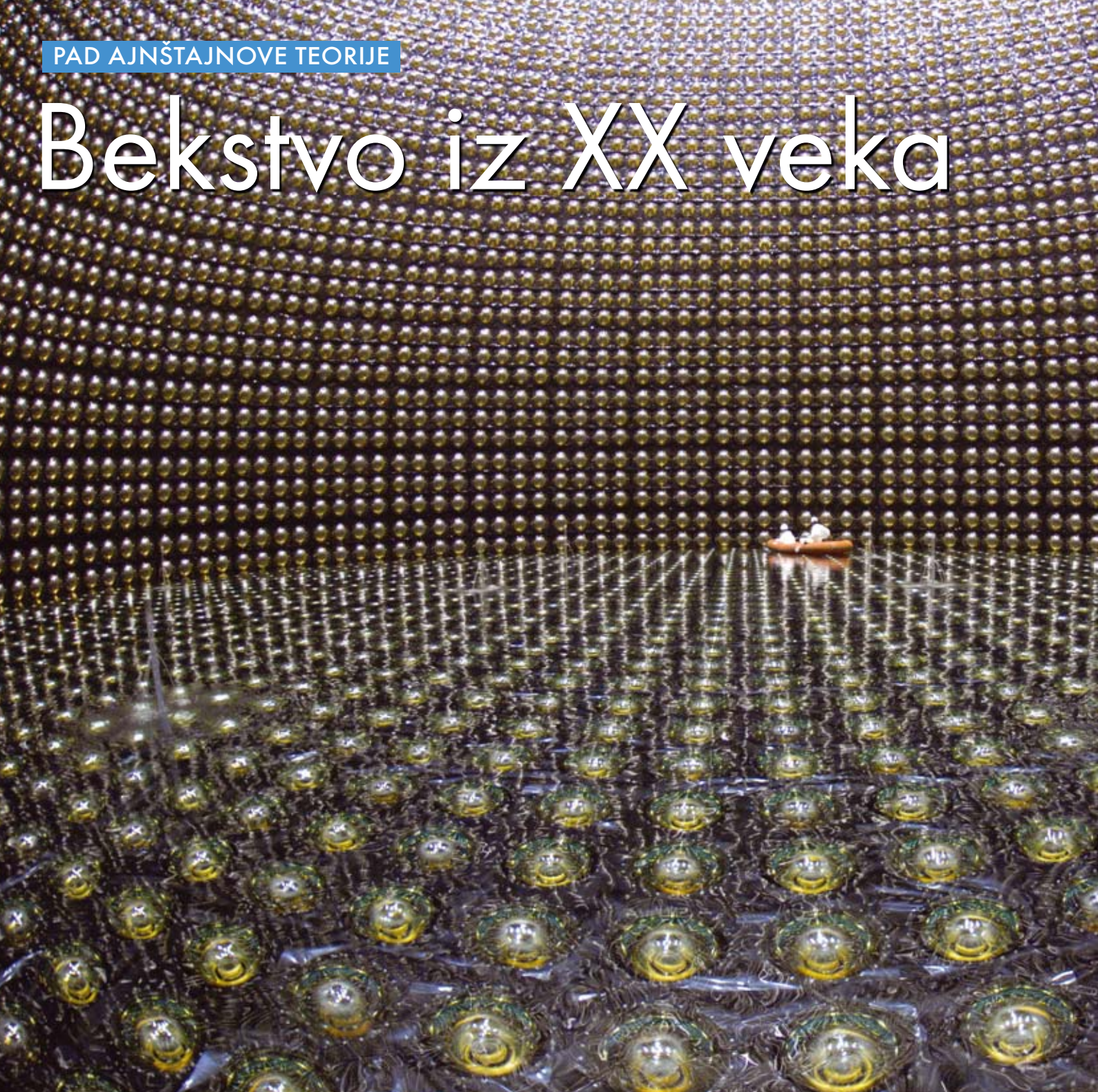

Trideset

Ako uzroci zaista postoje, nakon iznenađujućeg eksperimenta koji pokazuje da se neke subatomske čestice kreću brže od svetlosti, posledice mogu biti višeznačne. Ako se nakon nezavisnih eksperimenata dokaže da je tačno kako su neutrina oborila Ajnštajnovu teoriju relativnosti, onda:

1. to još ne znači da duhovi postoje,
2. teorija evolucije, kao ni druga naučna saznanja, nemaju ništa s tim,
3. to nikako ne znači ni da je egzaktnost fizike dovedena u pitanje,
4. nisu nepouzdati ni verodostojnost ni dosadašnji rezultati potvrđeni eksperimentima,
5. nisu sumnjivi čak ni eksperimenti koji su potvrđivali Ajnštajnovu teoriju, ali
6. to ipak znači kraj nauke XX veka;
7. promeniće se jedan od dva postulata Ajnštajnovе teorije,
8. za fizičare će se desiti nešto nalik padu Njutnove klasične mehanike,
9. i teorija relativnosti će važiti samo u "ograničenom domenu", ali
10. u očima laika Ajnštajn više neće biti ona ikona koja je bio;
11. za naučnike će se otvoriti čitava serija izazova,
12. povećaćе se ulaganja u fiziku visokih energija,
13. veliki broj mladih istraživača će se vratiti fundamentalnim pitanjima;
14. dugoročno, uloga fizike će se promeniti,
15. biće ponovo stavljena pred ključni izazov i ključna pitanja o svetu;
16. to znači da se desilo otkriće čiji bi uticaj na kulturu mogao biti nesaglediv,
17. otkriće koje će duboko uticati na umetnost, od SF-a do savremene drame,
18. ali i na ljudsku misao uopšte;
19. kao i uvek, razne tehnološke posledice su brojne i zasad nepredvidljive,
20. otvorena je šansa za mnoge egzotične fizičke teorije,
21. moći će da se na drugi način razgovara o poimanju vremena,
22. a neko bi čak mogao postaviti pitanje postojanja etra;
23. Tesla ipak nema ništa s tim, kao ni svi oni koji su samo nagađali da je Ajnštajn u krivu,
24. njegova teorija je pružila tako duboke uvide u strukturu sveta, koji su, bar na epistemološkom planu, ostavili i mogućnost sopstvene greške;
25. sada je možda vreme za nešto sasvim novo,
26. možda su moguća međugalaktička putovanja kroz takozvane crvotočine,
27. možda etar postoji,
28. možda je zaista moguće putovati kroz vreme,
29. možda se neke posledice dešavaju pre uzroka,
30. a Bog se definitivno kocka.

Bekstvo iz XX veka

Prema navodima koji su u septembru stigli iz CERN-a, detektor OPERA u Italiji ulovio je čestice brže od svetlosti. Da li to znači da je Ajnštajnova teorija relativnosti netačna

Piše: Slobodan Bubnjević

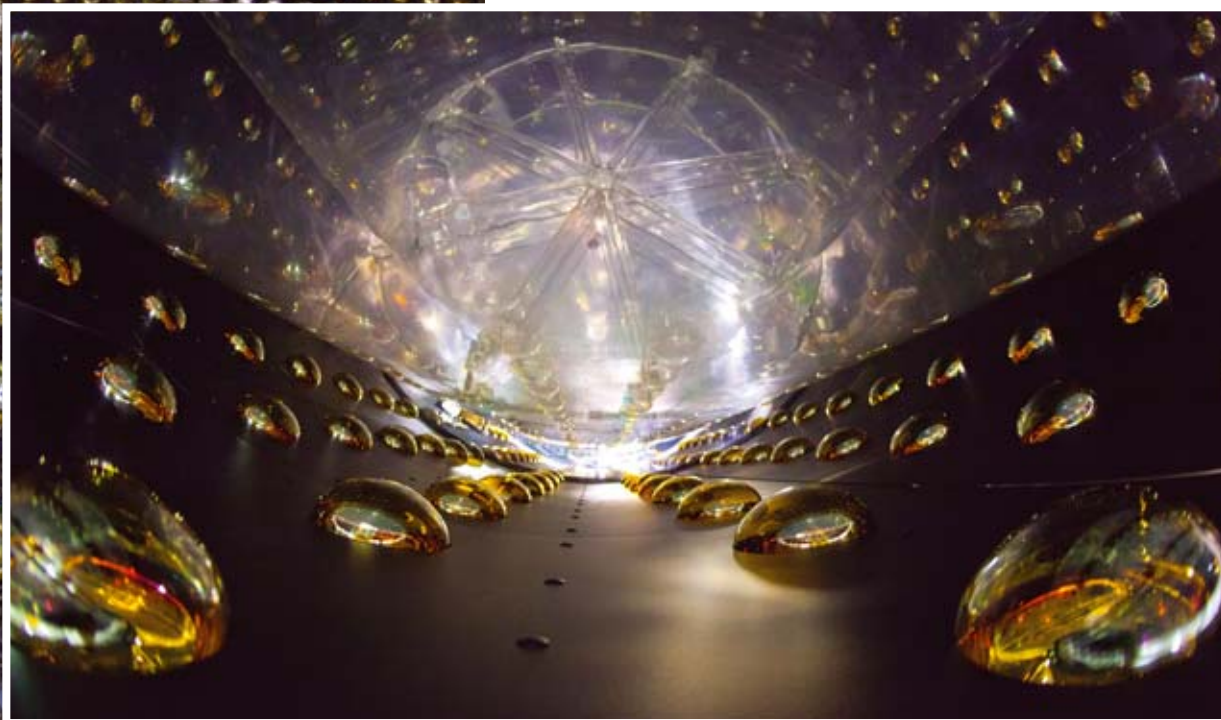
Malo koje putovanje će imati takve posledice kao ono na koja su krenula neutrina ispaljena iz CERN-a kod Ženeve, da bi kroz Alpe neznano kako, kroz druge dimenzije, crne rupe, crvotočine, etar ili samo kroz običnu stenu u Zemljinoj unutrašnjosti prešla put od 730 kilometara i bila uhvaćena na detektoru OPERA u Gran Sasso laboratoriji u centralnoj Italiji. Brzina kojom su ove

subatomske čestice prešle svoj put diskutovale se godinama, a njihova avantura će označiti konačan beg iz XX veka.

Nakon izvesnih nagoveštaja i vesti koje su prenošene sa nevericom, preposlednjeg petka u septembru je na živoj video-konferenciji Evropske laboratorije za nuklearna istraživanja (CERN) zvanično saopšteno šokantno otkriće čije se posledice po nauku u ovom trenutku teško mogu i zamisliti – da postoje subatomske čestice koje putuju brže od svetlosti.

Put neutrina kroz Alpe

Neutrina su elementarne čestice bez naelektrisanja, leptoni koji ne reaguju u električnom i magnetnom polju i mogu da stignu do ogromnih rastojanja. Mogu da nastanu u nuklearnim procesima, uglavnom na zvezdama, kao i pri eksplozijama supernova, a fizičari ih već decenijama love u brojnim detektorima širom sveta. Standardni model poznaje tri vrste neutrina, mionski, elektronski i tau neutrino. U ovom eksperimentu su korišćeni mionski neutrini koji su proizvedeni i ubrzani u CERN-u kod Ženeve u Švajcarskoj. Neutrini su, potom, iz CERN-a ispaljivani kroz zemlju na put dug 730 kilometara, da bi nakon oko 2,4 milisekunde putovanja bili uhvaćeni u detektoru Gran Sasso laboratorije koja se nalazi u centralnoj Italiji. Ovde je izgrađen detektor OPERA (*Oscillation Project with Emulsion-tRacking Apparatus*) koji je tokom poslednje tri godine lovio neutrina upućena iz CERN-a. No, nakon 15.000 registrovanih neutrina postalo je jasno da ona stižu malčice prebrzo – oko 60 milijarditih delova sekunde ranije. Kako tvrde u CERN-u, rezultati hvatanja neutrina na OPERI su dobijeni sa velikom statističkom sigurnošću, a moguća greška nije veća od 10 milijarditih delova sekunde, tako da je tim naučnika prošle nedelje obelodanio rad u kome tvrde da je njihov detektor ulovio čestice brže od svetlosti.

U DETEKTORU NEUTRINA: Brže od svetlosti

Prema jednom od dva postulata teorije relativnosti, brzina svetlosti najveća je moguća brzina u Univerzumu. Međutim, sasvim neočekivano, u eksperimentu koji zajedno izvođe CERN i italijanska Gran Sasso laboratorija snimljena su neutrina kako putuju brzinom nešto većom od one za koju fizičari već pun vek veruju da je nedostižna. Brzina svetlosti u vakuumu iznosi 299.792,5 kilometara u sekundi, dok su neutrina ulovljena u prekoračenju brzine pri, za fiziku XX veka, nemogućih 299.798,5 kilometara u sekundi (što je brže za 6 kilometara u sekundi).

No, takvi efekti ipak mogu biti posledica nekakve instrumentalne greške samog detektora ili kakvog sporednog efekta, pa je odluka CERN-a da svoje rezultate suprostavi Ajnštajnu u najmanju ruku

hrabra – eventualni obrt koji bi pokazao da rezultati nisu verodostojni, trajno bi ugrozio relevantnost najveće evropske laboratorije. Sa druge strane, ako se pokaže da je detektor OPERA ulovio čestice koje su iz CERN-a ispod Alpa ispaljene brzinom većom od svetlosti, biće to kraj one slike fizike koju poznajemo. I uzgred, otvaranje novih, milionskih istraživačkih projekata.

Sudeći po radu koji je objavljen na arxiv.org, rezultat je dobijen na osnovu 15.000 merenja brzine neutrina na detektoru OPERA u Italiji. “S obzirom na potencijalno velik uticaj na fiziku, ovo nas motiviše da nastavimo naše istraživanje kako bismo pronašli neke zasad nepoznate sistematske efekte”, bio je oprezan doktor Antonio Ereditato, koji je ispred OPERA kolaboracije novinarima saopštio

Slučaj supernove 1987A

Neutrini su i ranije pomalo tvrdoglavo odbijali da se igraju po Ajnštajnovim pravilima i u mnogo čemu su bili glavolomka za naučnike. Pored poznatog solarnog problema i pitanja imaju li masu ili nemaju, neutrina su već hvatana u nekoj vrsti prekoračenja dozvoljene brzine. Zato su se, nakon rezultata OPERA detektora, mnogi setili događaja od 23. februara 1987. Tada su, u rano jutro u 7.35 tri velika neutrinska detektora na različitim krajevima sveta ulovila grupu čudnih neutrina iz dubokog svemira. Reč je bila o 24 neutrina koja su došla iz nebu-
le "Tarantula" punih tri sata pre nego što je do Zemlje stigla svetlost. Naime, u ovom 168.000 svetlosnih godina udaljenom delu svemira eksplodirala je supernova 1987A, ali je svetlost do nas stigla sporije od neutrina, što je tada bilo objašnjeno time da se ona sporije probijala kroz optičku gustu sredinu.

vest o neutrinima bržim od svetlosti. On je otvoreno pozvao sve druge laboratorije da provere njihove rezultate.

No, brojni naučnici, jednako kao i mediji, nakon same najave ostali su u stanju šoka, dok je jedan deo fizičara ostao pri tome da je tu ipak reč o nekoj grešci. Britanski fizičar Džim el Kalili je izjavio da će ako je OPERA stvarno ulovila čestice brže od svetlosti pojesti svoje gaće uživo na televiziji. "Mi smo uporno hteli da nađemo bilo kakve greške – trivijalne greške, komplikovanije greške ili velike ružne efekte, ali nismo ih našli", obrazložio je nalaze svog tima doktor Ereditato.

DOMEN NOVOG VEKA: Može li teorija relativnosti zaista pasti jednako kao što je ona svojevremeno oborila Njutnovu klasičnu mehaniku? Naime, Albert Ajnštajn je svoju specijalnu teoriju objavio 1905. godine na temelju višegodišnjih merenja u kojima su fizičari, tragajući za etrom, ustanovili da ne mogu izmeriti brzinu veću od brzine svetlosti. I u njoj izneo zaključke koji su zauvek izmenili tok nauke, pokazujući da Njutnov pogled na svet nije bio tačan, već da on važi samo u ograničenom domenu brzina.

S obzirom na to da su zaključci Ajnštajnovе teorije za svoje doba bili tako iznenađujući, ona je od početka bila pod stalnim proverama. Na hiljade laika je, uglavnom iz nerazumevanja, pokušalo da ospori Ajnštajna, ali je teorija odolela ne samo njima, nego i praktično svim eksperimentima gde je stavljena na egzaktnu proveru.

No, stvar bi se možda mogla promeniti nakon ovog otkrića. Svakako, da bi se moglo reći kako je Ajnštajnov postulat o najvećoj brzini netačan, biće neophodno da u nekoj drugoj laboratoriji dođe bar do još jedne, nezavisne potvrde koja je ponovljiva na bilo kom mestu na svetu. Takav nalaz u suštini neće značiti da su svi oni eksperimenti koji su Ajnštajnovu teoriju potvrdili bili netačni, već da je sama teorija važila u nekoj vrsti "organičnog" domena. Šta će važiti izvan njega? To će biti predmet neke nove fizike koja tek treba da se uspostavi.

Prve spekulacije već idu ka tome da bi se moglo pokazati kako su međugalaktička putovanja moguća, kao i da je možda moguće putovati kroz vreme, zatim ka svemiru sa mnogo više dimenzija, ali i ka sasvim nezamislivim fizikama gde se prvo dešavaju posledice, a potom uzroci.

Otvarajući ovo pitanje, CERN ga je postavio sa najvećim mogućim ulogom – ili neutrina ili Ajnštajn. Odnosno, neistražena teritorija ili svet koji poznajemo iz prethodnog veka. Ishod sa svim posledicama i uzrocima ćemo tek videti. U svakom slučaju, nakon što se pokazalo da je Bog već bacio kocke, sada je došao red da to učini i CERN.

Zato, sve dok ne dođe do nezavisne potvrde, treba biti izuzetno

oprezan sa zaključcima. No, ako se rezultati OPERA detektora pokažu tačnim, biće to kraj načina razmišljanja o svetu koji je iznedrio XX vek i koji je imao dramatičan uticaj ne samo na nauku, već i na kulturu, umetnost i tehnološki napredak. Na kraju, i na običnu svakodnevicu.

RELATIVNA STVARNOST: Javnost u Srbiji se na prvi pogled čini sasvim nezainteresovanom za ovu mogućnu promenu naučne paradigme, što se može razumeti zbog teških okolnosti i ogromnih problema u kojima se naša zemlja nalazi. No, to uopšte ne znači da je običan svet, bez obzira na to da li razume o čemu je reč ili ne, a posebno tada, zaista nezainteresovan za ovo pitanje.

Jer, ideja o tome da u svom opisu sveta Ajnštajn nije bio u pravu, zadire u način promišljanja koji je daleko širi od onog koji se

Putovanje kroz vreme

Brojni paradoksi i urbane legende govore o tome šta bi sve bilo moguće ako bi čovek mogao da putuje kroz vreme. Jedan od poznatijih paradoksa tiče se dede i unuka i otprilike glasi ovako: pretpostavimo da je putovanje kroz vreme moguće i da je čovek odlučio da otputuje u prošlost. Ako bi uspeo da pronade i ubije sopstvenog dedu pre nego što je ovaj upoznao babu, to bi značilo da jedan roditelj putnika kroz vreme nikad nije začeo. Logično je zaključiti da onda taj čovek nije ni mogao da putuje kroz vreme jer nije mogao ni da se rodi pošto jedan njegov roditelj nije postojao. A ako nije putovao kroz vreme, njegov deda je još živ i to bi putniku omogućilo da se ipak rodi, putuje kroz vreme i ubije dedu. Zaključak koji se nameće jeste da se, umesto da se sumnja u mogućnost rođenja putnika, treba dovesti u pitanje mogućnost putovanja kroz vreme. O ovom "paradoksu dede" prvi je govorio francuski pisac Rene Beržave u knjizi *Neoprezni putnik* iz 1943. godine.

PRVI NEUTRINO: Snimak iz 1970. godine

ISHODIŠTE: Laboratorija Gran Sasso u Italiji

tiče samih fizičara. Nakon "pada" Ajnštajnovе teorije, zbog koje sam Ajnštajn spada u nesumnjive ikone XX veka, ljudi imaju osnova da kažu kako nisu sigurni ni u šta što je iz prethodnog veka preteklo u sadašnjost. I to nema mnogo veze sa egzaktnošću fizike koja je nesumnjiva i koja ovakvim rezultatima nije uopšte dovedena u pitanje.

To ima veze sa nečim mnogo manje jasno definisanim, a to je – osećanje sveta. A ono, sada, paradoksalno postaje više relativno nego što je bilo ikada pre. Uostalom, razgovarajte sa ljudima oko sebe – ma kako se na prvi pogled branili nerazumevanjem i opterećenošću brigama, brzo ćete shvatiti da im ipak nije baš sasvim svejedno. Ako ništa drugo, dobićete bar odgovor da su Srbi oduvek sumnjali u tog Ajnštajna.

Prvi pokazatelj je bizaran upravo na taj način. Beogradski tabloidi su već lansirali priču o tome da je Nikola Tesla znao za neutrina brža

Prvo merenje brzine svetlosti

Brzina svetlosti u vakuumu iznosi tačno 299.792,458 km/s. Prvo precizno merenje obavio je 1676. godine danski astronom Ole Remer, koji je merio vreme koje protekne između dva izlaska Jupiterovog satelita iz senke. Jupiterovom mesecu je potrebno u proseku 42 sata 28 minuta 36 sekundi da obiđe oko Jupitera, međutim, tokom polovine godine kada se Zemlja udaljava od Jupitera, vreme između dva pomračenja je duže, a tokom druge polovine godine kada se Zemlja približava Jupiteru, vreme je nešto kraće. Dve planete se kreću oko Sunca ali na različitim rastojanjima od njega, pa dok Zemlja oko Sunca obiđe za godinu dana, Jupiter za isto vreme opiše tek dvanaesti deo svoje putanje.

Zahvaljujući proračunima o razdaljini Zemlje i Jupitera i kašnjenju izlaska Jupiterovih meseca, Remer je izračunao da je brzina svetlosti 214.000 km/s. Pogrešio je, jer u to doba nije bila poznata precizna udaljenost između planeta.

od svetlosti pre 111 godina, uz dobro znanu tezu kako je "Tesla definitivno znao mnogo više za svog života nego što to danas zna zvanična nauka".

Zaista, dobro je poznato da je Tesla, kao i većina naučnika njegove generacije, odbacivao ne samo teoriju relativnosti nego i mnogo toga drugog iz savremene fizike, ali za neutrina nije mogao znati ne samo zato što su ove čestice otkrivene mnogo kasnije nego što se ni fizikom visokih energija nikada nije bavio. Rezultat koji je CERN dobio posledica je velikog tehnološkog napretka, sa osetljivošću merenja koja je bila nezamisliva pre sto godina i nikako nije bila izvodljiva u ranijim epohama. Nagađati je, naravno, mogao svako za sebe u bilo kom dobu.

No, ta reakcija domaćih medija i nema veze sa CERN-om ili pak Teslom, već sa stanjem duha u kome smo, nakon toliko poraza, sami sebe isključili iz svega, da bi potom svaki civilizacijski korak tumačili u ključu "Ma, mi smo pre svih znali da je sve to pogrešno". I stalno u sukobu sa onim što zovemo "zvanično". A to je stanje duha koje je u podtekstu ne samo gubitničko nego zvuči gotovo beznažno.

Ali, nada bar ne sme biti isključena – sve je relativno, pa čak i sam Ajnštajn.

Gde se nasukao kapetan Nemo

// mirisaćete, čuti, osetiti i videti kako svet funkcioniše”, kaže se u promotivnim materijalima o naučnom centru NEMO u Holandiji, jednom od najmodernijih i najuzbudljivijih evropskih centara za promociju nauke. Ovaj neobični centar u obliku korita velikog zelenog broda nalazi se u Amsterdamu, smešten je istovremeno na vodi i kopnu, nedaleko od amsterdamske Centralne stanice i Pomorskog muzeja.

Prolaznik će na ovom mestu ugledati naizgled ukotvljen brod obložen bakarnim pločama, zelenim od patine, koji zbog staklenih otvora na “pramcu” odaje utisak da lebdi, negde između vode, kopna i vazduha. NEMO je neverovatan objekat na čiji se krov ljudi mogu popeti sa onom lakoćom sa kojom se izlazi na brodsku palubu – ovde se nalazi neka vrsta pjace ili gradskog trga, gde se unutrašnjost naučnog centra izliva napolje, u gradski prostor.

Ova poznata zgrada je podignuta kako bi udomila naučni centar koji je istovremeno i jedan od najstarijih holandskih muzeja čiji koreni sežu još u 1923, kad je u Amsterdamu osnovan muzej rada. Muzej se menjao sa vremenom, 1954. je postao NINT, holandski muzej rada i tehnologije, da bi se 1997. pretvorio u Novi metropolis (*New Metropolis*), od čijeg naziva je 2000. godine skovan njegov sadašnji, lako prepoznatljiv naziv NEMO, koji između ostalog asocira i na kapetana Nema, slavnog junaka Žila Verna, pomorca i pionira inovacije. Centar je danas smešten u namenski projektovanoj zgradi koja ga je proslavila širom sveta. Ovu fascinantnu građevinu projektovao je genijalni italijanski arhitekta Renco Pjano koji je, suočen

sa brojnim izazovima gradnje u Amsterdamu i tunelom koji prolazi tačno na lokaciji centra, izabrao temu “nasukanog broda” i osmislio zgradu koja je zadovoljila sve građevinske kriterijume, a da istovremeno spaja moderno sa istorijskim citatima. No, poseban kvalitet je što ovaj objekat spolja oduševljava kao umetničko, arhitektonsko delo, a iznutra je ono što mora biti jedan naučni centar – velika kutija u kojoj sadržaj dominira nad enterijerom. “NEMO je sjajna simbioza arhitekture i namene Centra. Poželite da ga vidite zbog spoljašnjosti i same zgrade, a onda, kad dođete, budete oduševljeni onim unutra, sadržajem postavki”, kaže arhitekta Jelena Ivanović-Vojvodić iz Centra za promociju nauke u Beogradu, koja aktivno učestvuje u realizaciji i pripremi izgradnje beogradskog naučnog centra u bloku 39 po pobedničkom projektu Volfanga Čepelera. “Ima puno sličnosti između NEMA i našeg budućeg centra”, smatra Ivanović-Vojvodić, objašnjavajući da su u oba slučaja arhitekta objektu dale “još jednu dimenziju, neku vrstu dodatne vrednosti”. Kako objašnjava u slučaju NEMA, arhitekta je stvorio gradski trg, odnosno pjacu, koja se nalazi iznad zgrade, dok će i beogradski centar imati sličan prostor ispod nje.

“Potpuno inovativno, na isti način na koji je arhitekta prišao svom projektu, tako su zamišljena i programska rešenja”, smatra Ivanović-Vojvodić, objašnjavajući da je u ovom centru usvojen koncept “učenja umesto obrazovanja”, koji ovde smatraju neprekidivim procesom. Naime, NEMO je organizovan tako da se u unutrašnjosti, na svakom nivou za posetioca prepriče niz mogućnosti, tako da on sam može izabrati pravac kretanja, bilo da dolazi odozgo ili odozdo. Centar ima pet nivoa, plus paluba sa trgovom, a na svakom su jasno izdvojene celine koje se obrađuju, kao što su DNK, lančana reakcija, električna kola, ekonomija ili ljudski mozak.

Na svim ovim nivoima, NEMO svojim posetiocima nudi neverovatne, neprekidno osvežavane sadržaje koji su uvek u toku sa novim naučnim saznanjima. Većina postavki je interaktivna, tako da posetilac neprekidno učestvuje u eksperimentima. Mada su sadržaji namenjeni za sve uzraste, u NEMO centru se posebna pažnja poklanja školskoj populaciji, budući da je NEMO zamišljen kao slatki dodatak školskom obrazovanju u Holandiji. Za decu se ovde organizuju žurke kakvih nema u Amsterdamu, a jedan od specijaliteta je boravak i spavanje u centru tokom noći, što se posebno ne guje kao neka vrsta nezaboravnih ekskurzija.

Poput sličnih evropskih centara, NEMO je državna institucija i zapošljava posadu od oko četrdeset ljudi. On nudi stalne postavke, ali i specijalne izložbe, kao i pozorišne i filmske projekcije, radionice i posebne demonstracije. “Nakon što posetite NEMO, znaćete zašto su mostovi tako jaki, kako ćete izgledati nakon 30 godina, zašto ličite na svoje roditelje, kako da prečistite vodu, šta se događa kad se ljubite, kako rade munje, a kako sate-liti”, poručuju u NEMO centru, iz nasukanog broda u kome je nauka postala zabava. Ako prolazite kroz Amsterdam, ne propustite priliku da jedan dan “zaplovite” kroz njegova mora.

S. BUBNJEVIĆ

Центар за промоцију науке, као јавна установа, има задатак да грађанима приближи науку и технологију и да их упозна са научним и технолошким достигнућима у земљи и свету. Део је стратешког програма развоја Србије као економије знања, у којој иновативност и повезаност представљају кључне ресурсе.

Мисија Центра је да буди радозналост, охрабрује људе свих узраста да развију интересовање за боље разумевање света око нас, подстиче креативност и инспирише младе да се одреде за научну каријеру. Зграда Центра, у Блоку 39 на Новом Београду, биће отворена за све грађане, и у њој ће бити интерактивна поставка научних феномена, планетаријум, лабораторије и дечји научни клуб.

Центар за промоцију науке

Šta je meni Kristijan Hajgens

Piše:
Dr Aleksandar Bogojević

Za oca moderne nauke i rodonačelnika eksperimentalne fizike, najčešće se s pravom uzima Galileo Galilej. Drugi stub panteona je svakako Isak Njutn. Ima neke simbolike u tome što se tvorac teorijske fizike rodio iste godine kada je Galilej umro – duh nauke je prešao sa oca na sina. Ovaj duh je, za razliku od onog iz hrišćanske dogme, i sam bio ovozemaljsko, a ne mistično biće. Živa spona između Galileja i Njutna, i jedan od retkih naučnika čije ime možemo bez osećaja krivice spomenuti u istoj rečenici sa ovim gigantima ljudskog uma, zvao se Kristijan Hajgens.

Po svojim otkrićima Hajgens je slovio za najvećeg naučnika svog vremena, no poetska paralela sa svetim trojstvom (za neke možda simpatična, za druge skoro bogohulna) svakako ne bi bila opravdana da Hajgens ujedno nije bio i rodonačelnik impresivne, do danas neprekinute akademске geneologije koja se proteže od sedamnaestog veka do današnjih dana preko četrnaest generacija i predstavlja istinsko otelotvorenje nauke. Za razliku od uobičajenih geneologija, ova ne prati očinske, već mentorske veze.

I pošto smo već krenuli u tom maniru, vreme je da odrecitujemo, u duhu nekog od jevanđelja, imena najpoznatijih istraživača koji čine intelektualnu lozu Kristijana Hajgensa:

Hajgens iznedri Lajbnica, a ovaj Bemuli Jakoba, koji podučiti i prosvetli brata svojega Johana. Johan iznedri Ojlera, a ovaj potom Lagranža. Lagranž stvori Poasona i druga mu Furijea, pa Poason iznedri Šala i Dirihleja, a Dirihle stvori Kronekera i Lifšica. Lifšic iznedri Klajna, a ovaj Lindemana i intelektualni izdanak njegov: Hilberta, Minkovskog i Somerfelda.

Somerfeld sa Borom iznedri Paulija, Hajzenberga, Debaja, Betea i Hercfelda. Hercfeld iznedri Vilera, koji zatim stvori Fajnmana.

U jednom dahu spomenusmo ovako imena 25 vanvremenskih velikana čija ih dela svrstavaju u sam vrh ljudske kreativnosti. Ovaj neprekinuti sled genijalnosti jasno nam govori da treba pažljivo da biramo profesore i mentore, jer kreativnost se uči. Veliki stvaraoci ne moraju biti veliki učitelji (najbolji primeri ovoga su Njutn i Ajnštajn koji nisu imali studenata), no veliki učitelji (da bi privukli najbolje studente) nužno moraju i sami biti veliki stvaraoci. Prvi među velikim učiteljima svakako je bio Kristijan Hajgens, askurđel najpoznatije loze kreativnih.

No, prvi u nizu učitelja sam je ponikao u jednoj, iz današnje perspektive, sasvim neverovatnoj školi. Hajgens je rođen 14. aprila 1629. godine kao drugo dete poznatog pesnika i državnika

Konstantina Hajgensa i plemkinje Suzane fon Bajerle. Odrastao je u obrazovanoj aristokratskoj porodici tesno povezanoj sa vladajućom kućom Oranžista, ali i sa mnogim velikim misliocima s početka doba prosvetiteljstva. Među njima se posebno izdvajao bliski porodični prijatelj Rene Dekart.

Kristijana i njegovog nešto starijeg brata kod kuće su obrazovali otac i brojni specijalizovani tutori. Na početku, otac ih je obučavao muzici i aritmetici, a tutor latinskom jeziku. Obrazovanje je teklo izuzetno uspešno, tako da je sa devet godina Kristijan već komponovao svoja prva muzička dela i uveliko s bratom vodio diskusije na latinskom. U godinama koje su sledile izučavali su matematiku, geografiju, poeziju, logiku, grčki, francuski i italijanski jezik, učeći paralelno da sviraju na lauti, violi i klavikordu. Sa četrnaest godina Kristijan se zainteresovao za slikanje i mehaniku. Sledeće godine usledila je obuka iz plesa i jahanja.

Da li biste i sami poželili da idete u ovakvu školu? U ambicioznu školu u kojoj učite od vrhunskih stručnjaka, ne toliko da odgovarate na zadate upite, već da postavljate nova pitanja, da razmišljate. U školu u

kojoj je čitavo ljudsko znanje predstavljeno kao uzbudljiva i isprepletena slagalica koju treba da dokučite. Iz ovakvih kolevki kreativnosti poteklo je doba prosvetljenosti, društveni talas koji je izrodio modernu nauku i suštinski promenio svet u kome živimo.

Danas bi se, uz pomoć modernih tehnologija, vrhunskih nastavnika, puno truda i uz iskrenu želju za stvaranjem nove intelektualne elite, ovakvo obrazovanje moglo priuštiti svima, a ne samo bogatima. Nažalost, mi to ne činimo. Radije živimo u dobu koje sve više tone u pesimizam, u dobu koje kao da namerno okreće leđa kako prosvetčenosti tako i prosvetljenosti. U sedamnaestom veku lučonoša novog doba bila je malena Holandija. Na pragu smo postindustrijskog doba i još čekamo da vidimo koja će sredina ovoga puta poslužiti kao zamajac koji će ljudsku civilizaciju hrabro povesti u budućnost. Uz malo hrabrosti i ambicije na kraju puta će nas dočekati Hajgens i njegov intelektualni porod.

Autor je viši naučni saradnik na Institutu za fiziku u Zemunu, popularizator nauke i prevodilac knjige *Cosmotheoros* Kristijana Hajgensa

Naučni i drugi doprinosi

Kristijan Hajgens je dao ključne doprinose u mehanici, gde je postavio nekoliko temelja na čijim osnovama je kasnije Njutn izgradio svoju teoriju.

Prvi je izveo izraz za centrifugalnu silu, objasnio elastično rasejanje čestica, izveo izraz za period klatna. U optici je bio zagovornik talasne prirode svetlosti. Formulirao je centralni princip talasne teorije koji i danas po njemu nosi ime. Izvodio je mnoge eksperimente u optici a dobijena saznanja je ugrađivao u svoje sve sofisticiranije teleskope. Koristeći te teleskope objasnio je prirodu Saturnovih prstena, otkrio najveći Saturnov satelit Titan, prvi posmatrao Orionovu maglinu, otkrio nekoliko dvojnih zvezda, prvi posmatrao tranzit Merkura preko Sunca. Razvio je prvi sat sa klatnom, kao i nekoliko drugih ključnih ideja vezanih za izradu preciznih satnih mehanizama koji su bili od velike praktične važnosti u pomorskoj navigaciji. Konstruisao je prvi džepni sat. U teoriji muzike je prvi uveo tzv. dobro tempirane muzičke skale. Konstruisao je i poseban mehanizam za štimovanje muzičkih instrumenata. Prvi je razradio osnovnu ideju o motoru sa unutrašnjim sagorevanjem (kojeg pogoni barut). Prvi je pokušao da naučni metod primeni na razmatranje mogućnosti života na drugim planetama. Bio je vrstan eksperimentalac i posmatrač. Bio je, takođe, i jedan od ključnih pobornika korišćenja matematičkog formalizma u nauci, čime je uveliko uticao na rađanje novog teorijskog metoda u nauci. U matematici je dao važne doprinose u razvoju analize i napisao prvi udžbenik iz teorije verovatnoće. Bavio se i ispitivanjem mehanizama opažanja zvuka. Pored nauke i muzike bavio se i diplomatijom.

Noć istraživača u Srbiji

Fotografije: Tanjug

U 320 evropskih gradova, a kod nas u Subotici, Novom Sadu, Zrenjaninu i Beogradu, tokom Noći istraživača koja pada svakog četvrtog petka u septembru, okupio se veliki broj naučnika i radoznalaca – profesora, nastavnika, dece, mladih, naučnika... Na pokaznim štandovima izvođeni su eksperimenti i pravljene male radionice i naučne igraonice, a samo u Knez Mihailovoj ulici u Beogradu istraživači i njihovi mali pomoćnici izveli su više od 10.000 eksperimenata. Oni su se okupljali, igrali i učili u galerijama, klubovima, kulturnim centrima, kafićima i na otvorenom.

Cilj manifestacije je da predstavi naučnike i njihov istraživački rad i da pokaže kako naučni rezultati doprinose poboljšanju svakodnevnog života, kao i da se stimulišu i usmere mladi ljudi ka nauci i istraživačkoj karijeri. To je prilika da se naučnici i istraživači, o kojima uglavnom mislimo samo kao o

ozbiljnim ljudima koji u belim mantilima rade neki komplikovan posao, sretnu uživo, i da se s njima porazgovara i – zabavi.

Noć istraživača pokrenuta je na inicijativu Evropske komisije 2005, a svake godine raste broj država i gradova koji se priključuju organizaciji događaja. Tako je prošle godine manifestacija održana u 33 zemlje i 250 gradova, a ove godine učestvuje 35 evropskih zemalja i čak 320 gradova. ◀

Šta smo saznali između 29 i 30?

TEDx U BEOGRADU

U Beogradu, u klubu Barutana na Kalemegdanu, 1. oktobra biće održana

TEDxBelgrade konferencija, po uzoru na poznate TED događaje koji se organizuju u velikom broju zemalja. Predavači koji će se kroz 18-minutni govor predstaviti na konferenciji, pokušaću da kreativnim idejama podstaknu one koji prate konferenciju (bilo u Barutani, bilo uživo preko sajta www.tedxbelgrade.com) na pozitivne promene u svom okruženju. Među za sada najavljenim govornicima su Dragoljub Mićko Ljubičić, glumac i pisac, Ivan Čosić, multidisciplinarni kreativac koji se između ostalog bavi dizajnom, i Aleksandar Bogojević, viši naučni saradnik Instituta za fiziku u Beogradu, Raša Karapandža, profesor finansija, i Miloš Božović, direktor Centra za investicije i finansije iz Beograda.

GOOGLE PROSLAVIO 13. ROĐENDAN

Kompanija Google 27. septembra proslavila je još jedan rođendan. Pre 13 godina ovaj internet gigant osnovali su Lari Pejdz i Sergej Brin. Imali su četiri računara i 100.000 dolara kao početno ulaganje, a 13 godina kasnije vrednost ovog brenda procenjena je na 48,3 milijardi dolara. U kompaniji radi skoro 29.000 ljudi. Google je ubedljivo najdo-

minantniji internet pretraživač (daleko iza njega su Yahoo i Bing), a najveću zaradu kompanija ostvaruje zahvaljujući oglašavanju na internetu.

NIN dodeljuje ovu nagradu

Pretpostavljeni identiteti

VREME 1081

Koleginica Gligorijević predlaže da se NIN-ova nagrada dodeljuje za nešto za šta se ona ne dodeljuje. Neobično, jer to je, jednostavno, nagrada za jedno, a to je roman na srpskom jeziku, gde god bio objavljen, a ne za drugo, "roman objavljen u Srbiji i da nije reč o prevodu", kako predlaže koleginica. Rasprava mi se čini bespredmetnom – nagrada se može dodeljivati i za nešto treće, peto ili stoto, a NIN dodeljuje pomenutu.

Nebojša Spaić, glavni i odgovorni urednik nedeljnika NIN

Najgora bolest

Diskretni šarm mračne nostalgije

VREME 1081

O povratku devedesetih se govori odavno zato što smo iz devedesetih izašli jednom nogom, a drugu za svaki slučaj ostavili na poznatoj teritoriji, a za to su najmanje krivi bilo kakvi muzičari i estradne zvezde, pa makar oni izvodili i najneukusniju muziku na svetu (a Dr Alban, 2 Unlimited, Ace of Base i mnoge druge zapadnoevropske dance zvezde iz 90-ih odlikuju se potpuno istim neukusom). Bora Đorđević je bio nekakav savetnik za ne znam šta, je l' to zaista suštinski različito od Zorice Brunclik? Prestanite više sa stigmatizacijom ljudi koji slušaju drugačiju muziku i oblače se drugačije – to je zlo koje je nasleđeno iz devedesetih, a ne turbo dens folk. Najgora bolest koju smo tad zaradili je da svakoga ko je drugačiji optužujemo za propast države, a vi se očigledno još niste izlečili od toga. Najiskrenije vam želim brzo ozdravljenje.

Aleksandar Jevtić, elektronskom poštom

Overa

Nova karta grada

VREME 1081

Ovo je samo još jedno maltretiranje naroda. Ako sam kupila mesečnu za neograničen broj vožnji, zašto da se probijam do aparata da overavam?

Snežana Veljković, elektronskom poštom

Elektronika

Nova karta grada

VREME 1081

Istraživačko novinarstvo zahteva da se više pažnje posveti na primer informaciji koliko je grad Beograd (odnosno građani) platio za uvođenje ovog sistema i, na primer, koja firma je dobila da taj posao uradi. Dalje, šta se događa ako je (gle čuda) neki validator razbijen, šta ako ne radi veza između akvizicionog servera u autobusu i centralnog servera GSP-a, kolika je ušteda (?) putnika sa BusPlus karticom u odnosu na sadašnjeg putnika sa markicom... Generalno, vest o BusPlusu ne bi trebalo da bude reklamnog karaktera!

Boris Bjelošević, elektronskom poštom

Ispravke

Nova karta grada

VREME 1081

U tekstu "Elektronske povlastice – Nova karta grada" (Vreme br. 1081) objavljene su netačne informacije koje se odnose na personalizovanu elektronsku karticu, onu koja se smatra zameonom za povlasticu (sa fotografijom i ličnim podacima). Naime, u tekstu piše da se na ulasku u vozilo podaci sa ove kartice očitavaju (što je TAČNO) i da se sa čipa "skida" 50 dinara, koliko košta jedna vožnja (što NIJE TAČNO).

Očitavanjem personalizovane elektronske

kartice u vozilu GSP-a ne skida se nikakav iznos sa nje, već se samo evidentira kategorija korisnika. Naravno da korisnici personalizovane kartice imaju pravo na neograničen broj vožnji tokom meseca za koji su platili, kao i do sada. Mesečni iznos je fiksni i uplaćuje se kao i za dosadašnje markice. Cena jedne vožnje od 50 dinara skida se sa druge, nepersonalizovane elektronske kartice koja se dopunjuje po potrebi. Mogućnost uštede imaju korisnici ove kartice kada zaživi opcija *check in-check out* (plaćanje za jednu, dve ili više stanica). Izvinjavamo se čitaocima i BusPlusu.

Redakcija "Vremena"

Izlazak na mrežu

VREME 1081

U tekstu "Izlazak na mrežu" u broju 1081 pojavila se zbog žurbe autora stilsko-jezička greška koja je osvanula i u podnaslovu teksta. Rečenica "Ivan Miljković traje skoro deceniju i po i on je pokazatelj za Miloša Teodosića ako ovaj želi da jednoga dana bude na balkonu beogradske Gradske kuće", trebalo je da glasi: "Ivan Miljković traže skoro deceniju i po i on je primer Milošu Teodosiću ukoliko ovaj želi da jednoga dana bude na balkonu beogradske Gradske kuće."

Na sreću, Ivan Miljković nije statistički pokazatelj koji može da nam pokaže bilo šta, već je jedan od najboljih igrača koje je Srbija ikada imala i može da bude pravi primer za druge sportiste i druge odbojkaše.

Ovako objavljena rečenica nije u duhu srpskog jezika, a štampa i internet izdanja morali bi da praktikuju najbolju tradiciju jezika koji koriste.

Slobodan Georgijev, novinar "Vremena"

>> prodaja&pretplata

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd (kurirskom)	Srbija (poštom)	kontinentalna Evropa (površinskom poštom)	ceo svet (avionom)
6 meseci	3500 din	3300 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	7000 din	6600 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

	bez PDF-a	sa PDF-om
6 meseci		
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.

VREME ELEKTRONSKA ARHIVA

	Srbija	svet
VREME DVD komplet 1997–2011 (br. 334–1065)	900 din	USD 29
dopuna kompleta za dosadašnje kupce	500 din	USD 15

Elektronska arhiva nedeljnika VREME u PDF formatu sa sačuvanim stranicama kao u štampanom izdanju i sa mogućnošću pretraživanja, obuhvata period od marta 1997. do maja 2011. Diskovi se dostavljaju poštom u roku od 20 dana od kad dobijemo dokaz o uplati. Raniji brojevi Vremena ne postoje u ovom elektronskom obliku.

OSTALA IZDANJA

Srbija	Svet
DRAGAN TODOROVIĆ: Trupni portret	600 din 19 USD

U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene je uračunata poštarina. Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje, knjiga ili VREME-DVD). Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME isključivo na račun 205-13281-15. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/ pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga, a korisniku su na raspolaganju svi brojevi objavljeni na internetu od kraja 1998. godine.

► dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom ► telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ► e-mailom na prodaja@vreme.com

Dž. M.

Kaže mi prijatelj, ti si jedina osoba koju znam a da voli Džordža Majkla. To je zvučalo otprilike kao, ti si jedina osoba koja voli da jede tucano staklo na kašiku.

foto: Reuters

Dvadesetog septembra, na koncertu Džordža Majkla u zagrebačkoj Areni svakako nisam bila sama, ali je to bio prvi veliki koncert na koji sam s predumišljajem išla solo. Red 29, sjedište 409. Početak u 21.00 i, bez pauze od 20 minuta, sve ukupno 2,5 sati Džordža Majkla.

No, to su brojevi, ali džaba brojevi kad postoji priča.

Jedna od njih, skoro pa legenda, kaže da je izvjesna vila u Sen Tropeu početkom neslavnih devedesetih bila vrlo živo mjesto. Na tom je lokalitetu frontmen grupe Sar e Roma Haris Džinovića sreo i upoznao manekenku Helenu Kristen-

sen, Mika Džegera, Kevina Kostnera i Džeka Nikolsona, ali i Jorgosa Kirjakosa Panosa, poznatijeg pod imenom Džordž Majkl. Nije sada bitno ko je kome prvi prišao, ali navodno je Džordž Majkl pitao Džinovića: "Ej, čovječe, kako to da ti nisi slavan?", na što mu je on odgovorio: "Sine, da si se i ti rodio u Sarajevu, ne bi sad imao ni za cigare."

Džordž Majkl se, naravno i na sreću, nije rodio u Sarajevu, već u Londonu. Odrastao je u blizini stadiona Vembli i da mu je neko u srednjoj školi rekao da će za kojih dvadesetak godina tu pjevati, izvrnuo bi se u nevjerici.

To što neka priča ima elemente klišeja ne znači da je manje istinita.

Detaljni poput onih da je otac Dž. M.-a, porijeklom iz sela Patriki pored grada Famaguste, što je danas na turskom dijelu ostrva, stigao u Veliku Britaniju s jednom funtom u džepu, da je porodica Dž. M.-a odgovarala od muzike skoro kao Čarlsa Simića od poezije, da je bio zbunjeni momak spojenih obrva s frizurom lejdi Dajane, ali da je vjerovao u sebe, da je bio blizak sa sestrama i majkom, sve je tu. Taman kad su ga njegovi počeli ucjenjivati da nađe pošten posao ili leti iz kuće, krenulo ga je. No s familijom nije lako ni kad si strejt i anonimn, a kamoli kada si gej i poznat.

Ime je promijenio iz praktičnih razloga, i dok je Džordž očito engleska varijanta njegovog grčkog imena, Majkl mu je bio omiljeni ujak, baš kao što je i Tom Vejts imao svog omiljenog ujaka rapavog glasa koji je pokušavao da oponaša.

Da, u početku bijaše Wham! i dok je radioaktivni oblak iz Černobilja plovio nad Evropom, top-ljestvicama je harao ovaj živahni pop-duo koji su činili Dž. M. i njegov žgoljavi prijatelj iz djetinjstva Endru Ridžli. Bend se 1986. raspao na vrhuncu slave – istina, na vrhuncu za taj žanr – i, kako se ispostavilo, to je bila dobra uvertira za solo karijeru čiji je nagovještaj bio singl *Careless Whisper*.

U to doba još niko nije ni sumnjao da je ovaj mačo tip bujne kose, čupavih obrva i (pre)bijelih zuba koji se u spotovima grudva i muva sa ženama – gej.

Muzička istorija se ponovila i u slučaju Rikija Martina, no kontekst je drugačiji i mogućnost doktrine šoka znatno umanjenija.

No, danas svako može da liči na svoju omiljenu zvijezdu nakon popodneva provedenog u kozmetičkom salonu, ali postoji jedna karakterna osobina koja je značajna i kod običnih ljudi a to je autoironija. Zahvaljujući tome, Dž. M. je isplivao nakon što ga je 1998. kamuflirani drot u civilu uhvatio u "kompromitantnoj pozi" u javnom toaletu parka Vil Rodžers.

Sličnom taktikom je preživjela i Severina, a da je malo više autoironična bila kleptomanka Vinona Rajder nakon što su je provalili kako bunari po robnoj kući, danas bi i ona bila mnogo zanimljivija osoba.

Nakon ovoga se otvoreno izjasnio o svojoj seksualnoj orijentaciji.

Džordž Majkl u rejbankama, svijetlim farmerkama, kaubojkama i s akustičnom gitarom, amblemska je slika osamdesetih. Moraš imati vjere, poručivao je u to doba. On ju je u sebe i te kako imao. Istina, jeste imao nekih problema sa identitetom, drogama i, shodno tome, policijom, ali kako je napomenuo u zagrebačkoj Areni 20. septembra, niko nije cvečka, on ponajmanje. Neko ga prepoznaje po koraku, neko po naušnici s malim križem, neko po pravnom okršaju sa Sonijem, neko po pjesmi i spotu *Freedom!* '90 u kojoj je okupio tada najpoznatije manekenke, ali čovjek zna posao, piše tekstove, svira gomilu instrumenata, producira, režira i deponuje svoj pošteno zarađen keš. Istovremeno, Džordž Majkl je jedan od prvih umjetnika koji je pjevao o gej vezi iz perspektive muškarca (*Jesus to a Child*).

Jeste, Džordž Majkl je na početku karijere skakao po stejdžu u vrućim hlačicama i s reketom za badminton, ali ako i jeste počeo u sferi uskotračnog kempa, danas je to umjetnik kojeg identifikuje prvenstveno nesumnjivi muzički talenat.

Pjesme s turneje "Symphonica" uglavnom su obrade u džez i swing varijacijama s albuma *Songs from the last Century* i *Older* i uz simfonijski orkestar i jarkocrvene zastore na stejdžu; ovom je koncertu više odgovaralo intimnije okruženje od Arene. Ali, cjelokupan repertoar, impresivan video-zid i bek-vokali, sve u svemu, demonstracija sile.

Pritom, kad čovjek Majkl pusti glas, kao što je činio tu večer i u svojim kaverima pjesama Ejmi Vajnhaus, Polis, Dejvida Bouvija pa sve do zanimljive obrade nezanimljive Rijanine pjesme *Trigger*, nema tu šta da se teoretiše, to je da srča pukne. I kada je Dž. M. rekao da je svoju novu pjesmu posvetio svom dugogodišnjem partneru Keniju, na mojoj strani Arene se čulo samo zujanje klime.

Slušati bez predrasuda. Long live the king. To jeste, queen. ◀

Ajla Terzić

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec